

Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A, No 37

Urho Kekkosen kansallispuiston retkeily-ympäristön viihtyvyys

Jarkko Saarinen

Metsähallitus
Luonnonsuojelu

Jarkko Saarinen
Metsäntutkimuslaitos
PL 16 (Eteläranta 55)
96301 Rovaniemi

Julkaisun sisällöstä vastaa tekijä,
eikä julkaisuun voida vedota
Metsähallituksen virallisena
kannanottona.

ISSN 1235-6549
ISBN 951-53-0137-8

Vantaa 1995
Metsähallituksen monistamo

Kansikuva: Juha Ilkka
Kartat: Jarkko Saarinen. © Metsähallitus

ESIPUHE

Tämä tutkimus pohjautuu Jarkko Saarisen pro gradu -työhön ja käsittelee Urho Kekkonen kansallispuiston viihtyvyyttä sosiaalisen kapasiteetin avulla. Julkaisun pääpaino on nimenomaan Urho Kekkonen kansallispuiston kävijöissä, kun taas sosiaalisen kapasiteetin käsitteen määrittelyä ja viitekehystä on huomattavasti karsittu pro gradu -työstä tätä julkaisua varten. Jarkko Saarisen pro gradu -työ on osa Metsäntutkimuslaitoksen tutkimushanketta "Luonnonsuojelu ja erämaat". Hankkeen tavoitteena on tuottaa monitieteellisiä tutkimustuloksia lakisääteisten erämaa-alueiden ja muiden erämaaluonteisten alueiden hallinnon, hoidon ja käytön perustaksi.

Tämän julkaisun tekemisessä on avustanut Metsähallituksessa Perä-Pohjolan puistoalueen henkilökunta, etenkin Urho Kekkonen kansallispuiston vt. johtaja Arja Vasama. Saarisen pro gradu -työn valmistumiseen vaikuttivat Metsäntutkimuslaitoksen Rovaniemen tutkimusaseman ja Oulun yliopiston maantieteen laitoksen henkilökunta, erityisesti professori Anssi Paasi, vs. asemanjohtaja Pentti Sepponen, tutkija Ville Hallikainen, tutkimusmestari Seppo Lohiniva ja Raimo Pikkupeura.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	9
2 ERÄMAAKÄSITE.....	10
3 MAANTIETEELLINEN VIRKISTYSALUEIDEN TUTKIMUS	11
3.1 Sosiaalinen kapasiteetti	12
3.1.1 Ruuhkautuminen	13
4 RETKEILY.....	16
4.1 Retkeilyn motiivit	16
4.2 Retkeilyn yhteisölliset piirteet	17
5 TUTKIMUSONGELMAT JA HYPOTEESIT	22
6 TUTKIMUSALUE.....	23
6.1 Alueen sijainti ja kuvaus	23
6.2 Alueen retkeilyn historia.....	24
7 TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT	26
7.1 Tutkimusaineisto	26
7.2 Tutkimusmenetelmät	29
8 RETKEILY UKK-PUISTOSSA.....	32
8.1 Retkeilyn harrastaminen ja luonne.....	32
8.2 Retkeilyn motiivit	33
9 UKK-PUISTON ERÄMAISUUS	39
9.1 Retkeilijöiden mielikuva erämaasta.....	39
9.2 Alueen erämaisuus ja erämaisat piirteet	41
9.3 Erämaisyyden uhkatekijät.....	45
9.4 Erämaakokemus	46
10 UKK-PUISTON SOSIAALINEN KAPASITEETTI	47
10.1 Retkeily-ympäristön muutos ja häiriötekijät.....	47
10.2 Kohtaamistiheys	51
10.3 Ryhmäkoko	52
11 RETKEILYN YHTEISÖLLISYYS.....	54
12 POHDINTA.....	60
13 YHTEENVETO.....	63
LÄHTEET	66

LIITTEET

Liite 1 Korrelaatiomatriisi77

1 JOHDANTO

Erämaisten alueiden väheneminen on synnyttänyt keskustelua näiden alueiden merkityksestä, käytöstä ja säilyttämisen tarpeesta. Erämaakeskustelu alkoi Yhdysvalloissa jo viime vuosisadalla. Suomessa erämaa-alueiden käyttöön liittyvää keskustelua on käyty varsinaisesti vasta viimeisten parin vuosikymmenen aikana. Laajempaan julkisuuteen erämaakeskustelu tuli Urho Kekkosen kansallispuiston perustamisen ja Kessin erämaa-alueen hakkuiden yhteydessä. Erämaakeskustelun keskeisimpänä elementtinä on ollut metsäsektorin ja luonnonsuojelullisen näkökulman välinen ristiriita (Reunala & Heikinheimo 1987; Lehtinen 1991). Nykyisin yhä voimakkaammin on esille noussut myös virkistyskäytön merkitys erämaaluonteisten alueiden käytön ja tulevaisuuden kannalta. Tässä työssä erämaiden merkitystä ja käyttöä lähestytään virkistyskäytön ja -käyttäjien näkökulmasta.

Erämaa-alueiden virkistyskäytöllä on Suomessa suhteellisen lyhyt historia. Erämaissa on samoiltu kautta historiamme, mutta pääasiallisina syinä ovat olleet muut tekijät kuin luonto- ja erämaakokemusten saaminen. Nykyisenkaltaisen retkeilyn voidaan katsoa alkaneen Suomessa 1920- ja -30-luvuilla, jolloin myös monet nykyisistä retkeilyjärjestöistämme perustettiin (Hirn & Markkanen 1987). Siitä lähtien retkeilyharrastus on kasvanut, välillä voimakkaammin ja välillä hitaammin. Lähitulevaisuudessa on odotettavissa retkeilijämäärien kasvavan aiempaa voimakkaammin, mihin viittaa mm. se, että kiinnostus luontomatkailua kohtaan on jatkuvasti lisääntynyt (Luonto... 1992; Hakkarainen 1993; Kinnunen 1993). Luonto- ja ekomatkailun katsotaankin olevan tällä hetkellä matkailun nopeimmin kehittyvä osa-alue (Sepponen & Lohiniva 1993; Wallace 1993).

Erämaaluonteisilla virkistysalueilla, kuten kansallispuistoissa, retkeilijämäärien kasvu on tuonut mukanaan ongelmia, joista Suomessa tunnetuimpia ovat ekologiset ongelmat (Kaakinen 1990; Karlsson & Lappalainen 1991; Luhta 1992). Sen sijaan lähes vaille huomiota ovat jääneet ne sosiaaliset ristiriidat, joita retkeilyalueiden kävijämäärien kasvu ja ruuhkautuminen aiheuttavat alueen käyttäjien välille.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella Urho Kekkosen kansallispuiston retkeily-ympäristön viihtyvyyttä sosiaalisen kapasiteetin käsitteen avulla. Suomessa ei ole aiemmin tehty varsinaista sosiaalisen kapasiteetin tutkimusta, mutta aihepiirin merkitystä on korostettu virkistysalueiden käyttöön liittyvässä kirjallisuudessa (Katila 1987:440–47; Hallikainen 1990:52–55). Sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten retkeilijät suhtautuvat virkistysalueen muihin retkeilijöihin, miten suuria retkeilijämääriä ja ryhmiä he sietävät kohdata ja mitkä tekijät tähän vaikuttavat. Sosiaalisen kapasiteetin tutkimustoiminta alkoi Pohjois-Amerikassa 1960-luvulla, kun kasvaneiden retkeilijämäärien havaittiin heikentävän virkistysalueilta saatavien erämaa- ja luontokokemusten laatua ja aiheuttavan tyytymättömyyttä retkeilijöiden keskuudessa (Wagar 1964; Hendee ym. 1978; Lucas 1987). Maantieteellisessä virkistyskäyttäjien tutkimuksessa sosiaalisen kapasiteetin käsitteellä voidaan

kuvata kahdentyyppistä tarkastelunäkökulmaa; joko paikallisten asukkaiden ja matkailijoiden tai matkailijoiden (retkeilijöiden) keskinäisen vuorovaikutuksen välistä suhdetta (Murphy 1985; Jackson 1989; Wall 1989). Tämän tutkimuksen yhteydessä käsite ymmärretään jälkimmäisessä merkityksessä.

Tutkimuksessa ei pyritä määrittämään tarkkoihin kohtaamismääriin ja ryhmäkokoihin perustuvia alueellisia raja-arvoja vaan tarkoituksena on selvittää, miten retkeilijät suhtautuvat toisiinsa kohtaamistilanteessa ja mitkä tekijät mahdollisesti säätelevät heidän suhtautumistaan. Samalla pyritään osoittamaan retkeilyn yhteisöllisten piirteiden merkitys sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksen yhteydessä. Koska retkeilijöiden määrän ja tyytyväisyyden välisen suhteen tarkastelussa sosiaalisella vuorovaikutuksella ja alueella on keskeinen merkitys, on tässä tutkimuksessa koettu tärkeäksi tarkastella retkeilyn luonnetta ja sitä ympäristöä, jossa retkeily tapahtuu.

2 ERÄMAAKÄSITE

Erämaa on kulttuurinen käsite, jolle on vaikea löytää yhtenäistä määritelmää (Short 1991:5; Hallikainen 1992). Kuten käsitteet yleensäkin, myös erämaa on ymmärretty eri aikoina eri tavoin. Linkolan (1985:46) mukaan erämaakäsitteen merkityssisältö on muuttunut ajan kuluessa vihamielisestä ja pelonsekaisesta kunnioituksesta nykyisenkaltaiseen myönteiseen ja luonnonarvoja sinällään kunnioittavaan suhtautumiseen. On kuitenkin huomattava, että suhtautuminen erämaihin on vaihdellut kulttuurista riippuen varsin voimakkaasti, mikä vaikeuttaa edellisen kaltaisten yleistysten laatimista.

Maantieteessä erämaakäsitettä voidaan lähestyä alue- ja paikkakäsitteen näkökulmasta. Paikkaan liittyy käsitteenä kokemuksellisia ja yksilöllisiä elementtejä (Relph 1976), joita alue käsitteenä ei sisällä. Alue on luonteeltaan ihmiskeskeiseen paikkaan nähden pysyvämpi institutionaalinen rakenne, jolla on historiallista ja kulttuurista sisältöä (Paasi 1991c). Näin alueen ja paikan käsitteellinen ero on nähtävissä niiden suhteessa historiaan: alueella on itsessään historiallista sisältöä kun taas paikan historia rakentuu yksilöiden henkilökohtaisten historioiden kautta. Alue on historiallisesti ehdollinen prosessi, joka on syntynyt ja muotoutunut yhteiskunnan sosiaalisten käytäntöjen sisältämien merkitysten ja symbolien kautta (Paasi 1986a; 1986c; 1991b; vrt. Pred 1984; 1985).

Nykysuomen sanakirja (1985) määrittelee erämaan sekä asumattomaksi, metsäiseksi ja synkän-jylhäksi takamaaksi ja nautintamaaksi. Ensin mainitun voidaan ymmärtää määrittävän paikkakäsitteen kautta. Siinä erämaan kokemukselliset ja mielikuvalliset tekijät ovat korostuneet. Jälkimmäinen määritelmä kuvaa käsitteen kulttuurihistoriallista merkitystä viitaten puolestaan aluekäsitteeseen (ks. Saarinen 1994a). Erämaakäsitteen kaksijakoisuus ilmenee myös Hallikaisen (1993:59) suorittamassa kyselytutkimuksessa, jonka mukaan erämaa on luonnontilainen, laaja, tietön ja asumaton alue, jossa on voitava kokea hiljaisuutta ja rauhaa.

3 MAANTIETEELLINEN VIRKISTYSALUEIDEN TUTKIMUS

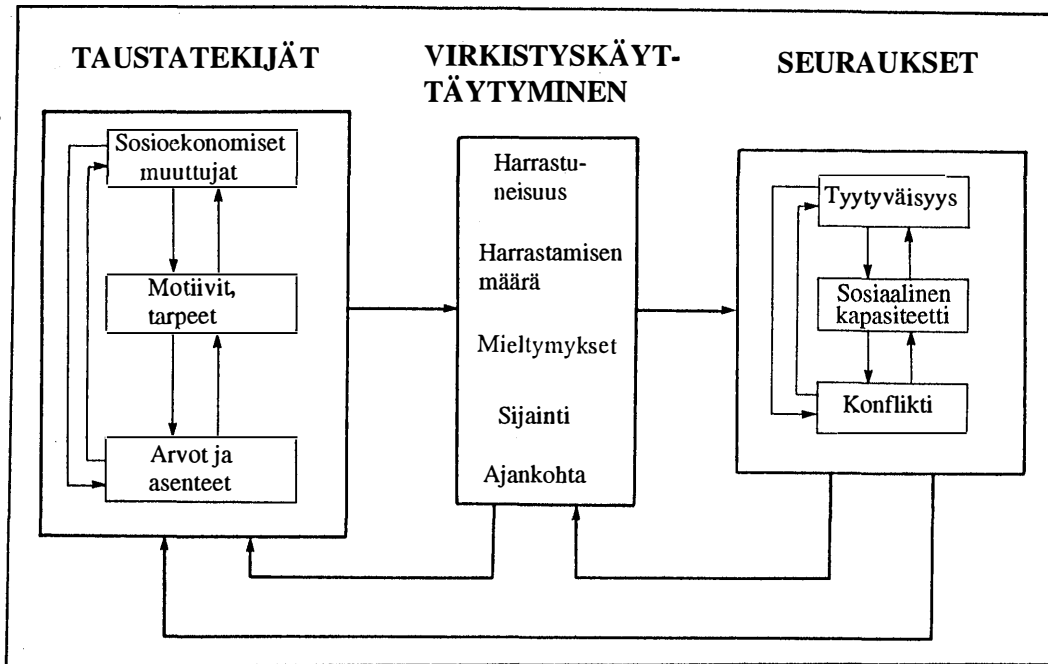
Wallin (1981) mukaan on kaksi merkittävää näkökohtaa, joiden perusteella maantieteilijöiden tulisi olla kiinnostuneita matkailu- ja virkistystutkimuksesta. Ensinnäkin matkailuun ja virkistykseen liittyvä maankäytön alueellinen organisoituminen ja siihen liittyvät ristiriidat ovat perinteisesti olleet maantieteen kiinnostuksen kohteita. Toiseksi erilaiset virkistysmahdollisuudet kiinnostavat eri tavalla ihmisiä ja aiheuttavat liikettä ja alueellista erilaistumista, jotka nekin ovat perinteisiä maantieteen kiinnostuksen kohteita (Smith 1983; Mitchell & Murphy 1991; Veal 1992).

Jackson (1989:77–78) näkee maantieteellisen virkistystutkimuksen ja virkistyskäyttäytymisen ymmärtämisen kannalta kaksi Wallin (1981) näkemystä täydentävää tekijää. Jacksonin mukaan virkistyskäyttäytymistä ei tule nähdä vain tiettyinä vapaa-ajan toimintoina vaan perseptioprosessiin perustuvina valintoina ja päätöksiinä. Virkistyskäyttäytyminen on yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti ehdollinen valintaprosessi, jota ohjaavat ihmisten aikaisemmat kokemukset, tiedot, mahdollisuudet yms. tekijät. Pelkät alueelliset virkistysmahdollisuudet eivät sinällään säätele ihmisten virkistyskäyttäytymistä (ks. Kaltenborn 1993).

Toisena tekijänä Jackson mainitsee ihminen-ympäristösuhteen ymmärtämisen virkistystutkimuksen yhteydessä. Ympäristön laatu ja ihmisten tyytyväisyys ovat virkistysalueiden hoidon ja käytön kannalta keskeisiä tekijöitä. Vastaavasti kuin mahdollisuudet eivät yksin määrää sitä mitä ihmiset harrastavat, ei myöskään ympäristön laatu yksin määrää ihmisten tyytyväisyyttä fyysiseen tai sosiaaliseen virkistysympäristöön. Tässä yhteydessä ympäristöperseptiolla on keskeinen merkitys.

Wallin (1981) ja Jacksonin (1989) esittämät näkemykset virkistyskäyttäytymisen tutkimuksen maantieteellisestä luonteesta edustavat kahta eri lähestymistapaa. Edellinen edustaa virkistystoimintaan perustuvaa lähtökohtaa, jossa pyritään kuvailemaan esimerkiksi mitä, millaisessa ympäristössä, miten paljon ja ketkä mitään virkistystoimintaa harrastavat. Jälkimmäinen lähestymistapa korostaa virkistyskokemusta ja ihmisen mielikuvaa ympäristöstään. Samalla pyritään ymmärtämään, miksi ihmiset valitsevat tietyn virkistystoiminnan ja mitkä tekijät vaikuttavat heidän tyytyväisyytensä ja päätöksiinsä.

Jackson (1989:78–81) näkee sekä toimintokeskeisen että virkistyskokemusta korostavan lähestymistavan olevan virkistyskäyttäytymisen teoreettisen ja käytännön tutkimuksen kannalta tarpeellisia. Hän yhdistää nämä lähestymistavat virkistyskäyttäytymisen behavioraalisessa mallissa (kuva 1). Siinä virkistyskäyttäytyminen ymmärretään eräänlaisena päätöksentekoprosessina.

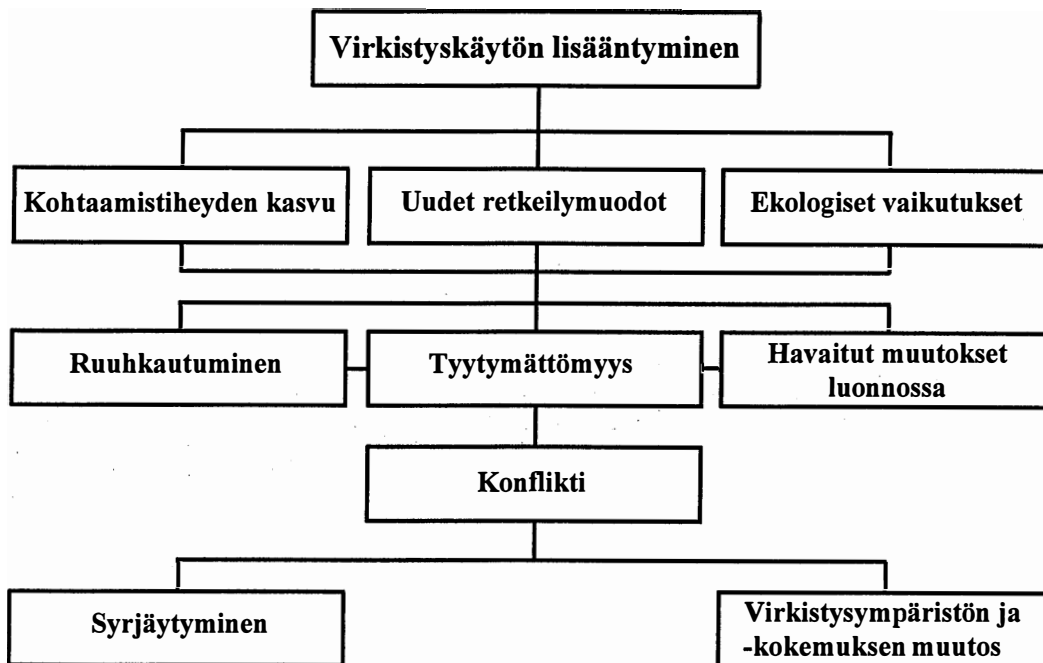
Kuva 1. Virkistyskäyttäjätymisen behavioraalinen malli (Jackson 1989: kuvan 1 mukaan).

Jackson jakaa mallinsa kolmeen vuorovaikutustasoon; virkistyskäyttäjätymisen taustatekijöihin, itse virkistyskäyttäjätymiseen ja sen seurauksiin. Mallin tarkoituksena on toimia maantieteellisen virkistyskäyttäjätymisen tutkimuksen yleisenä viitekehysenä, jonka avulla on mahdollista muodostaa kokonaiskuva kulloisestakin tutkimuskohteesta. Käytännön tekijöistä johtuen tutkimuskohde joudutaan usein rajaamaan suppeammaksi. Sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksen yhteydessä keskeisenä tutkimuskohteena ovat virkistyskäyttäjätymisen seuraukset, joita usein pyritään tarkastelemaan itse virkistyskäyttäjätymisen ja sen lähtökohdat huomioon ottaen.

3.1 Sosiaalinen kapasiteetti

Sosiaalisen kapasiteetin käsite juontaa juurensa laidunekologiasta ja ekologisen kantokyvyn käsitteestä (Wagar 1964; Hammitt & Cole 1987:18). Ekologista kantokykyä kuvataan yleensä sillä eläinpopulaation enimmäismäärällä, jonka tietty alue voi pitkällä aikavälillä ylläpitää ilman merkittäviä ekologisia muutoksia alueen ympäristössä (Caugley 1976; Stankey ym. 1990). Virkistyskäyttöön liittyen sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksella ei kuitenkaan pyritä suoraan määrittämään tietyn alueen kantokykyä eli ihmisten ja käytön enimmäismäärää suhteessa johonkin tiettyyn pinta-alaan (Saarinen 1994b).

Graefe (1988) on jäsennellyt virkistyskäytön kasvun sosiaalisia vaikutuksia retkeilijöiden näkökulmasta (kuva 2). Virkistysalueen käytön lisääntymisen seurauksena saattaa retkeilijöiden keskuudessa esiintyä tyytymättömyyttä ja ruuhkautumisen kokemista, joka johtaa eritasoisiin konfliktitilanteisiin. Tämä puolestaan aiheuttaa muutoksia virkistysympäristöön ja -kokemukseen ja voi johtaa syrjäytymiseen (Anderson & Brown 1984; Kuentzel & Heberlein 1992). Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa tietyn sosiaalisen ominaisuuden omaava käyttäjäryhmä siirtyy retkeilemään jollekin toiselle, esimerkiksi vähemmän ruuhkautuneelle alueelle.

Kuva 2. Virkistyskäytön kasvun sosiaaliset vaikutukset (osittain Graefe 1988: kuvan 1 mukaan).

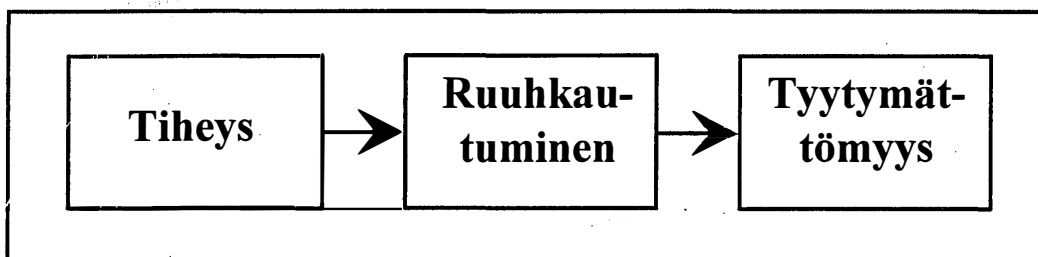
Sosiaalisen kapasiteetin käsitteessä virkistyskäytön aiheuttamat muutokset alueen luonnossa otetaan huomioon retkeilijöiden virkistyskokemusten laadun muutosten kautta – ei suoraan luonnosta mitattavissa olevina määreinä. Tässä tutkimuksessa sosiaalisen kapasiteetin käsitteellä kuvataan sitä virkistysalueella tapahtuvan retkeilijöiden välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen määrää ja luonnetta, jonka alueen retkeilijät sietävät ilman, että se merkittävästi heikentää heidän alueelta saamiaan virkistyskokemuksia.

3.1.1 Ruuhkautuminen

Sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä on ruuhkautuminen. Se on ymmärretty pitkälti psykologisena käsitteenä tarkoittaen tilannetta,

jossa henkilö kokee tietyn ihmismäärän liian suureksi ja siten häiritseväksi (Stokols 1972; Iso-Ahola 1980; Andereck & Becker 1993). Sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksen alkuvaiheessa tämä johti hypoteesiin, jossa kävijämäärän kasvulla oletettiin olevan suora negatiivinen vaikutus retkeilijöiden virkistyskokemukseen ja tyytyväisyyteen.

Kävijämäärän ja tyytyväisyyden välistä negatiivista riippuvuussuhdetta kuvaa ns. tyytyväisyysmalli (satisfaction model), joka on lähtöisin taloustieteistä (Fisher & Krutilla 1972). Malli rakentuu kolmesta pääkomponentista: tiheydestä, ruuhkautumisesta ja tyytymättömyydestä (kuva 3). Tiheys kuvaa ihmisten määrää tilassa. Käsite on luonteeltaan neutraali – se ei sisällä kokemuksellista arviointia tai tulkintaa (Stokols 1972; Gold 1980). Retkeilyn yhteydessä tiheys voidaan määrittellä retkeilijöiden välisten kohtaamisten määräksi (Manning & Ciali 1980). Ruuhkautuminen käsitteenä edellyttää arviointia havaitun tiheyden suhteen. Siten käsite on luonteeltaan subjektiivinen ja riippuvainen mm. havainnoitsijasta ja kohtaamistilanteesta (Altman 1975:150; Gold 1980:81; Iso-Ahola 1980:300–301).

Kuva 3. Tyytyväisyysmalli (Manningin & Cialin 1980: kuvan 1 mukaan).

Tyytymättömyys on yleiskäsite, joka viittaa ruuhkautumisen kokemisen aiheuttamaan negatiiviseen vastineeseen. Retkeilyn yhteydessä tyytymättömyys voi ilmetä epämukavuuden tunteena, stressinä tms. (Manning & Ciali 1980).

Tyytyväisyysmalli ja sen soveltamisen mielekkyys sosiaalisen kapasiteetin tutkimukseen on herättänyt runsaasti keskustelua, joka on liittynyt etenkin mallin teoreettisiin lähtökohtiin. Malli pohjautuu osittain sekä kaupunkisosiologien tutkimuksiin että laboratorio-olosuhteissa suoritettujen eläinkokeiden tuloksiin ja niiden yleistämiseen koskemaan ihmisten välistä sosiaalista toimintaa (Gold 1980: 153–156; Manning & Ciali 1980). Toinen kritiikkiä aiheuttanut tekijä on se, ettei ruuhkautumista koskeissa empiirisissä tutkimuksissa ole kyetty selvästi osoittamaan negatiivista riippuvuutta kävijämäärän kasvun ja retkeilijöiden tyytyväisyyden välillä (Burch & Wenger 1967; Greist 1976, 1977; Heberlein & Shelby 1977; Hammitt ym. 1984). Tämän on nähty johtuvan ruuhkautumisen ja osittain koko sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksen teoreettisen ja käsitteellisen perustan heikkoudesta (Heberlein 1973; Stankey 1982; Stankey & Manning 1986; Patterson & Hammitt 1990).

Manning & Cialli (1980) näkevät psykologian ja sosiaalipsykologian teorian ja virkistyskäyttäytymisen empiirisessä tutkimuksessa saatujen tulosten ristiriidan takana kaksi mahdollista selitystä. Ensimmäisen oletuksen mukaan virkistysalueiden retkeilijätiheydet eivät ole riittävän suuria aiheuttaakseen teorian mukaista ruuhkautumisen kokemista ja tyytymättömyyttä. Tätä näkemystä he perustelevat sillä, että suuri osa ruuhkautumistutkimuksesta on suoritettu erämaa- tai erämaaluonteisilla virkistysalueilla, joiden retkeilijätiheydet ovat alhaisia. On kuitenkin huomattava, että sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksessa on havaittu retkeilijätiheyteen liittyvien normien vaihtelevan tilanne- ja aluekohtaisesti; erämaa-alueilla siedetään huomattavasti vähemmän kohtaamisia kuin kaupunkien lähivirkistysalueilla (Hammit ym. 1984; Stankey & Manning 1986; Vaske ym. 1986; Patterson & Hammitt 1990).

Toinen Manningin & Cialin (1980) mainitsema selitys liittyy tutkimuksen metodologisiin kysymyksiin. Tarkasteltaessa hypoteettisesti tiheyden ja tyytyväisyyden välistä vuorovaikutusta kohdistetaan huomio vain näihin kahteen muuttajaan. Kenttäolosuhteissa suoritettavassa tutkimuksessa on läsnä useita muitakin, vielä osittain tuntemattomia muuttujia, jotka vaikuttavat ruuhkautumisen kokemiseen (Graefe 1988).

Ruuhkautumistutkimuksessa on viime vuosina siirrytty tarkastelemaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten retkeilijät kokevat virkistysalueiden kävijätiheyden kasvun. Keskeisiksi tarkastelun kohteiksi ovat nousseet normit, joiden ymmärretään määrittävän retkeilijöiden suhtautumisen eri kohtaamistiheyksiin ja käyttäjäryhmiin. Vaske ym. (1986) ovat tarkastelleet aiemman kirjallisuuden ja suorittamansa tapaustutkimuksen perusteella kohtaamistiheyteen liittyviä normeja. Heidän mukaansa normit vaihtelevat virkistysmuodon, kohtaamispaikan ja sen luonteen sekä ryhmäkoon suhteen (Hammitt ym. 1984; Stankey & Manning 1986; Patterson & Hammitt 1990; Hammitt & Patterson 1991).

Sosiaalisen kapasiteetin normatiivinen tutkimus on keskittynyt kohtaamistiheyden ja retkeilijöiden tyytyväisyyden välisen suhteen numeeriseen kuvaamiseen (Roggenbuck ym. 1991; Ivy ym. 1992). Se, miten normit muodostuvat ja mitkä mekanismit ylläpitävät ja uusintavat niitä, on sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksessa jäänyt vähemmälle huomiolle. Seuraavassa näitä tekijöitä lähestytään tarkastelemalla retkeilyn motiiveja ja retkeilyyn liittyvän sosiaalisen vuorovaikutuksen luonnetta. Retkeilyä tarkastellaan sosiaalisena ja yhteisöllisenä toimintana, jonka seurauksena retkeilynormit muodostuvat ja uusintuvat. On huomattava, ettei tarkastelun kannalta ole ehdottoman tärkeää se, muodostavatko retkeilijät todellisen yhteisön vai eivät. Yhteisökäsitteen avulla pyritään jäsentämään ja ymmärtämään retkeilyyn liittyvän sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteisyyden merkitystä tarkasteltaessa sosiaalista kapasiteettia teoreettisena ja empiirisenä tutkimusongelmana.

4 RETKEILY

4.1 Retkeilyn motiivit

Retkeilyllä tarkoitetaan virkistysluonteista ulkoilua jalan tai jonkin kulkuvälineen avulla (Kemppinen 1966; Kojo 1977). Retkeily sisältää siten hyvin erityyppisiä ulkoilumuotoja. Tässä tutkimuksessa keskitytään jalan suoritettavaan retkeilyyn, mutta huomioidaan muunkin tyyppinen retkeily, kuten maastopyöräily.

Retkeilyn motiivien katsotaan liittyvän niihin kokemuksiin, joita ihmiset pyrkivät virkistysalueilta saamaan. Keskeisenä tarkastelukehikkeenä toimii erämaa- tai luontokokemus, jotka ymmärretään tässä yhteydessä samaa tarkoittavina. Erämaakokemusta on tarkasteltu kahdesta näkökulmasta: itse kokemuksen kuvaamisen tai sen ihmiselle antamien hyötyjen kautta.

Erämaakokemuksen sisällön tarkastelua vaikeuttaa osaltaan erämaakäsitteen epämääräisyys ja toisaalta kokemuksen subjektiivinen luonne. Erämaakokemukselle tyypillisinä piirteinä nähdään mm. yksinäisyyden, rauhan, luonnon läheisyyden ja kauneuden kokeminen, valinnan vapaus ja vapauden tunne (Brown & Haas 1980; Young & Crandall 1984; Hammitt & Madden 1989; Priest & Bugg 1991; Hallikainen 1993). Erämaakokemus voidaan ymmärtää myös hengellisenä tai uskonnollisuusluonteisena kokemuksena (Nash 1967; Tuan 1974; Short 1991; ks. Kemppinen 1966; 1975). Oelschleger (1991) liittää hengellisyyden ja ykseyden tunteen postmoderniin erämaakäsitykseen ja -kokemukseen, joka muodostuu useista, osin ristiriitaisistakin tuntemuksista.

Erämaakokemuksen tuottamia hyötyjä on tarkasteltu lähinnä psykologian näkökulmasta. Kaplanin (1974:115) mukaan erämaakokemukseen liittyviä hyötyjä yksilölle ovat mm. itseluottamuksen lisääntyminen, ystävyiden lujittuminen ja oppiminen huomioimaan omat ja muiden ihmisten tarpeet aiempaa paremmin. Kaplanin & Talbotin (1983:187–188) mukaan vain erämaassa pääsee todella irti arjesta ja kykenee täysin rentoutumaan. Lyytinen (1991, Hallikaisen 1993:44 mukaan) puolestaan liittää erämaasta saataviin hyötyihin uuden oppimisen, mikä tulee esille myös eräkirjallisuudessa (Kemppinen 1966:1).

Useissa tutkimuksissa on saatu ristiriitaisia tuloksia siitä, mitä ihmiset hakevat erämaaluonteisilta virkistysalueilta. Esimerkiksi Kearsley (1991) havaitsi haastattelemistaan retkeilijöistä 86 %:n pitävän tärkeänä erämaakokemusten saamista ja 39 %:n pitävän tärkeänä yksinäisyyden kokemista. Samalla retkeilijöistä lähes puolet piti tärkeänä muiden retkeilijöiden kohtaamista ja ystäväystymistä heidän kanssaan.

Retkeilykokemuksen onkin havaittu olevan monitasoinen kokemus, jota kohtaan asetetut odotukset vaihtelevat retkeilijöistä, tilanteesta ja alueesta riippuen (Hammitt 1980; Brown 1983; Hull ym. 1992). Esimerkiksi Lyytinen

(1992) havaitsi retken aikana eräretkeilijöiden kokemusten positiivisuuden vaihtelevan retken vaiheesta riippuen. Retkeilyyn liittyviä motiiveja ei tulisi tarkastella vain erämaa- tai luontokokemuksen näkökulmasta. Tähän viittaavat sosiaalisen kapasiteetin tutkimisen yhteydessä saadut tulokset, joiden mukaan runsaatkaan retkeilijöiden väliset kohtaamiset reitillä tai polulla eivät välttämättä heikennä alueelta saatavia erämaakokemuksia – joskaan eivät niitä välttämättä myöskään lisää (Brown & Haas 1980; Patterson & Hammitt 1990).

Retkeilyn motiiveja voidaan tarkastella myös Maslow'n (1943) tarvehierarkiateorian avulla. Teorian mukaan ihmisen toimintaa ja käyttäytymistä ohjaavat tiedostetut tai tiedostamattomat tarpeet, jotka synnyttävät motiivin (Mill & Morrison 1985). Maslow'n (1943) mukaan ihmisten tarpeet ovat ryhmittyneet hierarkiseen muotoon, jossa alimmalla tasolla ovat primääriset fysiologiset tarpeet, joita seuraavat turvallisuuden, sosiaalisuuden, arvostuksen ja lopulta hierarkian yläpäässä itsensä toteuttamisen tarpeet. Maslow'n mukaan ylempien tarpeiden syntymisen edellytyksenä on, että sitä alemmat tarpeet on ensin tyydytetty. Hän toteaa kuitenkin, että käyttäytymistä – tässä yhteydessä retkeilyä – voivat ohjata samanaikaisesti useat eri tarpeet.

Motiivitutkimuksia on kritisoitu niissä saatujen tulosten pinnallisuudesta (Pearce 1982; Mansfeld 1992). Retkeilyn yhteydessä motiivit, kuten yksinäisyyden, yksityisyyden tai rauhan hakeminen on ymmärretty Hammittin (1982b) ja Hammitt & Maddenin (1989) mukaan liian absoluuttisina määreinä. Ne on myös virheellisesti yleistetty kuvaamaan retkeilykokemusta kokonaisuudessaan. Retkeilijät eivät välttämättä hae erämaaluonteisilta virkistysalueilta täydellistä rauhaa tai yksinäisyyttä, vaikka ne heidän retkeilymotiiveissaan olisivatkin päällimmäisinä (Hammitt 1982a; Merigliano 1990). Tämä ristiriita selittyy osaltaan sillä, ettei kaikilla retkeilijöillä ole selvää, yksiselitteistä retkeilymotiivia, vaan haastatteluissa annetut vastaukset heijastelevat stereotyyppisiä, joita retkeilystä ja sen motiiveista on sosialisoinnin myötä muodostunut (Iso-Ahola 1980; Kolkka 1986). Toisaalta voidaan myös olettaa, etteivät retkeilijät välttämättä täysin tiedosta omia retkeilymotiivejaan tai eivät niitä jostain syystä halua tuoda julki (esimerkiksi retkeilyn statusarvon yhteydessä).

4.2 Retkeilyn yhteisölliset piirteet

Yhteisöllä on käsitteenä useita merkityksiä. Yhteisötutkimuksessa voidaan erottaa kaksi pääsuuntausta: alueellinen suuntaus ja vuorovaikutusta korostava, interaktionistinen suuntaus. Suuntaukset eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan kyse on pikemmin tarkastelun lähtökohtien painotuseroista. Näiden kahden suuntauksen lisäksi yhteisökäsitteen määritelmässä on korostuneesti esillä yhteenkuuluvuuden tunne. Tämä kolmijako on jäänyt empiirisen yhteisötutkimuksen käsitteelliseksi jaaksi ja sen mukaan yhteisö voidaan käsittää

- (1) "alueellisesti rajattavissa olevana yksikkönä,
- (2) sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkönä ja

(3) yhteenkuuluvuuden tunteiden ja muiden symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkönä” (Lehtonen 1990:17).

Edellä mainitun kolmijaon perusteella yhteisökäsitettä voidaan käyttää viittaamaan tietyllä maantieteellisellä alueella ilmeneviin sosiaalisiin suhteisiin ja toisaalta sosiaalisen ryhmän sisältämään yhteenkuuluvuuden tunteeseen (Paasi 1991a).

Yhteisöt vaihtelevat toimintamuodoiltaan ja tavoiltaan, mutta niille on tyypillistä verraten pysyvä välitön vuorovaikutus, jossa muotoutuvat 1) ”jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet (jäsenten keskinäiset käyttäytymissäännöt, moraaliset sitoumukset, normit...), 2) yksittäisen jäsenen yksilöllisen käyttäytymisen vapausasteet ja valintavaihtoehdot yhteisössä (poikkeavan käyttäytymisen sieto) ja 3) jäsenten ja ei-jäsenten välisen vuorovaikutuksen säännöt” (Lehtonen 1990:25). Viimeksi mainittu liittyy läheisesti *toiseuden* (otherness) käsitteeseen, joka viittaa sosiaalisen ryhmän jäsenten ja ei-jäsenten väliseen suhteeseen; yksilö arvioi muita ihmisiä suhteessa ryhmään, jonka jäsen hän kokee olevansa ja siten myös suhteessa omaan minäänsä (Mead 1962:1–2, 133; Goffman 1990; Giddens 1991:52–53; Weckroth 1992). Esimerkiksi kielen voidaan ymmärtää toimivan yhteisön jäseniä ja ei-jäseniä erottava tekijänä (Allardt & Starck 1981). Yhteisöllisyyden piiriin voidaan katsoa kuuluvan paitsi reaalisesti olemassa olevat rakenteelliset vuorovaikutusprosessit myös tietoisuuden tiloina esiintyvät mielikuvat tällaisista prosesseista (Paasi 1986b; Lee ym. 1990:6–7).

Allardt (1983:58) mukaan sosiaalisen toiminnan normittaminen ja näiden käyttäytymissääntöjen kontrolloiminen ovat keskeisiä ihmisen sosiaaliselle elämälle. Se, että jokin tietty sosiaalinen ryhmä omaa yhteisiä, kollektiivisia normeja ei luonnollisestikaan takaa sitä, että kyseessä olisi yhteisö, mutta yhteisten normien muodostumisen voidaan katsoa toimivan keskeisenä yhteisöllisyyden ehtona (Lehtonen 1990:17–18, 25). Normin tai muun sosiaalisen ilmiön voidaan katsoa olevan ”kollektiivinen vain jos se on yhteinen yhteisön kaikille jäsenille tai ainakin useammille, toisin sanoen jos se on todella yleinen” (Durkheim 1977:39).

Yhteenkuuluvuuden tunteen perusteella sosiaaliset ryhmät voidaan jakaa jäsen- ja viiteryhmiin. Ihminen kuuluu yleensä useisiin eri ryhmiin, jotka kaikki voivat olla hänen jäsenryhmiään. Viiteryhmä on puolestaan se ryhmä, johon yksilö haluaa samaistua ja jossa hän haluaa tulla hyväksytyksi. Viiteryhmän ei tarvitse olla jäsenryhmä ja se voi myös olla vailla konkreettista muotoa. Sosiaalisen ryhmän normien noudattaminen on positiivisessa riippuvuussuhteessa ryhmään samaistumisen halun kanssa. Normien sisäistämisessä sosialisatiolla on keskeinen merkitys (Allardt 1983:59, 68–69). Sosialisatiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä prosessia, jonka kautta ihminen omaksuu yhteiskunnan, yhteisön tai muun sosiaalisen ryhmän arvo-, asenne- ja normijärjestelmän ja kiinnittyy siten jäseneksi kyseiseen sosiaaliseen ryhmään (Eskola 1971:243–260; Gold 1980:164–166; Iso-Ahola 1980:129–133).

Retkeily on sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksessa ymmärretty sosiaalisena toimintana, jossa retkeilijöiden välistä vuorovaikutusta säätelevät tietyt sosiaaliset normit (Lee 1977; Manning 1985; Hammitt & Patterson 1991). Retkeilyn sosiaalinen ulottuvuus ilmenee aiemmissä tutkimuksissa kahdesta eri näkökulmasta: suhteessa oman retkeilyryhmän jäseniin ja muihin retkeilijöihin. Näistä jälkimmäistä voidaan varsinaisesti pitää sosiaalisen kapasiteetin tutkimuskohteena.

Meriglianon (1990) mukaan retkeilykokemukseen ja ruuhkautumisen kokeamiseen vaikuttaa neljä tilannetekijää: kohtaamistiheys, retkeilymuoto, kohtaamispaikan sijainti ja luonne sekä ryhmäkäyttäytyminen (mm. ryhmäkoko) (Vaske ym. 1982; Hammitt ym. 1984; Williams 1988). Näiden tekijöiden suhdetta retkeilyn yhteisöllisyyteen lienee hedelmällisintä tarkastella yhteisökonseptin kolmen perusulottuvuuden, sosiaalisen vuorovaikutuksen, yhteisyyden ja alueellisuuden kautta. Yhteisöllisen tarkastelun kannalta keskeistä olisi löytää ne sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteisyyden muodot, jotka ovat retkeilijöille tyypillisiä.

Eräkirjallisuuden – joka osaltaan luo ja vahvistaa retkeilytraditiota – perusteella sosiaalisen vuorovaikutuksen voidaan katsoa muodostavan normin, käyttäytymissäännön itsessään; vastaantullessa retkeilijän odotetaan pysähtyvän keskustelemaan ja vaihtamaan kuulumisia (Vuoristo 1983:287; Kempainen 1967:23–24). Sosiaalisen vuorovaikutuksen voidaan etenkin eräretkeilyn yhteydessä nähdä tyydyttävän turvallisuuden tarpeen, jonka puolestaan voidaan ymmärtää toimivan sekä sosiaalista vuorovaikutusta että yhteenkuuluvuuden tunnetta lisäävänä tekijänä (Kempainen 1975:107–108).

Retkeilijöiden kohtaamisiin liittyvien normien nähdään määrittyvän siten, että mitä samankaltaisempia kohtaavat retkeilijät ovat retkeilymuodon ja ryhmäkoon suhteen, sen vähemmän ne toisiaan häiritsevät (Knopp & Tyger 1973; Stankey 1982; Stankey & Manning 1986). Tämä osaltaan tukee ajatusta, jonka mukaan retkeily ja sen eri muodot edustaisivat retkeilijöille eräänlaisia viiteryhmiä.

Kohtaamispaikasta ja virkistysalueesta riippuen kohtaamistiheyden normit vaihtelevat siten, että mitä erämaisemmalla alueella tai mitä kauempana retken lähtö- ja paluupisteestä kohtaaminen tapahtuu, sitä tiukemmiksi kohtaamistiheyden normit muodostuvat. Tämän nähdään johtuvan retkeilijöiden kohtaamistiheyden liittyvien odotusten ja normien alueellisesta vaihtelusta, mikä on todettu sekä sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksessa (Vaske ym. 1986; Patterson & Hammitt 1990) että eräkirjallisuudessa (ks. Kempainen 1966, 1967).

Ryhmäkokoon liittyvien normien on havaittu vaihtelevan alueellisesti siten, että mitä erämaisemmassa ympäristössä tai mitä kauempana retken lähtö- ja paluupaikasta kohtaaminen tapahtuu, sen pienempiä kohdattavien ryhmien halutaisiin olevan (Vaske ym. 1986; Patterson & Hammitt 1990). Eräkirjailija Kempainen (1966:98–101; 1967:26–27, 31) määrittää eräretkeilyryhmän maksimikooksi neljän retkeilijän ryhmän, soveliaimman ryhmäkoon muodostuessa kahdesta tai

kolmesta retkeilijästä. Samoin Kojo (1977:325) pitää eräretkeilyryhmän enimmäiskokona neljän hengen ryhmää. Eräretkeilyn eräänlaisena huippuna Kojo näkee yksin retkeilemisen, jolloin "ihmisen on luotettava vain itseensä" ja "pystyttävä yksinään voittamaan kaikki vaikeudet" (Kojo 1977:324). Päiväretkeilytyyppisessä vaeltamisessa ei raja Kempin (1966) mukaan ole yhtä tiukka, vaan suuretkin, yli kymmenen retkeilijän ryhmät ovat vielä hyväksyttäviä.

Edellä esitetyn lisäksi retkeilijöiden kokeneisuudella on oletettu olevan kohtaamistiheyden normeja tiukentava vaikutus. Oletus perustuu siihen, että useita vuosia retkeilyä harrastaneet henkilöt olisivat sosialisoinnin myötä omaksuneet kokemattomampia retkeilijöitä paremmin retkeilyyn liittyvät normit ja käyttäytymistavat (Graefe ym. 1986; ks. Heberlein & Shelby 1977; Manning & Cialli 1980).

Retkeilijöiden välinen yhteisyyden tunne on Kempin (1966:94; ks. 1967:17, 238–239) mukaan seurausta retkeilijöiden motiivien ja luonteen samankaltaisuudesta. Retkeilyn yhteisyyden kannalta ei ole merkityksellistä se, ovatko retkeilijät todellisuudessa luonteeltaan samankaltaisia ja ovatko heidän retkeilymotiivinsa samat. Tärkeätä on se, että retkeilijät pyrkivät samaistumaan tähän todelliseen tai oletettuun viiteryhmään ja toimimaan sen jäsenenä. Tämän seurauksena suhtautuminen eri tyyppisiä retkeilijöitä kohdattaessa vaihtelee riippuen siitä, missä määrin kohdatut retkeilijät edustavat retkeilijän omaa viiteryhmää. Symbolinen yhteisyys lisää sosiaalista vuorovaikutusta, joka puolestaan lujittaa retkeilijöiden välistä yhteisyyden tunnetta.

Retkeilyyn liittyviä yhteisöllisesti määritettyjä käyttäytymissääntöjä on kirjallisuuden perusteella vaikea löytää. Selvimmin käyttäytymissäännöt tulevat ilmi ns. kirjoittamattomien lakien muodossa (ks. Kempin 1966: 36–37; Kojo 1977:315–317). Kirjoittamattomat lait ovat muodostuneet aikojen kuluessa sosiaalisen käytännön tuloksena, ilmentäen osaltaan retkeilytraditiota ja retkeilijöiden välistä symbolista yhteisyyttä. Nykyisin nämä lait ovat saaneet kirjoitetun asun autiotupien ja kämppien seinätauluissa sekä vieraskirjojen kansilehdillä.

Ruuhkautuneilla retkeilyalueilla on tutkittu sitä, miten retkeilijät pyrkivät selviytymään lisääntyneen sosiaalisen vuorovaikutuksen aiheuttamasta häiriöstä. Ongelmaa on lähestytty sosiaalisesta ja fyysisestä näkökulmasta. Sosiaalisella selviytymiskäyttäytymisellä tarkoitetaan sitä, että retkeilijä tietoisesti (tai tiedostamattaan) pyrkii kiinnittämään vähemmän huomiota alueen muihin retkeilijöihin, esimerkiksi jättämällä tervehtimättä tai välttämällä keskustelua heidän kanssaan. Fyysisellä selviytymiskäyttäytymisellä puolestaan tarkoitetaan sitä, että retkeilijä tietoisesti valitsee retkeilyajankohdan tai -reitit siten, että kohtaisi mahdollisimman vähän muita retkeilijöitä (Hammitt & Patterson 1991).

Selviytymiskäyttäytymisen tutkimuksella on varsin laajasti hyväksytyt teoreettiset lähtökohdat psykologian ja sosiaalipsykologian piirissä, mutta siitä huolimatta sosiaalista ja fyysistä selviytymiskäyttäytymistä ei ole kyetty sosiaalisen

kapasiteetin tutkimuksen yhteydessä kiistattomasti todentamaan (Heberlein & Shelby 1977; Hammitt & Patterson 1991). Selviytymiskäyttäytymisen tutkimisen avulla on mahdollista tarkastella sitä, missä määrin tietyt retkeilyyn liittyvät sosiaaliset normit ovat yhteisiä retkeilijöiden keskuudessa. Normien ja yhteisten käyttäytymissääntöjen lisäksi retkeilijöiden nähdään omaavan samankaltaisia arvoja ja asenteita, jotka vaihtelevat osittain riippuen retkeilymuodosta. Tämän on todettu osaltaan aiheuttavan ristiriitoja virkistysalueiden eri käyttäjäryhmien välille (Knopp & Tyger 1973; Ajzen & Driver 1991). Sinällään arvoja ja asenteita ei voida kuitenkaan pitää riippuvaisina retkeilymuodosta, vaan retkeilymuodon voidaan ymmärtää ehkä osaltaan ilmentävän niitä (Jackson & Wong 1982).

Yhteiset arvot ja asenteet liittyvät retkeilytraditioon, lähinnä kulkutapaan ja luontosuhteeseen. Esimerkiksi Jackson (1986) havaitsi perinteisiä ("arvokkaampia") retkeilymuotoja harrastavien henkilöiden omaavan myönteisemmän suhtautumisen ympäristöön ja luonnonsuojeluun kuin uudempia ja turistimaisia retkeilymuotoja harrastavien henkilöiden. Todellisena retkeilijänä pidetään selaista henkilöä, joka raskas kantamus selässään liikkuu ilman teknisiä apuvälineitä vain lihasvoimaansa hyväksikäyttäen. Todellisen retkeilyn tulee kestää useita vuorokausia – mieluiten viikkoja (Kempinen 1966:2; Kojo 1977:323).

Erä- ja kertomakirjallisuuden perusteella retkeilijöille tyypillisiä stereotyyppisiä piirteitä ovat mm. rehtiys, avuliaisuus, pyyteettömyys, ystävällisyys, korkea fyysisen ja henkisen rasituksen sietokyky ja luontoa kunnioittava asenne. Retkeilijöiden välinen sosiaalinen vuorovaikutus puolestaan kuvataan lämpimäksi, ystävälliseksi ja miellyttäväksi, muistelunarvoiseksi kokemukseksi. Lisäksi retkeilijöiden välistä sosiaalista vuorovaikutusta leimaa keskinäinen tasa-arvoisuus. Kojon (1977:311) mukaan "eräretkeilyä eivät rajoita mitkään yhteiskunnalliset kahleet – kaikki ovat samanarvoisia..." (ks. Kempinen 1962, 1966; Vuoristo 1983).

On olemassa myös retkeilijöitä, jotka eivät ole edellä mainitun kaltaisia todellisia retkeilijöitä. Nämä "toiset" retkeilijät kuvataan kirjallisuudessa luontoa kunnioittamattomina, roskaavina turisteina ja retkeilytraditiosta tietämättöminä ihmisinä, joille tyypillisiä piirteitä ovat mm. heikko fyysinen ja henkinen kestävyys, itsekkyys ja epäsosialisuus (Kempinen 1962, 1966, 1967; Kelttikangas 1977; Kojo 1977; Vuoristo 1983).

Epäsosiaalisen retkeilyn katsotaan liittyvän retkeilijärakenteen turistiutumiseen. Sen koetaan olevan seurausta virkistysalueiden kehittämisestä, kuten reittiviitotusten rakentamisesta ja kämppien varustetason kohentamisesta. Turistimaisen retkeilyn lisääntymisen johdosta todelliset eräretkeilijät joutuvat hakemaan erämaakokemuksiaan yhä syvemältä erämaasta tai muilta, vielä rauhallisilta erämaa-alueilta (Kojo 1977:134,158).

5 TUTKIMUSONGELMAT JA HYPOTEESIT

Tutkimuksen teoreettisen tarkastelun keskeisenä tavoitteena oli tarkastella sosiaalisen kapasiteetin käsitettä ja sen yhteyttä virkistysalueiden käytön tutkimustraditioon. Teoreettisen tarkastelun pohjalta on johdettu seuraavat tutkimusongelmat, joihin Urho Kekkosen kansallispuistossa suoritettavan taupaustutkimuksen avulla pyritään vastaamaan:

1. Millaista ympäristöä retkeilijät hakevat erämaaluonteisilta virkistysalueilta, ja millaiset tekijät koetaan retkeilyn kannalta häiritsevinä?
2. Miten retkeilijät suhtautuvat kohtaamistilanteeseen, ja mitkä tekijät vaikuttavat heidän suhtautumiseensa?
3. Onko virkistysalueella havaittavissa sosiaalisen kapasiteetin alueellista vaihtelua ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat?
4. Liittyykö retkeilyyn sellaista sosiaalista vuorovaikutusta ja symbolista yhteisyyttä, joka viittaisi retkeilyn yhteisölliseen luonteeseen?

Tutkimusongelmia on täsmennetty seuraavilla teoreettiseen tarkasteluun perustuvilla hypoteeseilla:

1. Mitä erämaisemmaksi koetussa ympäristössä retkeilijöiden välinen kohtaaminen tapahtuu, sitä tiukemmin kohtaamistiheyden ja ryhmäkokoon liittyvät normit on määritelty.
2. Retkeilijät eivät hae erämaaluonteisilta virkistysalueilta täydellistä luonnonrauhaa tai yksinäisyyden kokemista, vaan retkeilijöiden välinen sosiaalinen vuorovaikutus, joka ei ole ristiriidassa retkeilynormien ja käyttäytymissääntöjen kanssa, koetaan miellyttävänä.
3. Retkeilynormiston ja käyttäytymissääntöjen omaksuminen on seurausta sosialisatioprosessista, mikä ilmenee siinä, että kokeneemmat retkeilijät omaavat kokemattomampia retkeilijöitä yhtenäisemmät kohtaamistiheyden ja ryhmäkoon normit.
4. Mitä samankaltaisempia kohtaavat retkeilijät tai retkeilyryhmät ovat, sitä vähemmän ne toisiaan häiritsevät.

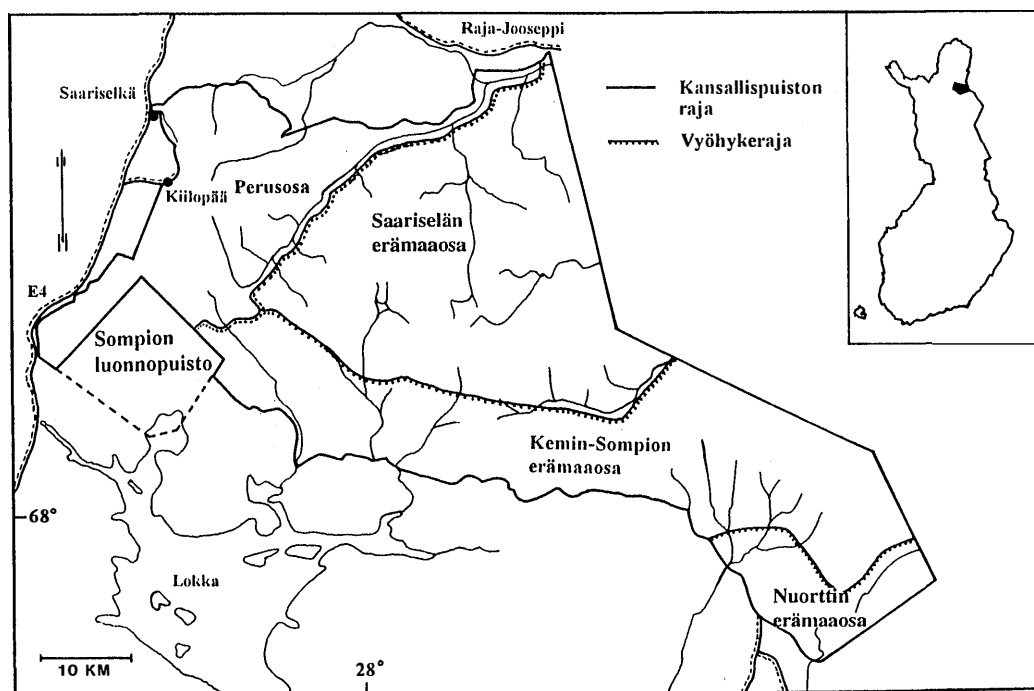
6 TUTKIMUSALUE

6.1 Alueen sijainti ja kuvaus

Urho Kekkosen kansallispuisto sijaitsee Koillis-Lapissa, Savukosken, Sodankylän ja Inarin kuntien alueella valtatie neljän ja Venäjän rajan välissä (kuva 4). Kansallispuiston pinta-ala on 2 550 km², joka on jaettu neljään osa-alueeseen: perusosaan, Saariselän ja Nuortin erämaaosiin sekä Kemin–Sompion erämaaosaan. Lisäksi kansallispuiston yhteydessä sijaitsee Sompion luonnonpuisto. Kansallispuisto perustettiin säilyttämään Metsä-Lapin ja Perä-Pohjolan metsä-, suo- ja tunturiluontoa. Luonnonsuojelun ohella puistossa pyritään turvaamaan eräretkeilyn ja matkailun mahdollisuudet yhdessä porotalouden kanssa (Juusela & Vuoristo 1985; Urho Kekkosen... 1988).

Kansallispuisto voidaan jakaa luonnonpiirteiltään kolmeen maisemalliseen pääalueeseen. Raututunturien ja Saariselän alueelle leimaa antavia ovat loivasti kaartuvat, tasalakiset tunturit, joista korkeimmalle kohoaa kansallispuiston keskellä sijaitseva Sokosti (718 m mpy). Tuntureiden ohella maisemaa luonnehtivat niiden väliset syvät jokilaaksot ja jyrkkärinteiset kurut. Alueella on vähän järviä. Tunnetuin niistä on tuntureiden ympäröimä, "Saariselän helmeksi" kutsuttu Lurojärvi (Kalliola 1958:454; Kemppinen 1967:135; Häyrinen 1989).

Tunturialue rajoittuu kansallispuiston kaakkoisosissa erämaaiseen Jaurujokeen. Siitä alkaa metsäinen ja pienimuotoisten soiden laikuttama alue, jota pidetään kansallispuiston erämaisimpana seutuna. Alue on kumpuilevaa vaaramaisemaa, jota kuusikkojen reunustamat mutkaiset joet tasaisin välein halkovat (Kemppinen 1967; Häyrinen 1979:201–202).

© Metsähallitus 1995

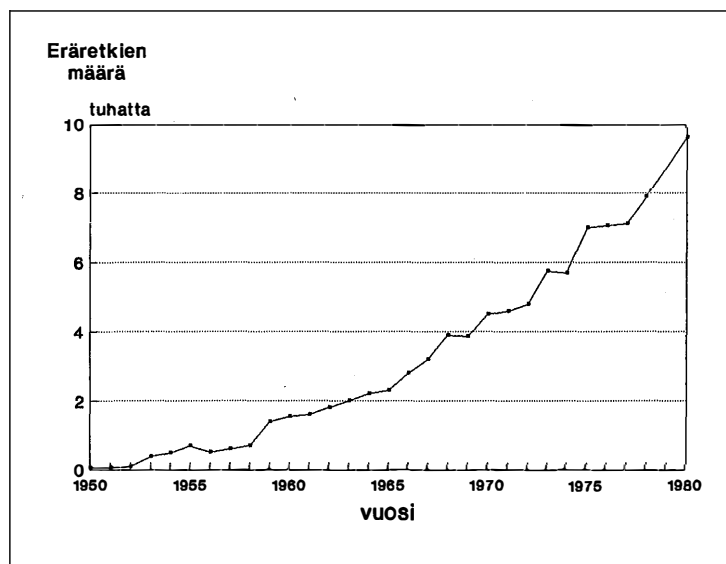
Kuva 4. Urho Kekkosen kansallispuisto.

Raututunturien ja Saariselän tunturialueen eteläpuolista maisemaa leimaavat laajat aapasuot ja niiden halki kiemurtelevat joet. Soita reunustavat metsäiset ja matalat vaarat, joiden kuusikot ja suonreunojen kelokot antavat maisemalle erämaisen luonteen (Häyrinen 1979:200–201; Salminen 1983:129).

Monipuolisen luontonsa ansiosta UKK-puiston voidaan katsoa edustavan luonnonpiirteiltään koko Lappia. Tämä yhdessä alueen kulttuurihistoriallisten nähtävyyksien ja muistomerkkien kanssa on luonut perustan sille, että kansallispuisto on nykyisin eräs maamme suosituimmista retkeilyalueista (Kojo 1983:245; Juusela & Vuoristo 1985:22; Hokkanen 1994:27). Hallikaisen (1993:68, 156) mukaan suomalaiset pitävät Urho Kekkosen kansallispuistoa myös mieleisimpänä erämaa-alueena.

6.2 Alueen retkeilyn historia

Nykyisen UKK-puiston alue tuli retkeilijöiden suosioon 1950-luvulla. Alkuvaiheessa alueen retkeilijämäärät olivat varsin vähäisiä, vain noin 150 henkilöä vuosittain (Saastamoinen 1972:taulukko 3). Retkeilijämäärän nopeaa kasvua ilmentää eräretkeilyn voimakas lisääntyminen vuosina 1950–1980 (kuva 5). Saastamoisen (1982:49) mukaan eräretkeilyn määrä vuonna 1979 oli yhteensä noin 8 000 käyntikertaa, joista kesällä tehtiin 76 %. Päiväretkeilyn kehityksestä ei ole saatavissa vastaavaa tilastoa, mutta sen määrän voidaan olettaa olevan moninkertainen eräretkeilyyn nähden, sillä vuonna 1979 Saariselän majoitusalueella yöpyi Saastamoisen (1982:48) mukaan yhteensä lähes 40 000 henkilöä. Nykyisen erä- ja päiväretkeilyn määräksi arvioidaan yhteensä noin 200 000 käyntikertaa vuodessa (Hokkanen 1994:27, vrt. Ruhkanen 1993:18).

Kuva 5. Eräretkeilijämäärien kehitys nykyisen Urho Kekkosen kansallispuiston alueella 1950–1980 (Saastamoisen 1982:kuvan 22 ja Partasen 1992:44:n mukaan).

Merkittävänä Saariselän alueen tunnetuksi tekijänä toimi kirjailija Kullervo Kemppinen, jonka teokset "Lumikuru" (1958) ja "Poropolku kutsuu" (1961) kuvailevat ylistävästi Saariselän ja koko Koilliskairan alueen luontoa ja sen erikoispiirteitä. Kirjat antavat myös ylevän ja positiivisen kuvan eräretkeilystä ja -retkeilijöistä. Teosten johdosta alue alkoi saada ihmisten mielikuvissa mainetta todellisena ja aitona erämaa-alueena (Rovamo 1993; Häyrinen 1989; Partanen 1992). Teosten vaikutus tulee konkreettisesti ilmi tarkasteltaessa 1950-luvun kävijämäärän kehitystä. Vuosikymmenen retkeilijämäärien keskimääräinen kasvu oli vuosittain 38 %, mutta Lumikurun ilmestymistä seuraavana vuonna retkeilijämäärä kaksinkertaistui edellisvuoteen verrattuna (Saastamoinen 1982:49).

Laajempaan tietoisuuteen Koilliskairan alue tuli kansallispuistokeskustelun yhteydessä, jolloin se sai runsaasti huomiota tiedotusvälineissä (Borg 1992:56–57). Mielikuva Koilliskairan alueesta Suomen ja koko läntisen Euroopan viimeisenä laajana erämana loi yhdessä 1960-luvun taloudellisen korkeasuhdanteen kanssa edullisen pohjan alueen retkeilyn kasvulle ja Saariselän lomakautuspunkisuunnitelmille (Häyrinen 1979:226–227, 1989:8–9; Luoma 1992). Lisäksi Ivalon lentokentän läheisyys mahdollisti alueen matkailun voimakkaan kehittämisen. Saariselän alueella ei myöskään ollut samoja kansalliskulttuurimaisen rasitteita kuin esimerkiksi Kolilla. Matkailun kehittämisen ja luonnonsuojelun välillä ei nähty merkittävää ristiriitaa, ehkä pikemminkin päinvastoin; retkeilyn kehittämisen kautta alueen uskottiin säästyvän uhkaavilta hakkuilta (Borg 1992:57; Partanen 1992:44–45).

Saariselän matkailukeskuksen kasvun myötä varsinaiset eräretkeilijät alkoivat hakeutua yhä kauemmas Koilliskairaan tai Lapin muille retkeily- ja erämaa-alueille. Matkailun myötä matkailukeskuksen lähimaastoon tuli uusi käyttäjäryhmä, päiväretkeilijät, jonka virkistyskokemuksesta retkeily ja luonto muodostavat vain yhden, joskin merkittävän osan (Partanen 1992:45; Pohtila 1994).

Päiväretkeilyn myötä alueen retkeilijämäärät kasvoivat nopeasti. Tämä toi mukanaan ongelmia. Maaston kuluminen, retkeilyn kanavoiminen, roskaantuminen, maastoajoneuvojen käyttö, porojen häiriintyminen, ruuhkautuminen, erämaisyyden katoaminen ja monet muut luonnonsuojeluun ja alueen käyttöön liittyvät kysymykset nousivat esiin (Hoogersteger 1976; Nenonen 1990; Partanen 1992). Jo kansallispuiston suunnittelun yhteydessä tehtiin mm. ehdotus pääsymaksusta ja retkeilijämäärien rajoittamisesta. Nämä ehdotukset eivät toteutuneet, vaan retkeily on kansallispuiston alueella pyritty järjestämään vyöhykkeittäin sellaiseksi, että "häiriö luonnolle ja porotaloudelle jää mahdollisimman vähäiseksi" (Urho Kekkosen... 1988:1).

Vyöhykejako noudattaa osittain kansallispuiston maisemallista jakoa. Perusosassa leirytyminen ja tulenteke ovat sallittuja vain niille varatuilla paikoilla. Retkeilyä pyritään ohjaamaan merkittyjen polkujen ja suositeltavien reittien

avulla. Saariselän ja Nuortin erämaa-osaissa leirytyminen on pääsääntöisesti va- paata eikä reitin valintaa pyritä aktiivisesti ohjaamaan. Tulenteko on sallittua vain erikseen merkityillä paikoilla. Kemin–Sompion erämaa-osaassa retkeilyä py- ritään rajoittamaan mahdollisimman vähän – reitin ja leiripaikan saa valita va- paasti eikä tulentekoa säädellä (Urho Kekkosen... 1988:2).

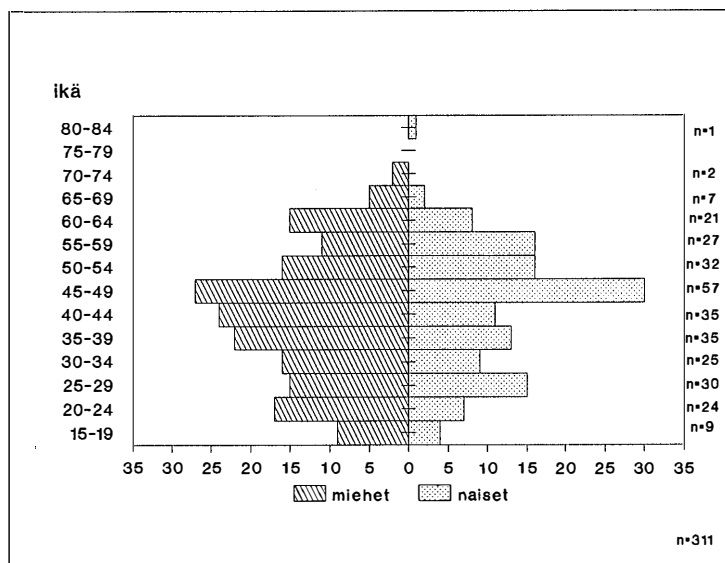
7 TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT

7.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto koostuu kesällä 1992 Urho Kekkosen kansallispuistossa ret- keilleille henkilöille suoritetuista haastatteluista (yhteensä 311 kpl). Päiväretkeili- jöitä haastatelluista oli 167 ja eräretkeilijöitä 144 kappaletta. Päiväretkeilyllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa jalan suoritettavaa retkeilyä, joka ajallisesti kestää alle vuorokauden ja jonka aikana ei yövytä varsinaisella retkeilyalueella. Jälkimmäiseen retkeilytyyppiin liittyy vähintään yksi, mieluiten useita yöpymisiä maastossa, joko teltaillen tai autiotupia hyväksi käyttäen.

Haastatteluissa käytettiin haastattelulomaketta. Retkeilijöitä myös teemahaas- tateltiin, ja aihepiiristä riippuen haastattelujen määrä vaihtelee 31:stä 42 kap- paleeseen. Lisäksi aineiston hankinnassa käytettiin hyväksi osallistuvaa havain- nointia ja autiotupien vieraskirjamerkintöjä.

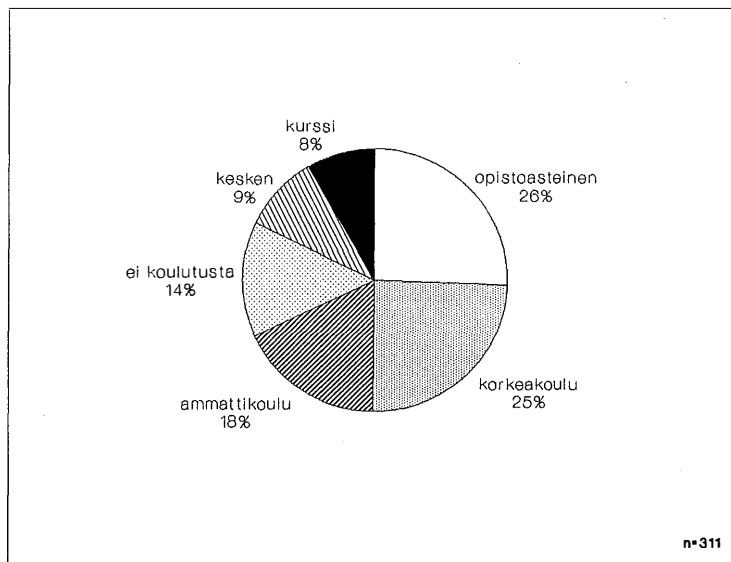
Haastatelluista retkeilijöistä 58 % oli miehiä, ja vastaajien keski-ikä oli 43 vuotta (kuva 6). Päivä- ja eräretkeilijöiden ikä- ja sukupuoli-jakaumat erosivat toisistaan, sillä eräretkeilijöistä alle neljäsosa oli naisia, kun päiväretkeilijöistä heitä oli yli puolet (58 %). Eräretkeilijöiden keski-ikä oli 36 vuotta ja päiväretkeilijöiden 47 vuotta.

Kuva 6. Haastateltujen retkeilijöiden ikä- ja sukupuoli-jakaumat.

Haastatelluista retkeilijöistä yli puolet ilmoitti olevansa naimisissa ja noin kolmannes olevansa naimaton. Eräretkeilijöissä naimattomien ja naimisissa olevien suhde oli yhtäsuuri (47 %). Päiväretkeilijöistä naimattomia oli 24 % ja naimisissa 64 %. Elämänvaiheeltaan edustetuimpia ryhmiä olivat naimaton yksinasuja (24 %), vakiintunut lapsiperhe (23 %), pienenevä lapsiperhe (20 %) ja lapseton perhe (18 %). Vain 2 % vastaajista ilmoitti nykyiseksi elämänvaiheekseen kasvavan lapsiperheen.

Peruskoulutukseltaan vastaajista lähes puolet on ylioppilastutkinnon suorittaneita. Myös ammattikoulutuksen osalta retkeilijät ovat varsin koulutettuja, sillä noin puolet haastatelluista retkeilijöistä oli saanut vähintään opistoasteisen ammattikoulutuksen (kuva 7).

Kuva 7. Haastateltujen retkeilijöiden ammattikoulutus.

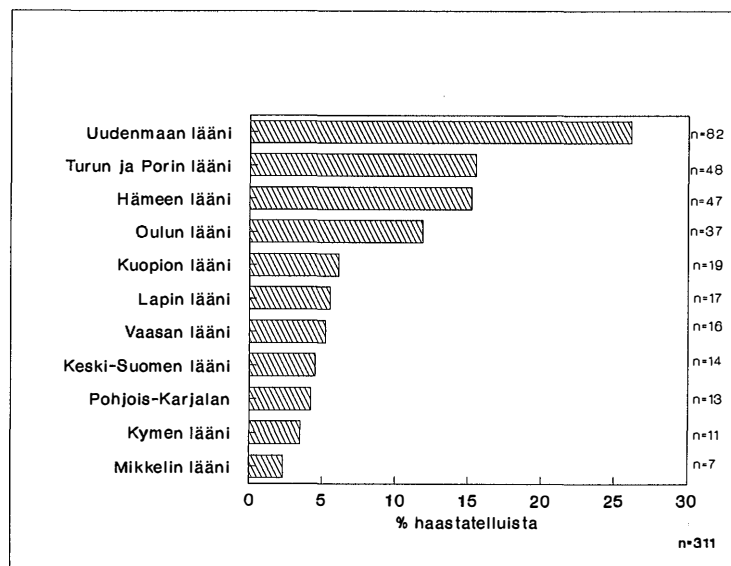
Ammatilliselta asemaltaan haastatelluista 31 % oli työntekijöitä, 15 % alempia toimihenkilöitä, 19 % ylempiä toimihenkilöitä ja 7 % työnantajia. Opiskelijoita ja koululaisia haastatelluista oli 22 % ja työttömiä 5 %. Pääosa (80 %) ammatissa toimivista vastaajista työskenteli palvelualoilla. Teollisuuden toimialoilla työskenteli 15 % ja maa- ja metsätaloudessa 5 % vastaajista.

Suurin osa retkeilijöistä oli kotoisin Etelä-Suomesta. Yksistään Uudenmaan läänissä asuvia oli noin neljännes kaikista haastatelluista (kuva 8), mikä vastaa läänin väkiluvun osuutta koko maan väestöstä. Kymen, Mikkelin ja Vaasan lääneistä kotoisin olevien haastateltujen osuus oli aliedustava ja Oulun läänistä kotoisin hieman yliedustava verrattuna läänien väkiluvun osuuteen koko maan väestöstä (STV 1993:40). Nykyiseksi asuinympäristökseen puolet retkeilijöistä

ilmoitti taajaman ja reilu kolmannes kaupunkimaisen ympäristön. Noin puolet vastaajista oli viettänyt lapsuutensa maaseutumaisessa ympäristössä ja vain viidesosa kaupungissa.

Haastatteluotoksen edustavuutta perusjoukkoon nähden ei ollut mahdollista tarkastella. Aiempiin Urho Kekkosen kansallispuiston alueella suoritettuihin haastattelu- ja kyselytutkimuksiin verrattuna tässä yhteydessä haastatellut retkeilijät olivat keskimäärin vanhempia. Saastamoisen vuonna 1970 keräämän aineiston mukaan kesällä retkeilevien päiväretkeilijöiden keski-ikä oli 35 vuotta ja eräretkeilijöiden 28 vuotta (Saastamoinen 1972). Sukupuolijakauman ja siviilisäädyn suhteen aineistot ovat yhtenäisiä. On huomattava, että aiemmat tutkimukset ovat vertailukelpoisia vain kesäajan retkeilyn yhteydessä. Talviajan retkeilyn havaitaan esimerkiksi ikä- ja sukupuolijakauman suhteen poikkeavan kesäretkeilystä varsin merkittävästi (ks. Oinonen 1971; Saastamoinen 1972).

Perus- ja ammattikoulutuksen osalta aiemmista tutkimuksista ei löydy vertailuaineistoa. Haastateltuja retkeilijöitä voidaan pitää koko maan väestöön nähden keskimääräistä koulutetumpina. Ammatillisen asemansa perusteella haastatteluaineistossa ovat ylikorostettuina etenkin opiskelijat ja ylemmät toimihenkilöt sekä jossain määrin myös työntekijät (ks. STV:1993).

Kuva 8. Haastateltujen retkeilijöiden kotilääni.

Ammattisektorin suhteen maa- ja metsätaloudessa toimivien määrä oli koko maan väestöön nähden hieman aliedustava. Teollisuuden toimialojen kohdalla oli havaittavissa selvä aliedustus ja palveluelinkeinojen yhteydessä selvä yliedustus. Koko väestöstä maa- ja metsätaloudessa työskentelee 9 %, teollisuudessa 29 % ja palvelualoilla 60 % (STV 1993). Saastamoisen (1972) tutkimuksessa yliedustettuina olivat sekä teollisuuden että palveluelinkeinojen ammatit.

Maa- ja metsätalouden toimialat olivat puolestaan aliedustettuina. Retkeilijöiden kotiläänien jakauma vastaa pääpiirteissään Saastamoisen aineistoa.

7.2 Tutkimusmenetelmät

Keskeisimpänä kenttätöväaiheen tutkimusmenetelmänä käytettiin haastattelua. Ennen varsinaista kenttätöväaihetta haastattelulomaketta testattiin aktiivisesti retkeilyä harrastavien henkilöiden avulla (mm. Oulun seudun Lapinkävijät ry:n jäsenillä). Esitutkimuksen perusteella lomaketta hieman lyhennettiin, ja joihinkin kysymyksiin tehtiin tarkennuksia.

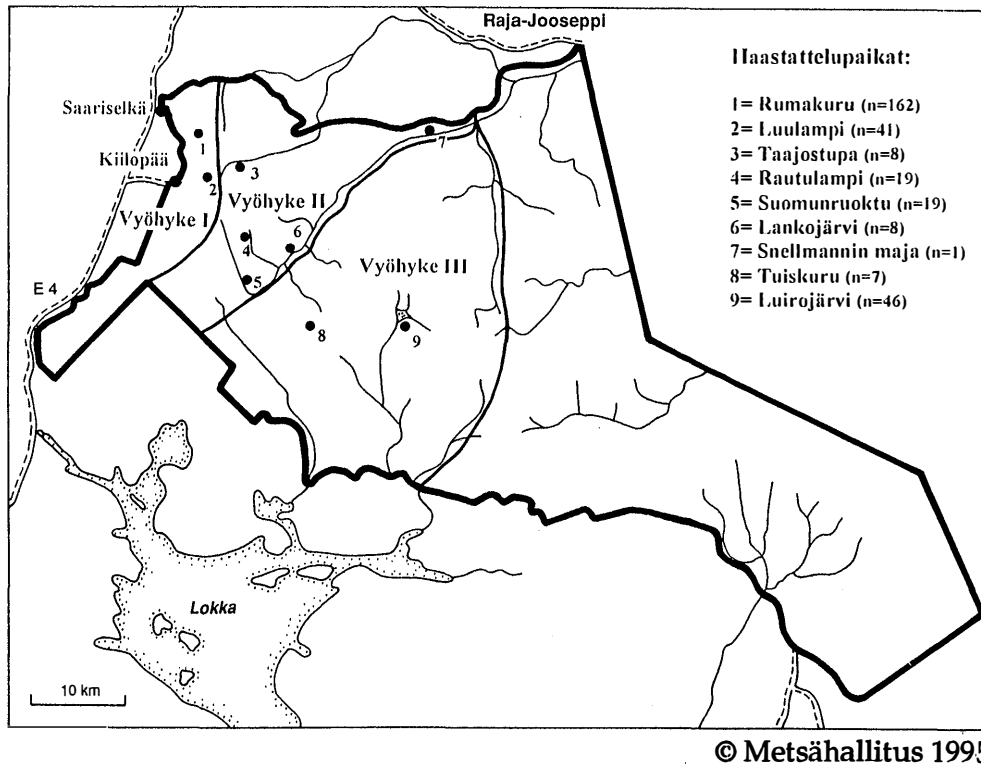
Perusjoukkoon katsottiin kuuluvaksi Urho Kekkosen kansallispuiston alueella retkeilevä vähintään 15-vuotias suomalainen henkilö. Kansallisuuteen liittyvä rajaus koettiin perustelluksi haastattelujen käytännön toteutuksen kannalta. Perusjoukon keskeisten osaryhmien, päivä- ja eräretkeilijöiden määrän nykyistä suhdetta ei ole selvitetty. Näin ollen osaryhmien haastatteluille ei voitu asettaa määrällisiä tavoitteita, jotka edustaisivat ryhmiä samassa suhteessa ja mahdollistaisivat siten niiden suoran vertailun. Osaryhmät pyrittiin saamaan sisäisiltä ominaisuuksiltaan edustaviksi systemaattisen otannan avulla. Käytännön tekijöistä, kuten alueen laajuudesta ja kenttätöväajan rajallisuudesta johtuen poimintaväli asetettiin suhteellisen pieneksi; autiotuvalle saapuvista tai siellä olevista retkeilijöistä haastateltiin joka kolmas. Tästä jouduttiin luopumaan vilkkaimpana ruska-aikana, jolloin autiotuvalle saattoi saapua tunnin aikana yli 100 retkeilijää. Tällöin edellisen haastattelun päätyttyä valittiin seuraava haastateltava edellä kuvatun poimintavälin mukaisesti tuvalle saapuvien retkeilijöiden joukosta.

Haastattelut suoritettiin autiotuvilla tai aivan niiden välittömässä läheisyydessä. Haastattelupaikkoja oli yhteensä yhdeksän kappaletta, joiden sijainti ja suoritettujen haastattelujen määrä ilmenee kuvasta 9. Haastatteluja oli tarkoitus suorittaa koko kansallispuiston alueella, mutta erämaaosien vähäisten retkeilijämäärien vuoksi tästä jouduttiin luopumaan.

Kansallispuiston autio- ja varaustupien kävijämääristä ei ole kerätty systemaattisesti tietoa. Vieraskirjamerkintöjen perusteella valituista haastattelupaikoista eniten retkeilijöitä käy Rumakurun päivätuvalle, jossa vuosien 1986–1991 perusteella kävi vuosittain 15 000–18 000 retkeilijää. Heistä noin 25 % oli käynyt tuvalle kesäaikana kenttätöväaihetta vastaavana ajanjaksona.

Päiväretkeilyalueen ulkopuolella kävijämäärät vähenevät voimakkaasti ja kesäajan retkeilyn suhteellinen osuus kasvaa. Vastaavan ajanjakson (1986–1991) vuosittaiset kävijämäärät Rautulammen päivätuvalle olivat noin 6 000, Taajostuvalla ja Suomunruoktulla noin 3 000, Lankojärvellä noin 2 000, Tuiskukurussa ja Lurojärvellä hieman alle 2 000 ja Snellmannin majalla alle 1 000. Kolmen jälkimmäisen osalla kesäajan retkeilyn osuus oli yli 60 % ja edellisten, lukuunottamatta Taajostupaa noin 50 % kaikista kävijöistä. Taajostuvan kesäajan

kävijämäärä oli noin neljäsosa vuosittaisesta kävijämäärästä. Luulammen päivätuvan kävijämäärästä ja sen vuodenaikaisesta jakaumasta ei ollut saatavissa tietoa.

Kuva 9. Haastattelupaikat ja vyöhykejako.

Aineiston käsittelyn yhteydessä kansallispuiston alue on jaettu kolmeen vyöhykkeeseen (kuva 9). Vyöhyke yksi muodostuu päiväretkeilyalueesta, jolla on haastateltu sekä päivä- että eräretkeilijöitä. Vyöhyke kaksi rajautuu lännessä päiväretkeilyalueeseen ja idässä Suomujokeen. Vyöhyke kolme alkaa lännessä Suomujoelta jatkuen Venäjän rajalle saakka. Koska haastatteluja on suoritettu kauimmillaan vain Luurojärvellä saakka, vyöhyke on rajattu käsittämään Suomujoelta Muorravaarakanjoelle ulottuvaa aluetta. Vyöhykkeillä kaksi ja kolme haastatellut retkeilijät ovat kaikki eräretkeilijöitä.

Keskeisimpinä tutkimusmenetelminä aineiston analysoinnissa käytettiin suorien jakaumien tarkastelua, kuvailevia tunnuslukuja ja ristiintaulukointia. Ristiintaulukoinnissa tilastollisen yhteensopivuuden ja riippumattomuuden testauksessa käytettiin joko Pearsonin χ^2 -testiä (χ^2) tai log-likelihood -testiä (G^2). Jälkimmäistä on käytetty siinä tapauksessa, etteivät χ^2 -testin ennakkoehdot – kaikki odotetut frekvenssit vähintään yhden arvoisia ja enintään 20 % solukohtaisista odotusarvoista on alle viiden – ole ristiintaulukoinnissa täyttyneet (Ranta ym. 1992). Testien merkitsevyytasot on määritelty Kinnusen ym. (1991:19) esittämällä tavalla:

- 0.1 Tilastollisesti vain suuntaa antava riippuvuus
- 0.05 Tilastollisesti melkein merkitsevä riippuvuus
- 0.01 Tilastollisesti merkitsevä riippuvuus
- 0.001 Tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus

Retkeilymotiivien tarkastelun yhteydessä käytettiin faktorianalyysiä. Faktorianaalyyisin tarkoituksena on tutkia havaittujen muuttujien avulla niiden taustalla oletettuina olevia piileviä muuttujia, joista ei ole suoria havaintoja (Ranta ym. 1992:474). Analyysin avulla pyrittiin suuresta muuttujajoukosta saamaan yleiskuva muodostamalla niistä pienempi joukko lineaarikombinaatioita eli faktoreja. Faktori voidaan ymmärtää yhteiseksi "piiloteikijäksi", joka vaikuttaa toisiinsa kiinteässä yhteydessä olevien muuttujien taustalla.

Keskeisiä faktorianaalyyisin suorittamisen ehtoja ovat käytettävien muuttujien vähintäänkin järjestysasteikollinen mittaaminen ja muuttujien keskinäinen korrelaatio (Ranta ym. 1992). Lisäksi Kinnusen ym. (1991) mukaan käytettävien muuttujien tulee noudattaa normaalijakaumaa. Tämä ehto liittyy oletukseen, että faktorianaalyyisissä käytettävien muuttujien välisten suhteiden tulisi olla lineaarisia. Rannikon (1977:11–12) mukaan lineaarisuusehdolla ei ole voitu osoittaa olevan ratkaisevaa merkitystä faktorianaalyyisin "käytölle ja pitkällekin meneville tulosten tulkinnoille."

Retkeilymotiiveja kuvaavien muuttujien välistä riippuvuutta tarkasteltiin Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla (liite 1). Pearsonin analyyisin suorittamisen ehtona on, että muuttujat noudattavat normaalijakaumaa. Korrelaatiomatriisista poistettiin muuttujat, jotka poikkesivat huomattavasti normaalijakaumasta.

Faktorianaalyyisin keskeisimpiä vaiheita on subjektiivinen faktoreiden lukumäärän määrääminen. Yleensä faktoreiden lukumäärä päätetään ominaisarvojen ja ns. quick-and-dirty -säännön perusteella. Ominaisarvo ilmaisee, kuinka paljon kyseisellä faktorilla on merkitystä selitettäessä muuttujien välistä vaihtelua (Ranta ym. 1992:474-475). Quick-and-dirty -säännön mukaan kaikki ominaisarvoltaan yhtä suuremmat faktorit hyväksytään tarkasteluun. Tämän perusteella faktoreiden lukumääräksi olisi muodostunut kuusi kappaletta. Tutkimuksessa päädyttiin kuitenkin viiden faktorin ratkaisuun, koska kuuden faktorin ratkaisu jakoi viidennen faktorin kahdeksi jäännösfaktoriksi. Faktorimatriisin muodostamiseksi valittiin varimax-rotatio, jossa faktorit eivät korreloi keskenään ja jossa niiden tulkinta on hieman yksiselitteisempää kuin muiden rotatiomahdollisuuksien kohdalla. Faktorit tulkittiin niiden saamien latausten ja aiempien tutkimusten perusteella.

Teemahaastatteluaineisto analysoitiin pääosin kvantitatiivisesti, mutta osin myös laadullisesti. Alasuutarin (1993) mukaan laadullinen analyyysi koostuu kahdesta toisiinsa nivoutuneesta vaiheesta; havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Pelkistäminen suoritetaan etsimällä havaintoaineistosta yhteinen piirre tai nimittäjä, joka tältä osin pätee koko aineistoon. Arvoituksen

ratkaisemisella Alasuutari tarkoittaa saatujen tulosten tulkintaa. Laadullisessa analyysissä yksikin poikkeus kumoaa säännön. Kun havaintojen pelkistämisen avulla on saatu muodostetuksi jokin sääntö, joka pätee koko aineistoon, sen voidaan olettaa kuvaavan tarkasteltavaa ilmiötä myös laajemmalti.

8 RETKEILY UKK-PUISTOSSA

8.1 Retkeilyn harrastaminen ja luonne

Haastatelluista eräretkeilijöistä vajaa kolmannes ja päiväretkeilijöistä lähes puolet oli harrastanut retkeilyä yli kymmenen vuoden ajan (taulukko 1). Lapsuudestaan lähtien retkeilyä oli harrastanut 18 % kaikista haastatelluista. Vähintään kaksi kertaa vuodessa jollakin retkeilyalueella retkeileviä oli 37 % haastatelluista. Epäsäännöllisesti eli ei-vuosittain retkeileviä oli noin viidesosa. Kolmannes vastaajista ajoitti retkeilynsä kesäaikaan, ja viidesosa ilmoitti retkeilevänsä lähinnä vain sesonkiaikoina, kevättalvella ja alkusyksyllä.

Taulukko 1. Päivä- ja eräretkeilijöiden retkeilyn harrastusvuosien määrä (%).

Harrastus- määrä	päiväret- keilijät	eräretkei- lijät	%	yhteensä N
ei harrastanut	15.6	25.7	20.3	63
1–5 vuotta	21.0	29.9	25.1	78
6–10 vuotta	21.5	17.3	19.6	61
yli 10 vuotta	41.9	27.1	35.0	109
%	100.0	100.0	100.0	
N	167	144		311

Päiväretkeilijöistä 28 % ja eräretkeilijöistä 43 % oli ensimmäistä kertaa UKK-puiston alueella retkeilemässä (taulukko 2). Kaikista haastatelluista ensimmäistä kertaa UKK-puistossa retkeileviä oli 35 %. Kolmasosa oli puolestaan käynyt kansallispuiston alueella yli viisi kertaa aiemmin.

Haastatelluista retkeilijöistä 76 %:lla on lähiystäväpiirissään tai työtovereissaan retkeilyä aktiivisesti harrastavia henkilöitä. Myös lapsuuden tai nykyisen perheen vaikutus retkeilyn aloittamiseen koettiin useissa haastatteluissa merkittäväksi, ja puolella kaikista haastatelluista oli retkeilyä aktiivisesti harrastava perheenjäsen.

Suurin osa päiväretkeilijöistä (75 %) retkeili kansallispuiston alueelle Saariselän matkailukeskuksesta käsin. Reitti oli keskimäärin alle 15 kilometrin pituinen.

Päiväretkeilijät retkeilivät keskimäärin kahden hengen ryhmissä. Perhekunnittain heistä retkeili 46 %, ystävien kesken 44 % ja yksin 8 %.

Taulukko 2. Päivä- ja eräretkeilijöiden ensimmäisen UKK-puiston alueelle suuntautuneen retken ajankohta (%).

	vuosikymmen					ei aiemmin	%	N
	1950	1960	1970	1980	1990			
päiväretkeilijä	3.6	10.8	16.8	33.5	7.2	28.1	100	167
eräretkeilijä	0.0	6.9	16.7	26.4	6.9	43.1	100	144
yhteensä	1.9	9.0	16.7	30.2	7.1	35.1	100	
N	6	28	52	94	22	109		311

Pääosa haastatelluista eräretkeilijöistä (60 %) aloitti retkensä Kiilopään tunturikeskuksesta, joka oli yhtä suosittu sekä lähtö- että paluupaikkana. Eräretkeilijöistä vain 15 % aloitti retkensä Saariselän matkailukeskuksesta ja noin kolmannes päätti retkensä sinne. Muita, vähemmän suosittuja eräretkeilyn lähtö- ja paluupaikkoja olivat Raja-Jooseppi, Aittajärvi, Tulppio ja Kakslauttasen alueen leirikeskukset.

Eräretkeilijöiden retki kesti keskimäärin kuusi päivää (viisi yötä) ja pääosa retkeili 61–80 kilometrin matkan. Eräretkeilijöiden päivämatkan pituus vaihteli huomattavasti riippuen maastosta, säätilasta ja retken vaiheesta. Keskimäärin päivämatkan olivat pidempiä retken alku- ja loppuvaiheessa kuin keskivaiheessa, jolloin retkeilijät olivat kauimpana lähtö- ja paluupaikasta.

Eräretkeilijät retkeilivät keskimäärin kolmen hengen ryhmissä, ja lähes puolet retkeili ystävien ja kolmannes perheen kanssa. Heistä 15 % oli yksin retkeileviä. Kolmannes eräretkeilijöistä ilmoitti yöpyvänsä pääasiallisesti vain autio- tai varaustuvissa ja kolmannes omassa teltassa. Loput yöpyivät sekä autio- ja varaustuvissa että teltassa.

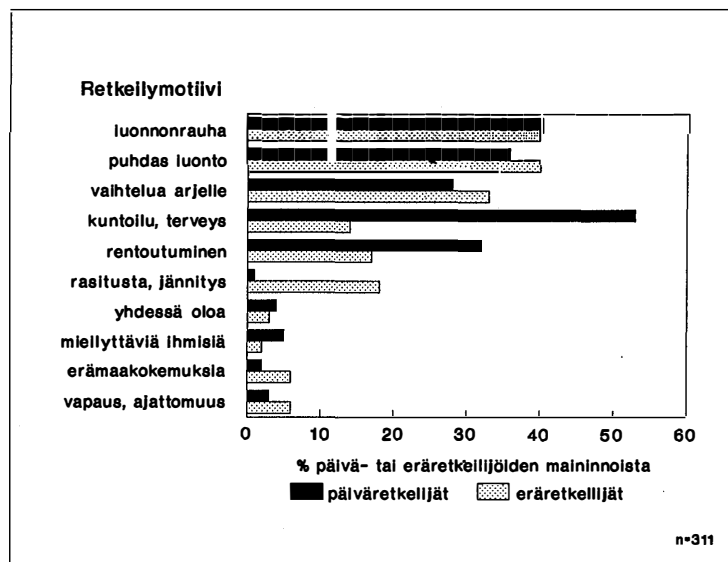
8.2 Retkeilyn motiivit

Retkeilyn motiiveja selvitettiin sekä avoimella kysymyksellä että haastattelulomakkeen valmiiden vaihtoehtojen avulla. Retkeilijöiden tärkeimpiä retkeilymotiiveja avoimen kysymyksen mukaan olivat luonnonrauha, puhdas luonto ja vaihtelun saaminen työelämälle ja normaaliympäristölle. Näiden tekijöiden suhteen päivä- ja eräretkeilijät eivät merkittävästi poikenneet toisistaan (kuva 10). Sen sijaan päiväretkeilijöiden retkeilymotiiveissa korostuivat kuntoilun ja terveyden ylläpitämisen sekä rentoutumisen merkitys. Eräretkeilijöillä korostuivat puolestaan rasiituksen ja jännityksen sekä vähäisemmässä määrin erämaakokemusten saamisen ja vapauden ja ajattomuuden tunteen merkitys.

Myös haastattelujakson aikana kuulluissa eräretkeilijöiden kertomuksissa etenkin rasituksen ja erilaisten vaikeuksien merkitys nousi keskeisesti esille.

Haastattelulomakkeen valmiiden vaihtoehtojen perusteella retkeilijät pitivät tärkeimpänä retkeilymotiivinaan erämaista luontoa, sillä 92 % vastaajista näki sen vähintään tärkeänä oman retkensä kannalta (taulukko 3). Päivä- ja eräretkeilijöiden motiivien tärkeydessä ei ole havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja, mutta taulukon perusteella voidaan havaita eräretkeilijöiden korostavan päiväretkeilijöitä enemmän yksinäisyyden, oman rauhan, laajan alueen ja omien voimien ja taitojen koettelu merkitystä retkeilymotiiveissaan.

Päiväretkeilijöillä sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät motiivit olivat hieman korostetummin esillä kuin eräretkeilijöiden keskuudessa. Tämä on nähtävissä myös retkeilymotiivien tärkeysjärjestyksessä. Päiväretkeilijöillä ensimmäinen sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvä motiivi on neljänneksi tärkeimpänä, kun eräretkeilijöillä se on vasta kahdenneksitoista tärkein.

Kuva 10. Tärkeimmät päivä- ja eräretkeilijöiden retkeilylleen antamat motiivit.

Sekä avoimen kysymyksen että haastattelulomakkeen valmiiden vaihtoehtojen perusteella retkeilymotiiveissa korostuvat erämaa- ja luontokokemukselle tyypilliset tekijät, kuten tutustuminen erämaiseen luontoon ja sen rauhallisuuden kokeminen. Erämaakokemuksen ihmiselle antamien hyötyjen merkitys oli korostuneesti esillä, esimerkiksi kuntoiluun, terveyden ylläpitämiseen ja rentoutumiseen liittyen (ks. Kaplan & Talbot 1983; Hallikainen 1993). Saadut tulokset ovat yhteneväisiä aiempien tutkimusten kanssa myös retkeilyn sosiaalisen sisällön suhteen. Retkeilyryhmän sisäiseen vuorovaikutukseen liittyvät tekijät koettiin jossain määrin tärkeiksi motiiveiksi, mutta sosiaalisuutta ryhmän

ulkopuolisten retkeilijöiden kanssa ei sen sijaan pidetty kovinkaan merkittävänä retkeilymotiivina (ks. Kaplan 1974; Merigliano 1990; Priest & Bugg 1991).

Taulukko 3. Päivä- ja eräretkeilijöiden tärkeinä pitämät retkeilymotiivit haastattelulomakkeen valmiiden kysymysten perusteella. Motiivit ovat tärkeysjärjestyksessä kaikkien vastaajien suhteen (%) (a=vähintään tärkeä, b=vähintään merkityksetön).

motiivit	päiväretkeilijät n=82		eräretkeilijät n=120		yhteensä n=202	
	a	b	a	b	a	b
erämainen luonto	90	0	93	0	92	0
rauhallinen ja laaja alue	76	1	88	0	84	1
ihmisen aiheuttaman melun puuttuminen	80	1	86	2	84	2
työelämästä ja yhteiskunn. erossa oleminen	77	0	79	2	80	1
tutustuminen erämaahan	74	1	83	0	80	1
henkisen ja fyysisen terveyden hoitaminen	90	2	76	0	76	1
yksinäisyyden ja rauhan kokeminen	69	2	92	2	75	2
arkielämän paineiden purkaminen	83	0	77	2	74	1
luonnontarkkailu (kasvit, eläimet)	77	1	68	2	72	1
rentoutuminen ystävien kanssa	78	1	64	3	71	2
uusiin asioihin tutustuminen	73	1	65	1	69	1
mahdollisuus päättää omista asioistaan, vapauden kokeminen	62	4	71	0	68	2
yhäteisten hetkien kokem. ystävien kanssa	71	0	58	3	64	2
omana itsenään oleminen ilman muiden ihmisten odotuksia	54	7	64	3	61	5
ympäristö jossa ihmiset eivät häiritse	47	4	65	0	59	2
uuden oppiminen	59	2	54	3	56	3
omien voimien ja taitojen koettelu	40	4	64	3	55	3
yhäteisten hetkien kokem. perheen kanssa	62	6	48	20	54	15
mahdollisuus olla itsekseen	43	5	51	1	48	3
mahdollisuus kokemusten jakamiseen	49	0	47	4	48	5
mahdollisuus kokea jännittäviä hetkiä	32	4	36	8	34	6
mahdollisuus keskustella retkestä jälkeen- päin muiden retkeilyä harrastavien kanssa	30	8	24	11	27	10
vapaus olla ulkonaisesti huoleton	24	11	27	15	26	14
olla täysin erossa muista ihmisistä kuin oman ryhmän jäsenistä	23	13	19	15	21	14
uusiin ihmisiin tutustuminen	17	18	13	17	16	18
mahdollisuus keskustella muiden retkeili- jöiden kanssa	17	11	14	10	16	11

Haastattelulomakkeen valmiista vaihtoehdoista pyrittiin faktorianalyysin avulla saamaan selville myös laajempia, erityyppisiä retkeilykokemuksia ja -motiiveja yleisesti kuvaavia muuttujia. Tarkastelussa päädyttiin viiden faktorin rat-

kaisuun, jonka selitysaste on 58.1 %. Ensimmäinen faktori selittää valitusta ratkaisusta 14.9 %, toinen 13.9 %, kolmas 10.0 %, neljäs 9.9 % ja viides 9.4 %. Faktorit nimettiin seuraavasti: sosiaalisuus, yksityisyys, henkinen latautuminen, ryhmäkeskeisyys ja uuden kokeminen (taulukko 4).

Taulukko 4. Faktorianalyysi UKK-puiston retkeilijöiden retkeilymotiveja kuvaavista muuttujista, varimax-rotatio.

muuttujat	sosiaalisuus	yksityisyys	henkinen latautuminen	ryhmäkeskeisyys	uuden kokeminen	kommuniteetti
m1	<u>0.81944</u>	-0.09470	0.01921	0.05845	-0.05884	0.687694
m2	<u>0.81777</u>	-0.10480	0.07557	0.04314	0.03996	0.688907
m3	<u>0.78981</u>	-0.04206	-0.00169	0.21857	0.10536	0.684449
m4	<u>0.55667</u>	0.23634	0.03752	0.06115	0.23557	0.426381
m5	<u>0.45457</u>	0.29345	0.28823	-0.28830	0.21361	0.504573
m6	-0.11890	<u>0.76711</u>	-0.00934	0.12749	0.00790	0.619003
m7	-0.20186	<u>0.71347</u>	0.04011	0.11346	0.12120	0.578954
m8	0.11805	<u>0.69861</u>	0.24304	-0.03617	0.11393	0.575351
m9	0.17364	<u>0.62573</u>	0.31488	-0.06387	-0.07477	0.530515
m10	0.09452	<u>0.57451</u>	-0.10151	0.04454	0.37030	0.488403
m11	-0.02512	-0.05674	<u>0.79660</u>	0.18604	0.15834	0.698110
m12	0.00127	0.19228	<u>0.72753</u>	0.11668	-0.01607	0.580151
m13	0.14728	0.13149	<u>0.54682</u>	-0.02707	0.21292	0.384059
m14	0.19927	0.25299	0.03506	<u>0.78062</u>	0.10547	0.725429
m15	-0.04533	-0.07018	0.03272	<u>0.71178</u>	0.23852	0.571579
m16	0.23842	0.07356	0.35664	<u>0.68396</u>	0.06226	0.661130
m17	0.17132	0.00730	0.07611	0.16252	<u>0.78191</u>	0.672989
m18	-0.10165	0.15224	0.17737	0.04734	<u>0.62683</u>	0.460124
m19	0.27174	0.12251	0.11716	0.21592	<u>0.58657</u>	0.493259
ominaisarvo	2.822922	2.640905	1.904150	1.884447	1.778637	11.031061
selitysaste	14.9 %	13.9 %	10.0 %	9.9 %	9.4 %	58.1 %

m1 =uusiin ihmisiin tutustuminen

m2 =mahdollisuus keskustella muiden retkeilijöiden kanssa

m3 =mahdollisuus keskustella retkestä jälkeenpäin muiden retkeilyä harrastavien henkilöiden kanssa

m4 =kokea jännittäviä hetkiä

m5 =omien voimien ja taitojen koettelu

m6 =ympäristö jossa ihmiset eivät häiritse

m7 =mahdollisuus olla itsekseen

m8 =mahdollisuus päättää omista asioistaan, vapauden kokeminen

m9 =omana itsenään oleminen ilman muiden ihmisten odotuksia

m10=erämainen luonto

m11=arkielämän paineiden purkaminen

m12=työelämästä ja yhteiskunnasta erossa oleminen

m13=henkisen ja fyysisten terveyden hoitaminen

m14=yhteisten hetkien kokeminen ystävien kanssa

m15=yhteisten hetkien kokeminen perheen kanssa
 m16=rentoutuminen ystävän/ystävien kanssa
 m17=uusiin asioihin/paikkoihin tutustuminen
 m18=luonnontarkkailu (kasvillisuus, eläimistö)
 m19=uuden oppiminen

Kullekin faktorille merkitsevästi latautuneet muuttujat on taulukossa 4 alleviivattu. Suuret lataukset tarkoittavat sitä, että kyseinen muuttuja on tärkeä faktorin muodostumisessa. Esimerkiksi ensimmäinen "sosiaalisuus"-faktori nostaa esiin ne retkeilykokemukset ja -motiivit, jotka liittyvät retkeilijöiden väliseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Suurimman positiivisen latauksen saavat uusiin ihmisiin tutustuminen ja mahdollisuus keskustella retkeilijöiden kanssa sekä varsinaisen retkeilyn aikana että myöhemmin sen jälkeen. Myös jännittävien hetkien kokeminen ja omien voimien ja taitojen koettelu latautuvat voimakkaasti tälle faktorille.

Jännittävien hetkien kokemisen ja omien taitojen ja voimien koettelun voidaan nähdä kuvaavan retkeilijöiden välisten keskustelujen aihepiirejä, jota tukee myös havainnointi- ja temahaastatteluaineisto. Esimerkiksi 60-vuotias mieshenkilö kuvasi Rautulammen päivätuvalta tehdyssä temahaastattelussa oman retkeilynsä ja retkeilijöiden välisten keskustelujen luonnetta seuraavasti: "...tuun hakeen täältä sellasta kuntopiikkiä. Sitä ei muuten nykyään paljo rasitu.... Ei täällä puhuta politiikkaa tai muuta semmosta.... No ykskin mies LUIROJÄRVellä kertoi nähneensä karhun viime reissullaan... ja tietysti retkestä puhutaan. Nytkin tuln LUIROJÄRVeltä Lupukkapään laen ja Porttikosken kautta samalla astumalla suoraan tänne...".

Omien voimien ja taitojen koettelun havaitaan latautuvan kaikkien faktorien suhteen positiivisesti lukuunottamatta neljättä faktoria. Tätä muuttujaa voidaan pitää jokseenkin yleisenä, joskaan ei kovin merkittävänä retkeilymotiivina. Ensimmäiselle faktorille latautuivat positiivisesti myös uuden oppiminen ja retkeilyryhmän sisäiseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät motiivit. Uuden oppiminen voidaan ainakin osittain ymmärtää osaksi retkeilyyn liityvää sosiaali-
saatioprosessia.

Faktorille negatiivisesti latautuneita muuttujia ovat mahdollisuus olla itsekseen, ympäristö jossa ihmiset eivät häiritse ja yhteisten hetkien kokeminen perheen kanssa. Kaksi edellistä tuskin tarvitsevat selitystä, ja jälkimmäisen muuttujan negatiivinen latautuminen selittyy sillä, että perheretkeily on luonteeltaan hyvinkin ryhmäkeskeistä, jossa ei pyritä ainakaan aktiivisesti sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden retkeilijöiden kanssa.

"Yksityisyys"-faktori korostaa individualistisia, häiriöttömään ja rauhalliseen erämaiseen ympäristöön liittyviä muuttujia. Voimakkaimman latauksen saivat ympäristö, jossa ihmiset eivät häiritse, mahdollisuus olla itsekseen ja päättää omista asioistaan sekä vapauden kokeminen. Myös omana itsenään oleminen ja erämainen luonto latautuivat tälle faktorille voimakkaasti. Lisäksi omien voimien koettelu ja yhteisten hetkien kokeminen ystävien kanssa latautuivat fakto-

rille. Jälkimmäistä muuttujaa lukuunottamatta yksityisyysfaktorille eivät juuri-kaan lataudu sosiaaliseen vuorovaikutukseen viittaavat muuttujat. Itseasiassa faktorille latautuvat negatiivisesti – joskin vähäisessä määrin – sosiaalisuusfaktorille voimakkaimmin latautuneet muuttujat.

Kolmas faktori, ”henkinen latautuminen”, kuvastaa retkeilymotiiveja, joissa korostuu halu viettää aikaa täysin erilaisessa fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä kuin normaalisti. Voimakkaimman latauksen saavat arkielämän paineiden purkaminen ja työelämästä ja yhteiskunnasta erossa oleminen. Henkistä latautumista tukevat myös fyysisen ja henkisen terveyden hoitamisen, rentoutumisen ystävien kanssa ja omana itsenään olemisen korkea latautuminen tälle faktorille.

Neljäs faktori, ”ryhmäkeskeisyys”, kuvaa retkeilyryhmän sisäisen sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteisyyden kokemisen merkitystä retkeilymotiivina. Faktorille latautuvat voimakkaasti yhteisten hetkien kokeminen ystävien kanssa, yhteisten hetkien kokeminen perheen kanssa ja rentoutuminen ystävien kanssa. Omien voimien ja taitojen koettelu latautuu negatiivisesti ryhmäsosiaalisuusfaktorille, mikä osaltaan ilmentää ryhmässä retkeilyn luonnetta. Voimien ja taitojen koettelu liittyy etenkin eräretkeilyyn, mutta retkeilyryhmässä se voi johtaa jäsenten väliseen vertailuun ja kilpailutilanteeseen, jota ei pidetä sopivana. Kemppinen (1967:23) kuvaakin ryhmässä retkeilyn luonnetta seuraavasti: ”Ennen kaikkea tarvitsee kulkijajoukko oikeaa ja sopuisaa erämieshenkeä..., alttiutta kantaa toisten kuormia ja sellaista veljeyttä, joka karsii luonteesta liian itsekkyyden” (ks. Kemppinen 1966).

Viides faktori, ”uuden kokeminen”, kuvastaa uusiin paikkoihin ja asioihin tutustumisen, elävän luonnon tarkkailun ja uuden oppimisen merkitystä retkeilymotiiveina. Erämaisen luonnon kohtalainen latautuminen tukee faktoria, sillä voidaan olettaa, että vain harvalla, pääasiallisesti eteläisestä Suomesta kotoisin olevalla vastaajalla olisi mahdollisuuksia viettää aikaansa usein erämaisessa ympäristössä.

Muuttujien kommunaliteettien perusteella ei voida nimetä yksittäistä, selvästi erottuvaa kärkimuuttujaa. Kommunaliteetti ilmaisee, kuinka suuren osan muodostettu faktoriratkaisu selittää kunkin yksittäisen muuttujan vaihtelusta (arvot vaihtelevat nolasta yhteen). Parhaiten viiden faktorin ratkaisu selittää yhteisten hetkien kokemista ystävien kanssa (kommunaliteetti $0.725 = 72.5\%$). Pienin selittävyys faktoreilla on fyysisen ja henkisen terveyden osalta (38.4%). Muodostetussa viiden faktorin ratkaisussa on joiltakin osin havaittavissa yhtäläisyyksiä Hammittin & Maddenin (1989) suorittaman faktorianalyysin tulosten kanssa. Heidän tutkimuksessaan ei ollut mukana vastaavia muuttujia, jotka latautuivat sosiaalisuus- ja uuden oppiminen -faktoreille. He päätyivät erämaakokemusta kuvaavien ja siihen liittyvien retkeilymotiivien perusteella neljän faktorin ratkaisuun nimeten faktorit seuraavasti: ”luonnonympäristö”, ”kognitatiivinen vapaus”, ”yksityisyys” ja ”yksilöllisyys”. Kaksi ensimmäistä ovat jokseenkin yhteneväisiä tässä tutkimuksessa muodostetun yksityisyys-

faktorin kanssa. Heidän yksityisyysfaktorilleen latautuivat puolestaan samankaltaiset muuttujat kuin ryhmäkeskeisyysfaktorille. Yksilöllisyysfaktorille latautuivat vastaavat muuttujat kuin henkinen latautuminen -faktorille. Faktorien poikkeava nimeäminen on koettu perustelluksi siitä syystä, että näin nimettynä ne korostavat ja ottavat huomioon myös retkeilyn sosiaalisen sisällön.

Faktoripisteiden perusteella tarkasteltiin faktorien latautumista taustamuuttujien suhteen. Keskeisistä taustamuuttujista ainoastaan haastattelupaikan etäisyydellä lähtö- tai paluupaikasta ja retkeilijätyypillä havaitaan olevan tilastollista merkittävyyttä. Ryhmäsosiaalisuuden merkitys kasvaa mitä kauemmas retkeily ulottuu (Pearsonin χ^2 -testi, $p=0.017$). Samoin tilastollisesti melkein merkitsevää on riippuvuus retkeilijätyypin ja henkisen latautumisen kanssa: eräretkeilijöiden motiiveissa henkisen latautumisen merkitys korostuu hieman enemmän kuin päiväretkeilijöiden retkeilymotiiveissa (Pearsonin χ^2 -testi, $p=0.019$)

Faktorianalyysissä muodostetut faktorit luonnehtivat melko selvästi erityyppisiä retkeilymotiiveja ja niiden välisiä yhteyksiä. Tuloksia on silti pidettävä lähinnä suuntaa antavina. Retkeilijöiden luokitteluun muodostettujen faktoreiden perusteella on vaikeaa, sillä saman haastattelun havaittiin faktoripisteiden perusteella latautuvan usein useammalle kuin yhdelle faktorille.

Faktoripisteiden latausten perusteella voidaan päätellä, etteivät retkeilymotiivit poikkea suurestikaan tässä tutkimuksessa haastateltujen retkeilijöiden välillä. Tätä päätelmää tukee myös faktoripisteiden perusteella suoritettu ryhmittelyanalyysi, jonka avulla ei saatu muodostetuksi ryhmäratkaisua, jossa ryhmät poikkeaisivat toisistaan siinä määrin, että tulkinta olisi mielekäästä.

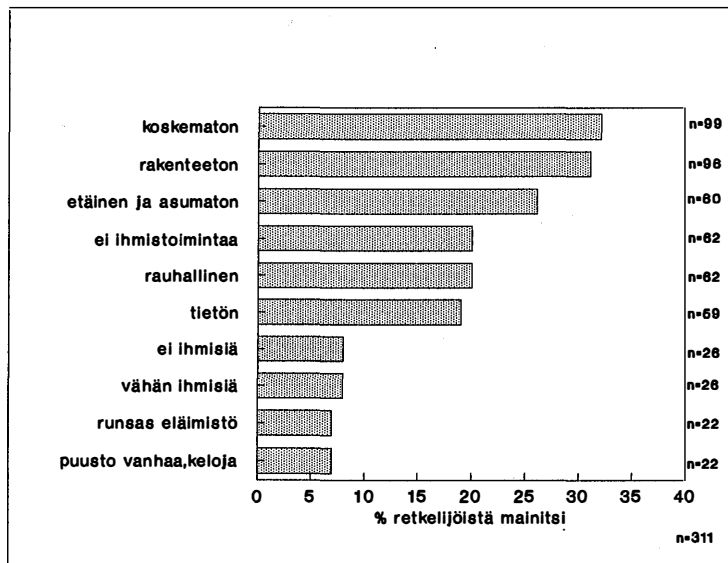
Retkeilyn motiiveja on mahdollista tarkastella myös Maslow'n (1943) tarvehierarkiateorian avulla. Tulosten perusteella retkeilyn voidaan nähdä osaltaan tyydyttävän useita eri perustarpeita, kuten itsensä toteuttamisen, arvostuksen ja sosiaalisuuden tarpeita. Maslow'n teorian mukaisesti retkeilijät odottavat retkeily-ympäristöltä myös turvallisuutta, jota ei kuitenkaan voida pitää varsinaisena retkeilymotiivina.

9 UKK-PUISTON ERÄMAISUUS

9.1 Retkeilijöiden mielikuva erämaasta

Retkeilijöiden erämaakuva on jokseenkin riippumaton retkeilymuodosta ja retkeilijöiden taustatekijöistä. Mielikuvaa erämaasta hallitsevat koskemattomuus, rakenteettomuus, etäisyys ja asumattomuus (kuva 11). Myös ihmistoiminnan puuttuminen, rauhallisuus ja tietttömyys ovat korostuneesti esillä. Vastausten perusteella erämaa voidaan määrittää kaukaiseksi ja luonnontilaiseksi alueeksi, jolla ei juurikaan harjoiteta ihmistoimintaa.

Teemahaastattelujen (42 kappaletta) perusteella saatiin 15 eri tekijää, joilla retkeilijät näkivät olevan vaikutusta heidän mielikuvaansa erämaasta. Haastatelluista kolmasosa piti televisiota merkittävimpana erämaakuvaansa muovaavana tekijänä; etenkin luonto-ohjelmat ja -elokuvat koettiin tärkeiksi. Television merkitystä tukee myös haastattelulomakkeella saatu tulos, jonka mukaan 77 % kaikista haastatelluista katsoo säännöllisesti, vähintäänkin usein television luonto-ohjelmia. Harvoin tai ei koskaan luonto-ohjelmia seurasi ainoastaan 5 % haastatelluista.

Kuva 11. Tärkeimmät retkeilijöiden erämaakäsitteelle antamat merkitykset.

Erämaakuvan kannalta koettiin merkittävänä myös aiemmat omakohtaiset kokemukset ja erä- ja luontokirjallisuus. Edellisen näki tärkeänä neljäsosa ja jälkimmäisen viidesosa teemahaastatelluista. Muista erämaakuvaa muovaavista tekijöistä mainintoja saivat mm. kokeneempien retkeilijöiden kertomukset, koulu, luontolehdet ja mainokset.

Retkeilijöiden erämaamielikuva ja sen yhtenäisyys vastaa Hallikaisen (1993) tutkimuksessaan saamia tuloksia. Retkeilijöiden erämaamielikuvissa korostuivat sekä alue- että paikkakäsitteelle ominaiset piirteet. Aluekäsitteeseen liittyen erämaata pidettiin etäisenä, koskemattomana (suojeltuna) ja asumattomana alueena, jolla oli korkeintaan vain vähän ihmistoimintaa. Paikkakäsitteeseen liittyen erämaa koettiin rauhallisena paikkana, jossa on runsas eläimistö ja jossa vanha, paikoin jo kelottunut puusto luo erämaisen tunnelman. Erämaan voidaan paikkakäsitteen yhteydessä nähdä käsitteellistyvän pikemminkin abstraktilla ja kokemuksellisella tasolla kuin konkreettisuuteisena kohteena (ks. Tuan 1974, 1975).

Sekä paikka- että aluekäsitteelle ominaisten tekijöiden taustalla on nähtävissä laajemmat yhteiskunnalliset tekijät kuten media (Paasi 1986b). Median keskeinen merkitys erämaakuvan muodostajana korostui luultavasti siitä syystä, että haastatellut olivat keskimäärin retkeilleet melko vähän erämaisessa luonnossa. Tästä johtuen heille ei vielä ollut muodostunut vahvaa, omakohtaisiin kokemuksiin perustuvaa erämaamielikuvaa.

9.2 Alueen erämaisuus ja erämaiset piirteet

Retkeilijöistä 56 % oli omasta mielestään aiemmin retkeillyt erämaassa, ja haastatteluhetkellä 45 % retkeilijöistä tunsivat olevansa erämaassa. Ensimmäisellä vyöhykkeellä haastatelluista sekä päivä- että eräretkeilijöistä lähes puolet piti lähiympäristöä erämaana. Toisella vyöhykkeellä haastatelluista eräretkeilijöistä 30 % ja kolmannella vyöhykkeellä haastatelluista 60 % piti lähiympäristöä erämaana. Kansallispuiston erämaisyyden kasvu ei siis vastausten perusteella ole täysin suoraviivaista, vaan siirryttäessä päiväretkeilyalueelta kauemmas erämaisuus väheni, kunnes taas kasvoi tultaessa Tuiskukuruun, jonka ympäristö on tämän aineiston perusteella erämaisinta (taulukko 5). Tilastollisesti tämä riippuvuus on suuntaa-antavaa (G^2 -testi, $p=0.067$).

Taulukko 5. Eräretkeilijöiden mielipide UKK-puiston erämaisyydestä haastattelupaikoittain (%) (tarkastelussa on jätetty pois Snellmannin majaan johtuen siellä haastateltujen retkeilijöiden vähäisestä määrästä).

Erämaisuus	Haastattelupaikka								%	N
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Kyllä	48	40	38	33	21	25	71	59	45	64
Ei	52	60	62	67	79	75	29	41	55	79
%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
N	21	15	8	18	19	8	7	46		142

1= Rumakuru (7km)

4= Rautulampi (18km)

7= Tuiskukuru (41km)

2= Luulampi (10km)

5= Suomunruoktu (22km)

8= Luirojärvi (49km)

3= Taajostupa (12km)

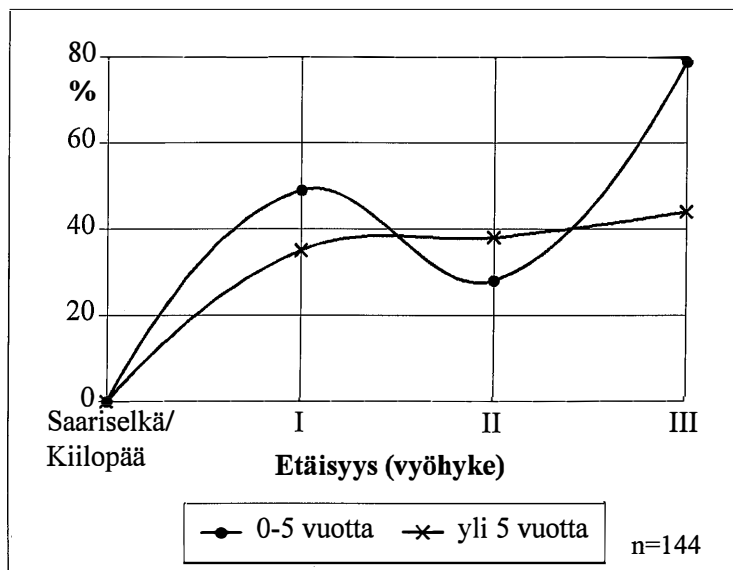
6= Lankojärvi (24km)

Sulkeissa etäisyys Saariselän matkailukeskuksesta.

Kuvassa 12 on esitetty erämaisyyden kokeminen vyöhykkeittäin suhteessa eräretkeilyharrastaneisuuden vaihteluun. Tarkasteltaessa erämaisyyden vaihtelua yli viisi vuotta eräretkeilyharrastaneiden kohdalla erämaisyyden havaitaan kasvavan tasaisesti Saariselältä Luirojärvelle. Enintään viisi vuotta eräretkeilyharrastaneiden kuvaaja noudattelee jotakuinkin aiemmin taulukossa 4 esitettyä tilannetta. Ensimmäisellä vyöhykkeellä haastatelluista kokemattomammista eräretkeilijöistä noin puolet koki olevansa erämaassa, mutta toisella

vyöhykkeellä enää alle kolmasosa. Siirryttäessä kolmannelle vyöhykkeelle haastatelluista lähes 80 % tunsi olevansa erämaassa. Tilastollisesti tämä vaihtelu on erittäin merkitsevää (Pearsonin χ^2 -testi, $p=0.000$).

Kokemattommista eräretkeilijöistä hieman yli puolet oli sekä ensimmäisellä eräretkellään että ensimmäistä kertaa mielestään erämaassa. Heistä kolmasosa oli aiemmin retkeillyt UKK-puistossa. Kokeneemmista eräretkeilijöistä yli 75 % oli eräretkeillyt alueella vähintään kolme kertaa.

Kuva 12. UKK-puiston erämaisyyden kokeminen vyöhykkeittäin enintään viisi (0–5 v.) ja yli viisi vuotta (yli 5 v.) eräretkeilyä harrastaneiden eräretkeilijöiden osalta.

Haastattelupaikan ympäristön kokivat erämaisimpana eräretkeilijät, jotka olivat retkensä keskivaiheessa, kauimpana lähtö- ja paluupaikastaan (Pearsonin χ^2 -testi, $p=0.019$). Kuitenkin retkeilyn harrastusvuosien määrällä on tässä suhteessa suuri merkitys, sillä kokemattomien, enintään viisi vuotta eräretkeilyä harrastaneiden kohdalla tämä riippuvuus on tilastollisesti merkitsevää (Pearsonin χ^2 -testi, $p=0.002$), kun sitä vastoin kokeneempien eräretkeilijöiden kohdalla ei ole havaittavissa tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta (taulukko 6).

Vyöhykkeellä kaksi haastatelluista kokemattommista eräretkeilijöistä vain 6 % oli retkensä keskivaiheessa. Sen sijaan heistä oli vyöhykkeellä yksi 16 % ja vyöhykkeellä kolme yli 60 %. Ottaen huomioon edellä kuvatun riippuvuuden tämä ainakin osittain selittää sen, miksi suurempi osa kokemattommista eräretkeilijöistä pitää vyöhykettä kaksi vähemmän erämaisimpana kuin kokeneet eräretkeilijät.

Taulukko 6. Retken vaiheen merkitys erämaisyyden kokemiseen enintään viisi (-5 v.) ja yli viisi vuotta (6- v.) eräretkeilyä harrastaneiden eräretkeilijöiden kohdalla (%).

Erämaisyyden	alkuvaihe		Retken vaihe				yhteensä	
	-5 v.	6-v.	keskivaihe -5 v.	6-v.	loppuvaihe -5 v.	6-v.	%	N
Kyllä	31	28	78	34	46	53	45	64
Ei	69	72	22	64	54	47	55	79
%	100	100	100	100	100	100	100	
N	35	18	23	22	28	17		143

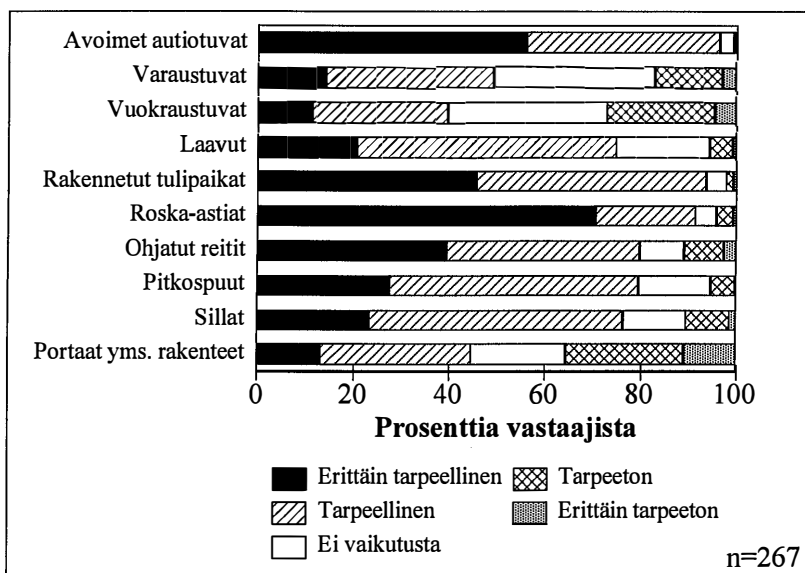
Retkeilyn harrastusvuosien määrän vaikutus erämaisyyden kokemiseen korostaa perseptiokäsittelyn merkitystä, mikä on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa (Watson ym. 1991). Harrastusvuosien määrän voidaan ymmärtää kuvaavan retkeilijöiden aiempien kokemusten määrää. Kokeneempien eräretkeilijöiden voidaan olettaa suhteuttavan haastattelupaikan lähiympäristön erämaisyyden aiempiin kokemuksiinsa sekä UKK-puiston alueelta että muilta erämaa-alueilta. Vastaavasti kokemattomammat eräretkeilijät eivät aiempien kokemusten vähäisyyden tai puutteen vuoksi osanneet suhteuttaa haastattelupaikan erämaisyyttä vastaavalla tavalla.

Toisin kuin kokeneemmilla eräretkeilijöillä retken vaihe vaikutti merkittävästi kokemattomimpien eräretkeilijöiden erämaisyyden kokemiseen. Heidän voidaan olettaa suhteuttavan kansallispuiston erämaisyyden sen hetkisen retkensä aikana saamiin kokemuksiin.

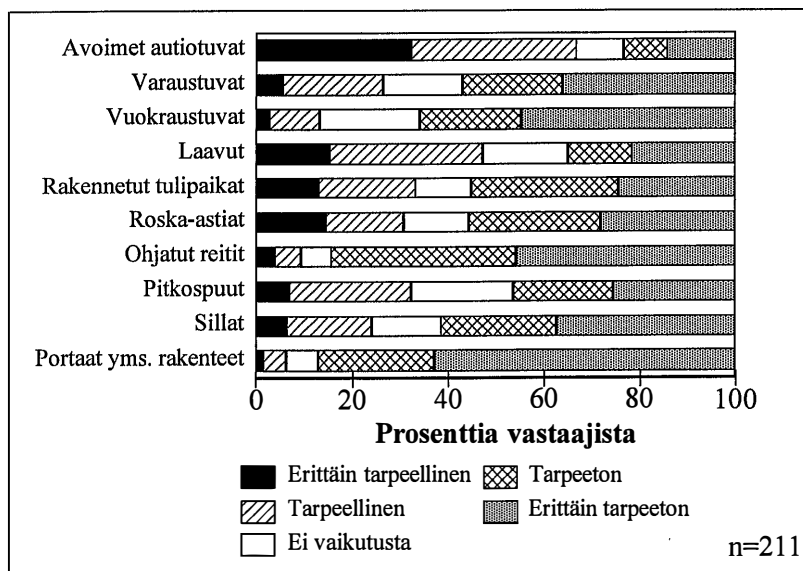
Keskeisimpinä tekijöinä haastattelupaikan lähiympäristön erämaisyydessä vastaajat pitivät ihmisten vähäistä määrää ja luonnonpiirteiden erämaista luonnetta kuten loppoisten tai kelottuneiden ja kaatuneiden puiden, kirkkaiden purojen ja eläinten näkemistä. Ihmisten määrän ja luonnonpiirteiden merkityksen mainitsi yli 90 % haastatelluista, jotka olivat haastatteluhetkellä mielestään erämaassa. Lisäksi kansallispuiston rakenteiden määrän ja luonteen havaittiin vaikuttavan erämaisyyden kokemiseen. Niiden merkitystä kansallispuiston erämaisyyden kannalta tarkasteltiin haastattelulomakkeen valmiiden vaihtoehtojen avulla. Retkeilijää pyydettiin merkitsemään kunkin vaihtoehdon kohdalle asteikolla 5-1, miten tarpeellisenä tai tarpeettomana (häiritsevä) hän pitää kyseistä tekijää sekä päiväretkeilyalueella että kansallispuiston erämaaosissa.

Päiväretkeilyalueella tarpeellisimpina ja vähiten häiritsevinä rakenteina pidettiin avoimia autiotupia ja roska-astioita, joita haastatellut pitivät keskimäärin erittäin tarpeellisina (mediaani=5)(kuva 13). Tarpeettomimpina ja häiritsevimpinä pidettiin portaita yms. rakenteita sekä vuokraustupia, joilla tarkoitetaan pidemmäksi ajanjaksoksi vuokrattavissa olevia tupia, jotka eivät ole avoinna kaikille retkeilijöille, kuten autiotuvat. Varaustuvat eroavat vuokraustuvista siinä suh-

teessa, ettei niitä periaatteessa ole mahdollista varata vain yksinomaan itselleen, vaan muillakin varausmaksun suorittaneilla on mahdollisuus yöpyä tuvassa samanaikaisesti.

Kuva 13. Rakenteiden tarpeellisuus retkeiltäessä UKK-puiston päiväretkeily-alueella.

Kuva 14. Rakenteiden tarpeellisuus retkeiltäessä UKK-puiston erämaaosissa.

Retkeiltäessä UKK-puiston erämaaosissa ainoastaan avoimet autiotuvat ja laavut erottuivat muita tarpeellisempina (kuva 14). Erittäin tarpeettomina ja häiritsevinä koettiin portaat yms. rakenteet, ohjatut reitit ja vuokraustuvat. Vuokraustupia kansallispuiston alueella ei kesällä 1992 ollut. Niiden, kuten alueella olevien varaustupien uskottiin jossain määrin heikentävän retkeilijöiden tasa-arvoa, sillä varaustuvan avaimen lunastaneilla retkeilijöillä uskottiin olevan paremmat ja tilavammat oltavat kuin autiotuvissa yöpyvillä.

Kriittinen suhtautuminen eräretkeilyalueen rakenteisiin ja niiden lisääntymiseen oli havaittavissa myös autiotupien vieraskirjoista. Niissä esimerkiksi uusia autiotupia nimitettiin "leirintäalueiksi" ja "hotelleiksi", joiden koettiin vetävän epäretkeilijämäisiä ihmisiä erämaahan.

Vaikka haastateltujen erämaamielikuvassa korostui alueen koskemattomuus ja rakenteettomuus, koettiin autiotuvat kansallispuiston alueella tärkeiksi. Autiotupien voidaan ymmärtää olevan osa suomalaista retkeilytraditiota, toisin kuin portaiden yms. rakenteiden ja varaus- tai vuokraustupien, joita yleisesti pidettiin häiritsevinä ja tarpeettomina. Ulkonaisesti vuokraustuvat tai varaustuvat eivät eroa autiotuvista. Niiden ovet ovat kuitenkin lukittuja, mikä piirre ei liity suomalaisen retkeilyperinteeseen. Lukittujen ovien koettiin myös jossain määrin olevan ristiriidassa retkeilijöiden tasavertaisuuden periaatteen kanssa.

Autiotupien tarpeellisuuden korostuminen voidaan ymmärtää myös Maslow'n (1943) tarvehierarkiateorian mukaisen turvallisuuden tarpeen näkökulmasta. Vaikka eräretkeilijät liittivät retkeilyn motiiveihin myös vaaratilanteet, heistäkin pääosa piti autiotupia tarpeellisina koko kansallispuiston alueella. Retkeilyolosuhteiden muuttuessa voimakkaasti tai loukkaannuttaessa autiotuvat tarjoavat suojaa. Lisäksi autiotupien vieraskirjat ja niihin merkityt reittisuunnitelmat parantavat eräretkeilyn turvallisuutta. Myös retkeilyn sosiaalisuuden ja retkeilijöiden välisen symbolisen yhteisyyden voidaan katsoa lisäävän turvallisuuden tunnetta. Loukkaannuttaessa tai ruokavarojen ehtyessä (fysiologiset tarpeet) retkeilijä voi olettaa saavansa apua jokaiselta kohtaamaltaan retkeilijältä.

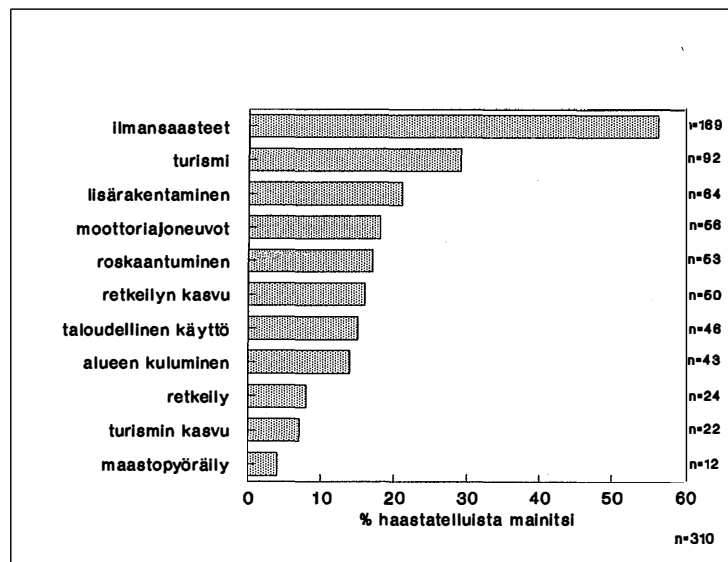
Urho Kekkonen kansallispuiston maiseman yleispiirteet, kasvillisuus ja kelotuneet puut antavat retkeilijöiden mielestä alueelle erämaisen leiman. Lisäksi alueen erämaisina piirteinä pidettiin luonnon hiljaisuutta ja puhtautta sekä tunteita, asumattomuutta, karuutta ja tietttömyyttä.

9.3 Erämaisyyden uhkatekijät

Retkeilijät mainitsivat erilaisia uhkatekijöitä yhteensä 31 kappaletta. Ylivoimaisesti suurimpana uhkatekijänä retkeilijät kokivat ilmansaasteet (kuva 15), joiden nähtiin uhkaavan kansallispuistoa pääasiassa Venäjältä käsin. Tämän todisteeksi useat retkeilijät mainitsivat puuston heikon kunnon mm. Saariselän matkailukeskuksen lähialueella. Lisäksi haastatellut perustelivat mielipidettään Itä-Lapin ilmansaasteisiin liittyvän uutisoinnin ja tutkimustoiminnan runsaudel-

la. Toiseksi eniten mainintoja saivat nykyisen turismin määrään suoranaisesti liittyvät tekijät. Uhkatekijät, kuten roskaantuminen, alueen kuluminen ja retkeily liittyvät nekin kiinteästi turismiin ja alueen nykyisiin uhkatekijöihin.

Lähitulevaisuudessa alueen erämaisuutta uhkaavana tekijänä retkeilijöiden mielestä oli lisärakentaminen, jolla he tarkoittivat kansallispuiston rakenteiden lisäämistä ja levittämistä yhä kauemmas Saariselän ja Kiilopään läheisyydestä. Nykyisin matkailijoiden ei ole sallittu kulkea moottoriajoneuvoilla kansallispuiston alueella, mutta retkeilijät kokivat sen mahdollisena tulevaisuuden uhkatekijänä. Retkeilyn ja turismin kasvu liittyvät myöskin lähitulevaisuuden ongelmiin. Maastopyöräily, alueen taloudellinen hyötykäyttö ja aiemmin mainitut ilmaansaasteet ja luonnon kuluminen koettiin kuuluviksi sekä nykyisiin että lähitulevaisuuden uhkatekijöihin.

Kuva 15. Tärkeimmät UKK-puiston erämaisuuden uhkatekijät.

9.4 Erämaakokemus

Lähes kaikki haastatelluista liittyivät erämaakokemukseen ympäristön rauhallisuuden ja hiljaisuuden kokemisen. Päiväretkeilijät korostivat erämaakokemuksen miellyttäviä ja rentouttavia piirteitä. Päiväretkeilijät kokivat erämaan läheisyyden ja saamiensa erämaakokemusten merkityksen tärkeäksi osaksi virkistyskokemustaan. Osa heistä ei nähnyt oleellista eroa yleensä luonnosta saatavien ja erämaasta saatavien kokemusten välillä. Heidän erämaa- ja luontokokemuksissaan päällimmäisinä tuntemuksina olivat kauneuden ja rauhallisuuden kokeminen. Monet etenkin ruska-aikana haastatelluista päiväretkeilijöistä pitivät

erämaakokemustaan sisällöltään hyvinkin vaihtelevana, sisällyttäen siihen mm. jännityksen, miellyttäviin ihmisiin tutustumisen ja suositun päiväretkeilyreitien läheisyydessä sijaitsevan ravintola Laaninhovin kuuluisat "monotanssit". Voidaan olettaa, etteivät nämä kaikki tekijät liity varsinaisesti erämaakokemukseen, mutta toisaalta niissä on havaittavissa yhteisiä piirteitä Oelschlegerin (1991) mainitseman postmodernin erämaakokemuksen kanssa, joka voi muodostua edellä mainitun kaltaisista hyvinkin erityyppisistä ja osin ristiriitaisistakin tuntemuksista.

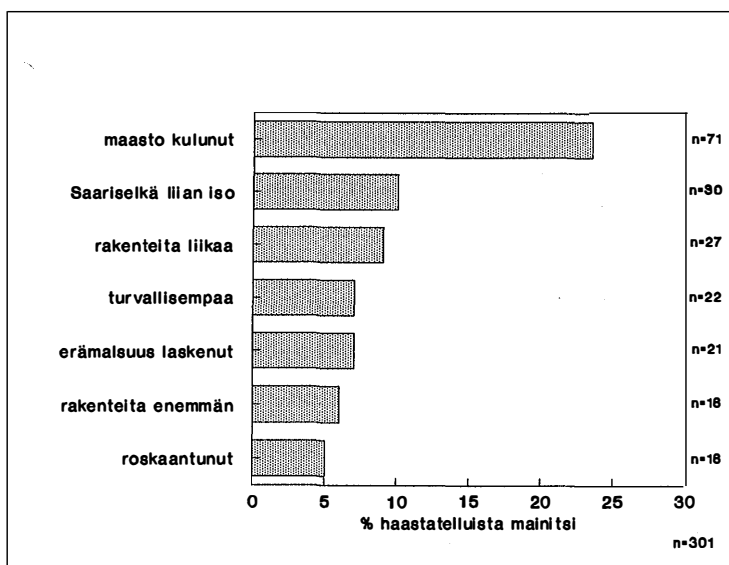
Eräretkeilijöiden erämaakokemusta luonnehtivat rauhallisuuden ja hiljaisuuden lisäksi fyysinen rasitus ja erilaiset koettelemukset. Merkittävinä eroina päiväretkeilijöihin nähden ovat myös itsensä voittamisen, vaaratilanteiden ja eksymisen mahdollisuuden korostuminen. Samoin vapauden, ajattomuuden ja ihmisen pienuuden kokeminen liittyvät eräretkeilijöiden erämaakokemuksen. Eräs 40-vuotias eräretkeilevä mieshenkilö kuvaa erämaakokemustaan seuraavasti: (erämaa) "...antaa väkevän semmosen vapauden ja yhteyden tunteen luontoon... Tuntureilla tuntee kohtaavansa suuremman voiman kuin luonnon." Haastateltujen mukaan uskonnollisuusluonteinen ja ihmisen pienuuteen liittyvä kokemus liittyi nimenomaan tunturimaastossa saataviin tuntemuksiin.

10 UKK-PUISTON SOSIAALINEN KAPASITEETTI

10.1 Retkeily-ympäristön muutos ja häiriötekijät

Noin kolmasosa kaikista haastatelluista havaitsi kansallispuiston alueen luonnossa ja kävijäkunnassa merkittäviä muutoksia verrattuna aiempiin käyntikerthoihinsa. Loput vastaajista eivät joko olleet aiemmin retkeilleet alueella, tai ensimmäisestä retkeilykerrasta oli kulunut vain muutamia vuosia. Näkyvimpänä luonnossa tapahtuneena muutoksena haastatellut pitivät maaston kuluneisuutta (kuva 16), jolla vastaajat tarkoittivat lähinnä polku-urien lisääntymistä ja niiden kunnan heikentymistä.

Pääosa kansallispuiston luonnonympäristössä havaituista muutoksista oli luonteeltaan negatiivisia, lukuunottamatta retkeilyn turvallisuuden ja helppouden lisääntymistä, jonka etenkin ikääntyneemmät päiväretkeilijät kokivat positiivisena muutoksena. Heidän mukaansa reittimerkinnot paransivat huomattavasti retkeilyn turvallisuutta ja mahdollistavat kokemattomampienkin retkeilijöiden pääsyn erämaaiseen luontoon.

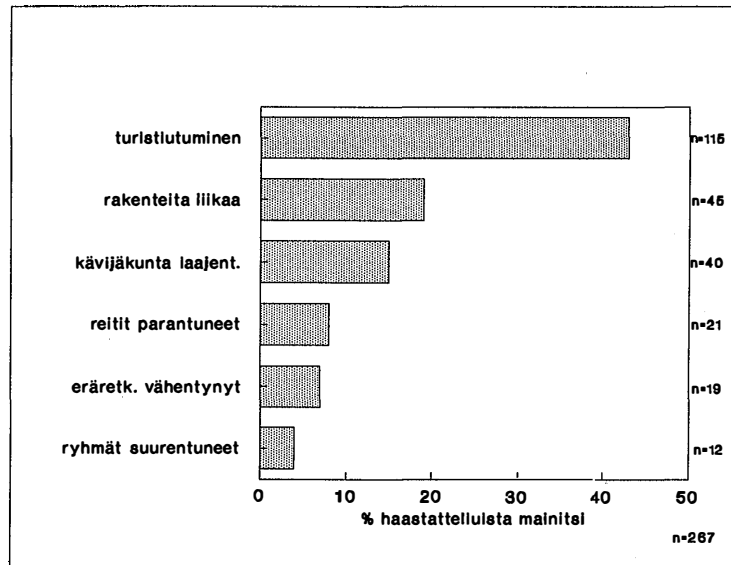

Kuva 16. UKK-puiston alueen luonnossa tapahtuneet muutokset.

Viiden vastaajan mielestä alue oli siistiytynyt huomattavasti. Tämän he näkivät johtuvan retkeilyalueen tehostuneesta huollosta ja valvonnasta verrattuna 1970-luvun tilanteeseen, jolloin alueella retkeileviä eivät vielä sitoneet kansallispuiston säännöt. Neljä retkeilijää koki kansallispuiston rajoitukset negatiivisena muutoksena. Suurimpana sosiaalisen retkeily-ympäristön muutoksena haastatellut kokivat alueen retkeilijöiden turistiutumisen (kuva 17). Haastatelluista 19 % koki rakenteiden lisääntymisen negatiivisena ja 8 % positiivisena muutoksena.

Retkeilijöiden turistiutuminen ilmeni haastateltujen mukaan mm. "erähenkisyden" katoamisena. Eräretkeilijöiden mukaan etenkin päiväretkeilyalueen retkeily oli turistiutunut. Alueen retkeilijöitä kuvattiin mm. "turisteiksi" ja "appelsiiniretkelijöiksi" ja itse päiväretkeilyaluetta "appelsiinvyöhykkeeksi". Jälkimmäiset termit viittaavat kevätsezonin retkeilijöille tyypillisiin eväisiin, joiden kuoret he eräretkeilijöiden mukaan jättivät reunstamaan retkeilyreittejä. Yleensäkin luonnonympäristössä tapahtuneet negatiiviset muutokset miellettiin seuraukseksi päiväretkeilyn lisääntymisestä ja turistiutumisesta.

Päiväretkeily koettiin eräretkeilijöiden taholta hieman häiritsevänä myös sen johdosta, ettei päiväretkeilijöiden motiivien uskottu olevan samankaltaisia kuin eräretkeilijöiden. Etenkin sesonkiaikaan eli kevättalvella ja loppusyksystä päiväretkeilijöiden uskottiin tulleen Saariselälle vain hauskanpitoon ja päästäkseen kertomaan naapureilleen ja työtovereilleen olleensa Saariselällä.

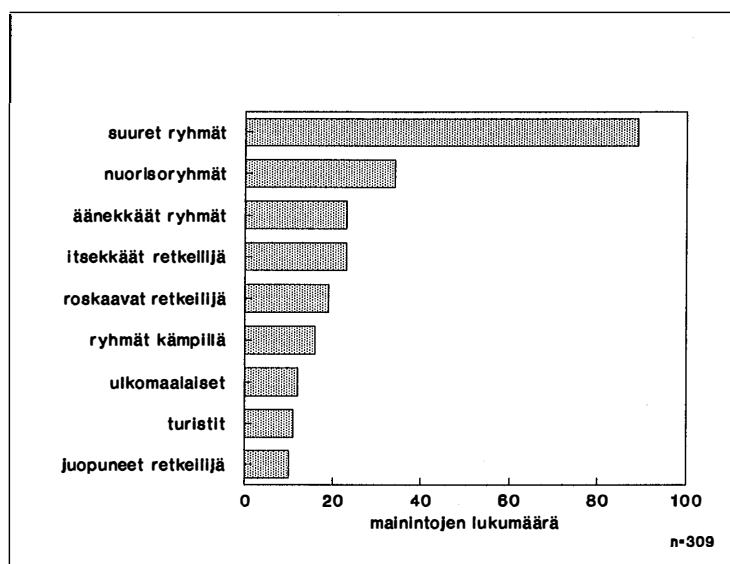
Kuva 17. UKK-puiston retkeilyrakenteessa tapahtuneet muutokset.

Sekä lomakkeella haastateltujen että teemahaastateltujen retkeilijöiden mukaan erähenkisyys katoaminen oli havaittavissa mm. nykyisten retkeilijöiden käyttäytymisen ja vaatetuksenkin perusteella. Eräretkeilijöiden mukaan päiväretkeilyalueen retkeilijät eivät esimerkiksi tervehtineet vastaantullessaan, kuten aiemmin yleisesti oli ollut tapana.

Retkeilyn ja virkistyskokemusten kannalta häiritsevimpinä tekijöinä haastateltavat olivat kokeneet suuret ryhmät (kuva 18). Tätä korostaa se, että osaksi sen synonyymina ymmärrettävät tekijät – nuorisoryhmät ja äänekkäästi käyttäytyvät ryhmät – koettiin seuraavaksi häiritsevimpinä. Retkeilijät pitivät häiritsevinä myös epäsosiaalisia retkeilijöitä, jotka eivät ottaneet muita riittävästi huomioon esimerkiksi kämpillä ruuanlaiton tai nukkumipaikkojen suhteen. Erityisen häiritsevänä epäsosiaalisuus koettiin saavuttaessa tuvalle, jolloin retkeilynormiston perusteella siellä jo olevien kuuluisi antaa viimeksi tulleille tilaa ja mahdollisuus varusteiden kuivattamiseen ja ruuanlaittoon. Pääsääntöisesti näin tapahtuikin, mutta toisinaan tilanne johti pieneen sanaharkkaan.

Haastateltujen mukaan etenkin ulkomaalaiset eivät yleisesti noudattaneet retkeilyyn ja tupakäyttämiseen liittyviä normeja. Ulkomaalaisten koettiin valtaavan kämppiä levittämällä varusteensa ympäri tupaa ja yöpyvän samassa tuvassa useampia peräkkäisiä öitä, mitä ei pidetty sopivana. Ulkomaalaisten poikkeavan käyttäytymisen retkeilijät ymmärsivät pääosin johtuvan siitä, ettei heillä ole vastaavaa retkeilyperinnettä kuin Suomessa.

Eräretkeilijät sijoittivat häiritsevän retkeilyn pääsääntöisesti päiväretkeilyalueelle, jossa retkeilyryhmät etenkin sesonkiaikoina muodostuivat hyvin suuriksi. Suurten ryhmien koettiin levittäytyneen yhä enenevässä määrin myös kansallispuiston erämaaosiin. Etenkin Luurojärven lähialueen koettiin ruuhkautuneen aivan viimevuosina.

Kuva 18. Retkeilijöiden häiritsevinä kokemat tekijät.

Päiväretkeilyalueen turistiutumisen syynä pidettiin pääsääntöisesti Saariselän matkailukeskuksen kasvua ja sen vaikutusta retkeilijämääriin ja retkeilyn luonteeseen. Turistimaisen retkeilyn koettiin syrjäyttäneen "tosiretkeilijät" ja rinkan kanssa vaeltajat retkeilemään muualle kuin UKK-puiston alueelle tai ainakin kauemmas matkailukeskuksesta. Tämä viittaisi retkeilijärakenteessa tapahtuneeseen muutokseen, jonka seurauksena osa aiemmasta retkeilijäkunnasta olisi syrjäytynyt turistimaisen retkeilyn lisääntymisen vuoksi. Tätä olettamusta tukevat myös lukuisat kirjoitukset vieraskirjoissa ja sanomalehtien yleisönosastopalstoilla (Koukila 1993). Kansallispuiston retkeilijärakenteessa voidaan olettaa tapahtuneen syrjäytymistä, mutta sen laajuuden selvittäminen edellyttäisi lisätutkimusta.

Yleisesti ottaen retkeilijät eivät olleet kokeneet muita retkeilijöitä yksilöinä kovinkaan häiritsevinä, elleivät nämä toimineet tai käyttäytyneet todella sopimattomasti. Haastatelluista 44 % ei kokenut muiden retkeilijöiden kohtaamista missään tilanteessa häiritsevinä. Päiväretkeilijöistä tätä mieltä oli 65 % ja eräretkeilijöistä 17 %. Mitä kokemattomampia retkeilijät olivat, sen vähemmän he kokivat muiden retkeilijöiden häiritsevän heitä, sillä 87 % haastatelluista, jotka eivät kokeneet muita retkeilijöitä häiritsevinä oli harrastanut retkeilyä enintään

viisi vuotta. Kokemattomien retkeilijöiden osuus kaikista haastatelluista oli alle 50 %.

10.2 Kohtaamistiheys

Retkeilijöiden suhtautumista vastaantulevien retkeilijöiden määrään kysyttiin avoimella kysymyksellä, jossa vastaaja arvioi, kuinka monta ihmistä hän voisi kohdata reitillä noin kymmenen kilometrin matkalla ilman, että se aiheuttaisi merkittävää häiriötä hänen virkistyskokemukselleen. Noin kolmasosa haastatelluista ei ollut kohdannut muita retkeilijöitä haastattelua edeltäneen kymmenen kilometrin matkalla. Kohdattujen retkeilijöiden määrän suhteen mm. haastattelujankohdalla ja haastateltavan reitinvalinnalla havaittiin olevan erittäin suuri merkitys. Retkeilijät eivät viittä ruskasesongin aikana haastateltua eräretkeilijää lukuunottamatta kokeneet kansallispuistoa kohtaamistiheyden perusteella ruuhkautuneeksi.

Retkeilijät odottivat kohtaavansa sitä vähemmän muita retkeilijöitä mitä kauempana he olisivat retkensä lähtö- ja paluupaikasta. Eräretkeilijöistä yli kaksikolmasosaa odotti kohtaavansa enemmän ja selvästi suurempia ryhmiä retkensä alku- ja loppuvaiheessa. Tämä vastaa aiemmissa tutkimuksissa saatuja tuloksia (Manning & Ciali 1980; Hammitt ym. 1984).

Taulukossa 7 esitetään siedettävän kohtaamistiheyden ja etäisyyden Saariselän ja Kiilopään matkailukeskuksista välinen riippuvuus. Tarkasteltaessa koko haastatteluaineistoa havaitaan siedettävien kohtaamismäärien vaihtelevan vyöhykkeittäin siten, että mitä kauemmas matkailukeskuksista edetään sen vähemmän kohtaamisia lukumääräisesti siedetään. Tilastollisesti tämä riippuvuus on erittäin merkitsevää (G^2 -testi, $p=0.000$). Vyöhykkeellä yksi retkeilijät sietävät keskimäärin kohdata 35–46, vyöhykkeellä kaksi 20–34 ja vyöhykkeellä kolme 9–16 vastaantulevaa retkeilijää (mediaani-keskiarvo) kymmenen kilometrin matkalla.

Taulukko 7. Siedettävän kohtaamistiheyden ja etäisyyden matkailukeskuksista välinen riippuvuus (p = päiväretkeilijät, e = eräretkeilijät)(%).

Kohtaamisten määrä (10 km)	vyöhyke I			Etäisyys				%	N
	p	e	p+e	vyöhyke II		vyöhyke III			
				p	e	p	e		
0–10	23	56	29	0	33	0	67	36	111
11–50	35	28	34	0	50	0	27	36	110
yli 50	42	16	37	0	17	0	6	28	88
%	100	100	100	0	100	0	100	100	
N	167	37	204	0	54	0	52		309

Hypoteesissa yksi oletettiin kohtaamispaikan erämaisyyden vaikuttavan kohtaamistiheyden ja ryhmäkoon normeihin. On huomattava, että aineisto on vertailtavissa erämaisyyden alueelliseen vaihteluun vain eräretkeilijöiden suhteen. Sen perusteella siedettävien kohtaamistiheyksien havaitaan olevan alhaisempia vyöhykkeellä kolme ja yksi kuin vyöhykkeellä kaksi, joka eräretkeilijöiden keskuudessa koettiin suhteellisesti vähiten erämaisena. Kohtaamistiheyden osalta hypoteesia yksi voidaankin pitää perusteltuna.

Päiväretkeilijöiden kohdalla retkeilyn harrastusvuosien määrän havaittiin vaikuttavan hyväksyttävään kohtaamistiheyteen. Esimerkiksi kokemattomammista, enintään viisi vuotta retkeilyä harrastaneista 43 % sietäisi yli 50 vastaanottilijaa, kun sitä vastoin kokeneemmista päiväretkeilijöistä vain noin neljännes sietäisi vastaavan määrän kohtaamista. Eräretkeilijöiden kohdalla retkeilyn harrastusvuosien määrän ei havaittu vaikuttavan siedettävään kohtaamistiheyteen.

Kohtaamistiheyden normatiivisuutta tarkasteltiin keskihajonnan avulla. Siedettävän kohtaamistiheyden arvojen havaitaan olevan kokeneempien, yli viisi vuotta päivä- tai eräretkeilyä harrastaneiden kohdalla hieman yhtenäisempiä kuin kokemattomammilla retkeilijöillä (taulukko 8). Kohtaamistiheyden osalta etenkin eräretkeilijöiden vastausten voidaan havaita antavan jossain määrin tukea hypoteesille kolme, jonka mukaan kokeneempien retkeilijöiden oletettiin omaavan kokemattomampia retkeilijöitä yhtenäisemmät kohtaamistiheyden ja ryhmäkoon normit.

Selvemmin siedettävän kohtaamistiheyden yhtenäisyyden vaihtelu ilmenee vyöhykkeittäisessä tarkastelussa. Kohtaamistiheyden enimmäisarvojen havaitaan olevan retkeilijöiden keskuudessa sitä yhtenäisempiä mitä kauempana haastattelu Saariselän ja Kiilopään matkailukeskuksista suoritettiin.

Taulukko 8. Siedettävään kohtaamistiheyden arvojen yhtenäisyys (keskihajonta).

	Päiväretkeilijät		Eräretkeilijät			Vyöhyke			kaikki
	0–5 v.	yli 5 v.	0–5 v.	yli 5 v.	I	II	III		
Kohtaamistiheys	38.7	36.0	37.3	29.8	38.0	32.2	21.5	38.8	
N	61	106	79	64	204	54	52	310	

10.3 Ryhmäkoko

Retkeilijät olivat kohdanneet haastattelua edeltäneen kymmenen kilometrin aikana keskimäärin yhden ryhmän, ja kohdattujen ryhmien keskimääräinen koko oli kaksi henkilöä. Tässä suhteessa ilmeni voimakasta sekä ajallista että

alueellista vaihtelua siten, että ruska-aikana ja päiväretkeilyalueella kohtaamistiheys ja ryhmäkoot olivat moninkertaiset verrattuna sesongin ulkopuoliseen aikaan ja kansallispuiston erämaaosiin. Joitakin ruskasesogin ajan haastatteluja lukuunottamatta kansallispuistoa ei ryhmäkokojen perustella koettu ruuhkautuneeksi.

Päiväretkeilijät sietivät eräretkeilijöitä suurempia ryhmäkokoja. Edelliset olivat valmiita kohtaamaan keskimäärin 18 hengen ja jälkimmäiset yhdeksän hengen ryhmiä (mediaaniarvoja). Samoin ensimmäisellä vyöhykkeellä haastatellut retkeilijät sietivät suurempia ryhmiä kuin sen ulkopuolella haastatellut. Tilastollisesti edellä mainitut riippuvuudet ovat erittäin merkitseviä (G^2 -testi, $p=0.000$). Vyöhykkeittäin tarkasteltuna riippuvuus on vain suuntaa antavaa, sillä vyöhykkeiden kaksi ja kolme välillä ei ole havaittavissa merkittävää eroa. Vyöhykkeellä yksi haastatellut retkeilijät sietivät keskimäärin 15–29, vyöhykkeellä kaksi 9–11 ja vyöhykkeellä kolme 7–12 hengen ryhmiä (mediaani-keskiarvo). Luokitellun aineiston perusteella vyöhykkeellä kaksi haastateltujen retkeilijöiden havaitaan itseasiassa sietävän hieman pienempiä ryhmäkokoja kuin vyöhykkeellä kolme haastateltujen retkeilijöiden (taulukko 9).

Hypoteesissa yksi oletettiin kohtaamispaikan erämaisyyden vaikuttavan ryhmäkoon normeihin siten, että mitä erämaisemmaksi koetussa ympäristössä kohtaaminen tapahtuu, sitä tiukemmin ryhmäkokoon liittyvät normit on määritelty. Edellä kuvatun perusteella hypoteesia ei voida pitää perusteltuna.

Tarkasteltaessa siedettävän ryhmäkoon yhtenäisyyttä keskihajonta-arvojen avulla havaitaan niiden olevan huomattavasti yhtenäisempiä vyöhykkeellä kaksi ja kolme kuin vyöhykkeellä yksi (taulukko 10). Retkeilyn harrastusvuosien määrällä ei tässä yhteydessä havaittu olevan juurikaan merkitystä ryhmäkoon normatiivisuuteen. Itse asiassa kokemattomampien päiväretkeilijöiden havaitaan omaavan kokeneempia hieman yhtenäisemmät ryhmäkoon normit. Näin ollen hypoteesia kolme ei voida pitää perusteltuna ryhmäkoon normien suhteen.

Taulukko 9. Kohdattavien retkeilyryhmien maksimikoot vyöhykkeittäin päiväretkeilijöiden (p) ja eräretkeilijöiden (e) mukaan (%).

Ryhmäkoko	Vyöhyke I			Vyöhyke II		Vyöhyke III		N	%
	p	e	p+e	p	e	p	e		
2–5 henkilöä	15	28	18	0	37	0	34	73	24
6–10 henkilöä	27	28	27	0	46	0	42	101	33
11–20 henkilöä	21	14	20	0	9	0	13	52	17
21–50 henkilöä	17	17	17	0	8	0	9	43	14
yli 50 henkilöä	20	13	18	0	0	0	2	39	12
yhteensä	100	100	100	0	100	0	100	100	
N	167	36	203	0	52	0	53		308

Taulukko 10. Siedettävän ryhmäkoon arvojen yhtenäisyys (keskihajonta).

	Päiväretkeilijät		Eräretkeilijät		Vyöhyke			Yhteensä
	0–5 v.	yli 5 v.	0–5 v.	yli 5 v.	I	II	III	
ryhmäkoko	28.1	31.3	28.0	24.6	30.8	10.9	15.4	27.5
N	61	106	79	64	204	54	52	310

Kokeneisuudesta riippumatta siedettävän kohtaamistiheyden ja ryhmäkoon normien havaitaan vaihtelevan retkeilijöiden keskuudessa melko voimakkaasti. Niitä ei näin ollen voitane pitää luonteeltaan kollektiivisina (Durkheim 1963, 1979). Tämä asettaa kyseenalaiseksi kohtaamistiheyden ja ryhmäkoon numeeristen enimmäisarvojen normatiivisen luonteen (Patterson & Hammitt 1990:272; Roggenbuck ym. 1991).

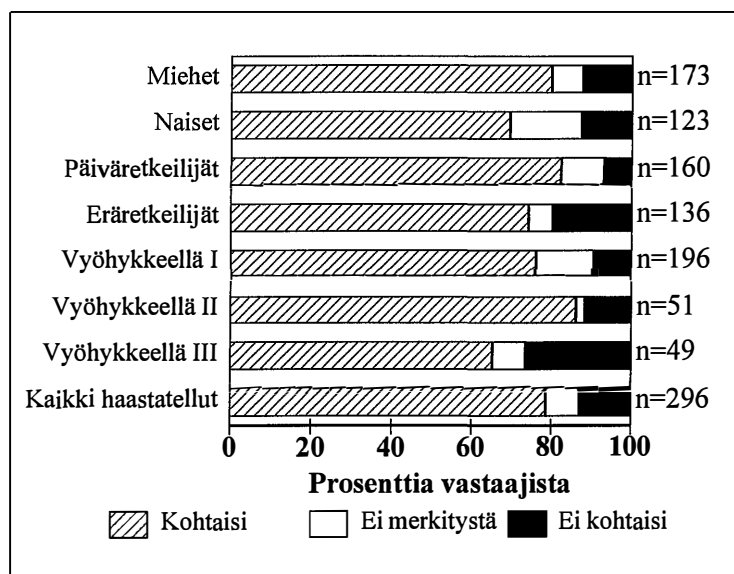
Haastatelluilta kysyttiin hypoteettisesti, kohtaisivatko he mieluummin pieniä vai suuria ryhmiä, kun päivän aikana vastaantulevien retkeilijöiden määrä olisi vakio (noin 20 henkilöä). Haastatelluista 82 % kohtaisi tämän määrän mieluummin pieninä, noin kahden tai kolmen hengen ryhminä kuin sitä huomattavasti suurempina, esimerkiksi kymmenen hengen ryhminä. Suuria ryhmiä kohtaisi mieluummin 8 % vastaajista, ja 10 % vastaajista ei kokenut pienten ja suurten ryhmien kohtaamisen välillä merkittävää eroa. Retkeilijöiden halua kohdata mieluummin pieniä kuin suuria ryhmiä voidaan pitää normatiivisena (Durkheim 1963).

Retkeilijät, jotka kohtaisivat mieluummin pieniä ryhmiä perustelivat vastaustaan sillä, että suurten ryhmien kohtaaminen on huomattavasti häiritsevämpää kuin pienten ryhmien siitakin huolimatta, että pienten ryhmien kohtaamisista tapahtuisi päivän mittaan useammin. Lisäksi vastaajien mielestä pienten retkeilyryhmien jäsenten kanssa oli huomattavasti helpompaa ja miellyttävämpää vaihtaa kuulumisia kuin suurissa ryhmissä retkeilevien kanssa. Mieluummin suuria ryhmiä kohtaavat retkeilijät perustelivat vastaustaan sillä, että kohdattaessa yksi tai kaksi suurta ryhmää saisi pääosan päivästä retkeillä rauhassa.

11 RETKEILYN YHTEISÖLLISYYS

Retkeilijät kokivat pääsääntöisesti retkeilyn aikana tapahtuvat sosiaaliset kontaktit miellyttäväksi ja toivoivat kohtaavansa muita retkeilijöitä. Tilastollisesti tämä riippuvuus on merkitsevää (Pearsonin χ^2 -testi, $p=0.002$). Kaikista haastatelluista retkeilijöistä 79 % kohtaisi päivän aikana muita retkeilijöitä mieluummin kuin olisi kohtaamatta (kuva 19). Vain 13 % haastatelluista ei halunnut kohdata päivän aikana muita retkeilijöitä. Tämän perusteella hypoteesia kaksi voidaan

pitää perusteltuna. Retkeilyä harrastavia henkilöitä pidettiin yleensä miellyttävinä ja monessa suhteessa keskenään samankaltaisina ihmisinä.

Kuva 19. Haastateltujen halukkuus kohdata muita retkeilijöitä.

Eräretkeilijöiden voidaan havaita suhtautuvan hieman muita haluttomammin kohtaamisiin, sillä heistä viidesosa olisi mieluummin kohtaamatta muita retkeilijöitä. Tätä tukee myös se, että vyöhykkeittäin tarkasteltuna halukkuus kohtaamisiin vähenee mitä kauemmas matkailukeskuksesta edetään.

Eräretkeilijöiden hieman suurempi haluttomuus kohdata muita retkeilijöitä selittyy teemahaastatteluaineiston laadullisen analyysin avulla. Kaikki teemahaastatellut eräretkeilijät (31 kappaletta) kokivat kohtaamistilanteen miellyttävänä, jos vastaantulija oli "oikea" eräretkeilijä. Osa teemahaastatelluista koki muutaman hengen ryhmät ja päiväretkeilevät turistit siinä määrin häiritseviksi ja yleisiksi kansallispuiston alueella, etteivät he pitäneet kohtaamistilannetta useinkaan miellyttävänä.

Retkeilijöiden välinen sosiaalinen vuorovaikutus voi ajallisesti olla hyvinkin lyhytaikaista tai se voi kestää useita tunteja ja jopa vuorokausia. Haastattelujen ja osallistuvan havainnoinnin yhteydessä retkeilijöiden välisten keskustelujen aihepiirien havaittiin pääsääntöisesti liittyvän tavalla tai toisella itse retkeilyyn. Retkeilystä puhuminen toimi myös yleisemmän keskustelun avaajana.

Retkeilijöiden välisissä keskusteluissa havaittiin olevan yksi aihepiiri, jota ei yleensä otettu esiin. Tämä liittyi retkeilijöiden taustaan. Esimerkiksi muutaman haastattelun yhteydessä haastateltavat eivät kokeneet tarpeellisina ja retkeilyn kannalta mitenkään oleellisina joitakin lomakkeen sosioekonomisia kysymyksiä kuten ammatilliseen asemaan liittyvää kysymystä. Heidän mukaansa erämaassa

ei ollut tapana kysellä tai tuoda julki senkaltaisia asioita. Kaikki (5 kpl) tästä huomauttaneet haastateltavat olivat kokeneita, yli viisi vuotta eräretkeilyä harrastaneita retkeilijöitä.

Edellisten haastattelujen, mutta etenkin osallistuvan havainnoinnin yhteydessä havaittiin retkeilyyn liittyvän eräänlaisen anonyymeyden ja tasavertaisuuden periaatteen, joka leimasi retkeilijöiden välistä sosiaalista vuorovaikutusta. Anonyymeyttä pyrittiin haastattelujakson aikana muutamaaan otteeseen rikkomään siten, että normaalin keskustelun yhteydessä kysyttiin joitakin henkilön taustaan, kuten kotipaikkaan tai työtehtävään liittyviä asioita. Tässä yhteydessä kaikki kuusi "koehenkilöä" ilmaisivat aihepiirin olleen epätavallinen ja -sovelias viimeistään saadessaan tietää kysyjän suorittavan haastattelututkimusta.

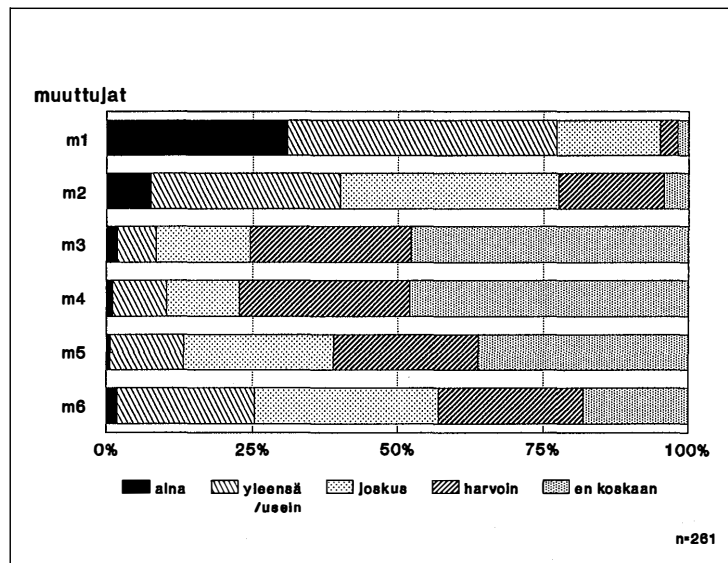
Retkeilijöistä lähes 80 % perusteli kohtaamistilanteen mielekkyyttä sillä, etteivät häiritsevät ihmiset yleensä lähde retkeilemään erämaahan. Retkeilijöiden koettiinkin olevan "valikoitunutta joukkoa", jota yhdistää yhteisen harrastuksen lisäksi samankaltainen suhde luontoon ja kiinnostus Lappia kohtaan. Tähän "lapinkuumeeseen" liittyi useiden retkeilijöiden mukaan muutos, jossa nykyihmiselle ominainen kaupunkimainen kiire ja välinpitämättömyys jäi "Vuotson eteläpuolelle" ja muuttui rauhallisuudeksi, avuliaisuudeksi ja sosiaalisuudeksi.

Reilu kolmasosa retkeilijöistä koki kohtaamistilanteen miellyttäväksi sen tuoman turvallisuudentunteen johdosta. Tämä korostui päiväretkeilijöiden keskuudessa hieman enemmän kuin eräretkeilijöiden.

Retkeilijöiden välistä kohtaamistilannetta tarkasteltiin haastattelulomakkeen selviytymiskäyttäytymiseen liittyvien kysymysten avulla, mutta eri näkökulmasta kuin yleensä. Kolmasosa haastatelluista ilmoitti pyrkivänsä aina tervehtimään vastaantulijaa ensin ja lähes puolet haastatelluista pyrki tervehtimään yleensä ensin vastaantulevaa retkeilijää (kuva 20). Harvoin tai ei koskaan ilmoitti tervehtivänsä vain 2–3 % haastatelluista.

Yli 40 % haastatelluista ilmoitti aloittavansa keskustelun vähintäänkin usein kohtaamiensa retkeilijöiden kanssa. Vain alle 10 % pyrki välttämään yleensä tai aina keskustelua muiden retkeilijöiden kanssa. Noin puolet haastatelluista ei mielestään vältellyt koskaan keskustelua kohdatessaan retkeilijöitä reitillä tai autiotuvilla.

Hieman yli kolmasosa haastatelluista ei koskaan valinnut reittiään sen perusteella, että sillä olisi mahdollisimman vähän muita retkeilijöitä. Näin reittinsä valitsi ainoastaan yksi prosentti haastatelluista. Viidesosa haastatelluista ei pyrkinyt koskaan välttämään sesonkiaikoja, vaan osa heistä nimenomaan valitsi sesongin retkeilyajankohdakseen, jotta alueella olisi muitakin retkeilijöitä runsaasti. Tulokset vastaavat aiempia selviytymiskäyttäytymisen empiirisiä tutkimustuloksia sosiaalisen vuorovaikutuksen osalta. Sen sijaan aiemmista tutkimuksissa on havaittu retkeilijöiden välttävän vähäisessä määrin kohtaamisti-

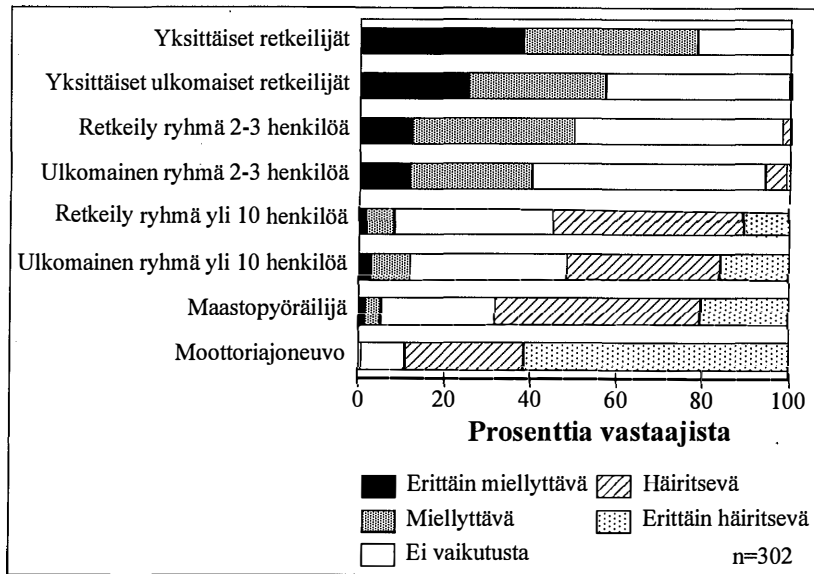
- m1= tervehditte ensin muita retkeilijöitä
 m2= aloitatte keskustelun retkeilijöiden kanssa
 m3= vältätte tarkoituksella keskustelua muiden retkeilijöiden kanssa leiripaikalla
 m4= vältätte tarkoituksella keskustelua muiden retkeilijöiden kanssa retkeilyreitillä
 m5= valitsette reitin jolla on mahdollisimman vähän muita retkeilijöitä
 m6= vältätte sesonkiaikoja

Kuva 20. Selviytymiskäyttäytyminen.

lanteita fyysisen selviytymiskäyttäytymisen kautta (ks. Hammitt & Patterson 1991).

Kohtaamistilanteen miellyttävyys vaihteli kohdattavasta ryhmästä riippuen. Tätä tarkasteltiin haastattelulomakkeen valmiiden vaihtoehtojen avulla. Haastatellut retkeilijät pitivät miellyttävämpänä kohdata yksittäisiä retkeilijöitä kuin pieniä, 2–3 henkilön tai suuria, yli kymmenen henkilön ryhmiä (kuva 21). Tältä osin tulokset vastaavat aiempia tutkimuksia (Vaske ym. 1986; Patterson & Hammitt 1990). Esimerkiksi Matkailun Koulutus- ja Tutkimuskeskuksen suorittaman kyselytutkimuksen mukaan noin 75 % retkeilijöistä koki suuret ryhmät häiritseviksi retkeillessään UKK-puistossa (Käyttäjätutkimus... 1993:kuva 10).

On huomattava, että pääosa haastatelluista retkeili joko kahden tai kolmen retkeilijän ryhmissä. Tässä suhteessa kohtaavien ryhmien samankaltaisuus ei vaikuttanut kuten hypoteesissa neljä oletettiin. Hypoteesista neljä poikkeavasti haastateltujen retkeilijöiden ryhmän koolla ei havaittu olevan vaikutusta heidän suhtautumiseensa eri ryhmäkokoisiin. Esimerkiksi suurissa ryhmissä retkeilleet eivät suhtautuneet muita positiivisemmin suuriin ryhmiin. Yksin retkeileminen voidaan ymmärtää retkeilyn ideaalituypinä, johon retkeilijät osaltaan haluavat samaistua (ks. Kojo 1977:324).

Kuva 21. Kansallispuiston käyttäjäryhmien miellyttävyys kohtaamistilanteessa.

Suomalaisten retkeilijöiden kohtaamista pidettiin miellyttävämpänä kuin ulkomaalaisten retkeilyryhmien. Haastateltujen mukaan tämä perustui mm. siihen, etteivät ulkomaalaiset retkeilijät osanneet käyttäytyä retkeilynormiston mukaisella tavalla. Vastauksissa tämä liittyi pääsääntöisesti autiotuvilla käyttäytymiseen. Voidaan myös ajatella, että kohtaamistilanteessa yhteinen kieli mahdollistaa kiinteämmän ja monipuolisemman sosiaalisen vuorovaikutuksen. Se, ettei ulkomaalaisten kanssa kyetä kiinteään sosiaaliseen vuorovaikutukseen ei kuitenkaan aiheuta sitä, että heidät koettaisiin kohtaamistilanteessa suomalaisia häiritsevämpinä. Kielen voidaan ymmärtää toimivan symbolisen retkeilyryhmän jäseniä ja ei-jäseniä erottavana tekijänä (ks. Allardt & Starck 1981; Lehtonen 1990). Suurten ryhmien kohdalla kansallisuudella ei nähty olevan juurikaan merkitystä miellyttävyuden kannalta.

Eräretkeilijät suhtautuivat hieman päiväretkeilijöitä kriittisemmin suuriin ryhmiin, sillä 60 % eräretkeilijöistä ja 44 % päiväretkeilijöistä piti yli kymmenen henkilön ryhmää vähintäänkin häiritsevänä. Muiden ryhmien kohdalla päivä- ja eräretkeilijöiden välillä ei havaittu merkittäviä eroja. Vyöhykkeittäin tarkasteltuna eräretkeilijöiden suhtautuminen suuriin ryhmiin, etenkin ulkomaalaisryhmiin kasvoi hieman sitä kriittisemmäksi mitä kauempana Saariselän ja Kiilopään matkailukeskuksista haastattelu suoritettiin. Vyöhykkeellä yksi 47 %, vyöhykkeellä kaksi 60 % ja vyöhykkeellä kolme 63 % piti yli kymmenen henkilön ulkomaalaisryhmää vähintäänkin häiritsevänä. Suhtautuminen yksittäisiin retkeilijöihin ja pieniin ryhmiin puolestaan muuttui hieman sitä myönteisemmäksi mitä kauempana haastattelu oli suoritettu.

Yksittäisten retkeilijöiden kohdalla tämä riippuvuus oli tilastollisesti melkein merkitsevää (Pearsonin χ^2 -testi, $p=0.031$).

Maastopyöräilijän kohtaaminen oli 68 %:n ja moottoriajoneuvon 89 %:n mielestä vähintäänkin häiritsevää. Moottoriajoneuvojen nähtiin olevan retkeilykokemuksen kannalta liian äänekkäitä ja luontoa kuluttavia. Maastopyöräilijöiden häiritsevyyttä vastaajat eivät osanneet täsmällisesti perustella. Vastaajat arvelivat niiden kuluttavan maastoa jossain määrin enemmän kuin perinteisen retkeilyn, mutta pääsääntöisesti maastopyöräilyn ei nähty sopivan retkeilytraditioon. Suhtautuminen maastopyöräilijöihin ja moottoriajoneuvoihin ei vaihdellut merkittävästi retkeilijätyypeittäin tai vyöhykkeittäin.

Häiritsevinä pidettyjen retkeilijätyyppien ja retkeilyryhmien ja aiemmin sosiaalisen kapasiteetin yhteydessä esille tulleiden retkeilyn häiriötekijöiden voidaan nähdä edustavan toiseutta, retkeilynormistosta ja käyttäytymissäännöistä poikkeavaan retkeilyä, johon retkeilijöiden ei voida olettaa samaistavan itseään. Suuret ryhmät eivät kokonsa perusteella vastaa retkeilynormeja (ks. Kemppinen 1966; Kojo 1977; Vaske ym. 1986) ja niiden äänekkyyys voidaan tulkita poikkeavaksi käyttäytymiseksi. Lisäksi kohdattaessa suuria ryhmiä vuorovaikutuksen ei koettu muodostuvan kiinteäksi ja välittömäksi vaan pikemminkin pinnalliseksi ja hälyisäksi (ruuhkautuneeksi) ihmisten paljoudesta johtuen.

Moottoriajoneuvojen häiritsevyyys perustui niiden äänekkyyteen ja luontoa voimakkaasti kuluttavaan vaikutukseen. Lisäksi moottoroitua liikkumista ei voida pitää retkeilytradition mukaisena retkeilymuotona, johon olennaisesti mielletään liikkuminen pääosin omaa lihasvoimaa hyväksikäyttäen (ks. Kemppinen 1966). Samoin maastopyöräilyä, joka on varsin uusi ilmiö, voidaan pitää retkeilytraditiosta poikkeavana liikkumismuotona. Lisäksi osallistuvan havainnoinnin perusteella maastopyöräilyn havaittiin poikkeavan jalkaisin retkeilystä suhteessa sosiaalisuuteen kohtamistilanteessa. Kenttätyövaiheen aikana kohdatuista yhdeksästä maastopyöräilijästä yhdenkään ei havaittu tervehtivän. Kohtamistilanteessa maastopyöräilijä ohitti havainnoijan keskittyen pyöränsä hallintaan. Maastopyöräilijöiden välisiä kohtamistilanteita ei ollut mahdollista havainnoida, mutta edellä esitetyn perusteella voidaan olettaa, ettei maastopyöräilyyn kohtamistilanteessa juurikaan liity sosiaalista vuorovaikutusta.

Maastopyöräilyn häiritsevyyttä voidaankin tarkastella sen luonteen ja retkeilyn sosiaalisuuden näkökulmasta. Kohtamistilanteessa pääosa haastatelluista ilmoitti pyrkivänsä vähintäänkin usein tervehtimään ensin vastaantulevaa retkeilijää, ja vain harva pyrki aktiivisesti välttämään keskustelua muiden retkeilijöiden kanssa. Kohtamistilanteessa retkeilyä voidaan siten pitää varsin sosiaalisena toimintana. Sen sijaan maastopyöräilijä ei kohtamistilanteessa tervehdi eikä pysähdy keskustelemaan. Tämän epäsosiaalisuuden voidaan uskoa jossainmäärin vaikuttavan maastopyöräilyn häiritsevyyteen. Lisäksi maastopyöräilyn voidaan ainakin eräretkeilijöiden näkökulmasta katsoa edustavan turistimaista retkeilyä.

Retkeilijöiden suhtautumisen vastaantulevaan retkeilijään tai retkeilyryhmään voidaan nähdä perustuvan kahteen tekijään. Retkeilijä arvioi kohtaamistilannetta suhteessa retkeilytraditioon ja suhteessa omaan retkeilijätyyppiinsä. Nämä tekijät voivat vaikuttaa joko yhdessä tai erikseen. Tulosten perusteella eri ryhmäkokojen miellyttävyys perustuu retkeilytraditioon ja sen mukaisiin normeihin ja käyttäytymissääntöihin. Retkeilijätyyppittaiset erot perustuvat tradition lisäksi myös kohtaavien ryhmien samankaltaisuuteen. Hypoteesia neljä voidaan pitää perusteltuna retkeilijätyyppien osalta muttei ryhmäkoon suhteen.

Myös päivä- ja eräretkeilijöiden välisen suhteen voidaan nähdä perustuvan retkeilytraditioon, mutta myös samankaltaisuuteen ja yhteisyyteen. Päiväretkeilijät eivät olleet kokeneet muita retkeilijöitä juurikaan häiritsevinä. Eräretkeilijöistä sen sijaan suurin osa oli kokenut muiden retkeilijöiden häiritsevän jossakin tilanteessa. Heidän mukaansa häiritsevä retkeily liittyi pääosin päiväretkeilyyn ja sen kasvuun. Häiritsevän turistimaisen päiväretkeilyn voidaan ymmärtää edustavan eräretkeilyyn verrattuna toiseutta, joka eräretkeilijöiden mukaan perustui paitsi turistimaisten päiväretkeilijöiden poikkeavaan käyttäytymiseen ja vaatetukseen myös heidän poikkeaviin retkeilymotiiveihinsa ja arvoihinsa (ks. Jackson 1986). Lomaosakkeessa yöpyvien turistien uskottiin tulleen Saariselälle ja UKK-puistoon muiden kuin alueen luonnonarvojen – esimerkiksi Saariselän matkailun statusarvon ja huvittelun – vuoksi.

12 POHDINTA

Haastattelun havaittiin menetelmänä soveltuvan varsin hyvin tutkimukseen. Haastattelun avulla pyrittiin selvittämään retkeilijöiden virkistysympäristöön liittyviä asenteita ja mielipiteitä. Tutkimustulosten luotettavuutta arvioitaessa on huomattava, että retkeilijöiden mielipiteet eivät välttämättä kaikilta osin ole yhteneväisiä esimerkiksi ekologisesti mitattavissa olevien tekijöiden kanssa (mm. Venäjän ilmansaasteiden vaikutus kansallispuiston länsiosien puustoon) (ks. Tikkanen 1995). On kuitenkin ymmärrettävä, että tämä ei sinällään heikennä tulosten luotettavuutta; todellisuus on sosiaalinen rakenne, ja mielipiteet sekä inhimillinen päätöksenteko yleensäkin perustuvat enemmän tai vähemmän puutteelliseen tietoon ja mielikuviin kuin luonnontieteellisiin faktoihin (ks. Kangas 1994). Toinen tulosten luotettavuuteen liittyvä tekijä etenkin retkeilymotiivien tarkastelun yhteydessä on se, etteivät vastaajat välttämättä tiedosta kaikkia toiminnan motiivejaan tai eivät niitä kaikilta osin halua tuoda julki, vaan toistavat ehkä osittain yleisempiä retkeilyyn liittyviä asenteita.

Haastattelun heikkoutena tämän tutkimuksen yhteydessä oli kaavakkeen pituus. Eräretkeilijöiden kohdalla tämä ei muodostunut ongelmaksi, mutta osalle päiväretkeilijöistä kaavake oli hieman liian pitkä, eivätkä he kokeneet aikansa riittävän kokonaan sen läpikäymiseen. Tällöin haastattelussa keskityttiin tutkimuksen kannalta keskeisimpiin kohtiin. Kokonaisuudessaan haastattelukaavakkeen täyttäminen vei aikaa vähintään noin 20 minuuttia. Haastat-

telusta kieltäytymisiä oli vain kaksi kappaletta, ja molemmat kieltäytyneet olivat päiväretkeilijöitä.

Sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksen yhteydessä retkeily on osaltaan ymmärretty sosiaalisena toimintana, ja sitä on pääsääntöisesti tarkasteltu yksilökeskeisesti psykologian näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa on lähdetty liikkeelle siitä durkheimilaisesta periaatteesta, jonka mukaan sosiaalista ilmiötä on pyrittävä selittämään sosiaalisella (Durkheim 1963, 1979). Retkeilyä on sosiaaliseen kapasiteettiin liittyen tarkasteltu sen yhteisöllisten piirteiden kautta sosiaalisena toimintana, ja yksilö on pyritty näkemään osana sosiaalista ryhmää. Retkeilyyn havaittiin liittyvän sellaisia sosiaalisia merkityksiä, jotka viittaavat pikemminkin yhteisölliseen kuin yksilölliseen toimintaan.

Sosiaalisen kapasiteetin alueelliseen ja retkeilijätyypittäiseen vaihteluun vaikuttavat sekä alueen aktiivinen luonne että retkeilyn yhteisölliset piirteet. Tässä yhteydessä ympäristöperseptiolla havaittiin olevan keskeinen merkitys. On todennäköistä, ettei erämaisyyden kokeminen perseptioprosessiin liittyen riipu yksinomaan vain retkeilykokemuksen määrästä ja retken vaiheesta. Tässä tutkimuksessa ei koettu mahdolliseksi tarkastella haastattelupaikan ympäristön erämaisia ja ei-erämaisia piirteitä kyllin tarkasti, jotta niiden avulla olisi kyetty selittämään erämaisyyden kokemisen alueellista vaihtelua. Tämän vuoksi erämaisyyden kokemisen ja retkeilyn harrastusvuosien määrän sekä retken vaiheen väliseen riippuvuuteen on suhtauduttava varauksellisesti.

Sosiaalisen kapasiteetin voidaan havaita jäsenyvän Jacksonin (1989) esittämän virkistyskäyttäytymisen behavioraalisen mallin avulla. Retkeilijöiden taustatekijät (mm. retkeilykokemus, motiivit, tarpeet) yhdessä virkistyskäyttäytymisen ja sen luonteen (mm. retkeilijätyyppi, kohtaamispaikka) kanssa vaikuttavat siihen, miten retkeilijä kokee kohtaamistilanteen. Mallin perusteella tarkastelussa tulisi ottaa huomioon useampia tekijöitä kuin tässä tutkimuksessa on pyritty selvittämään, jolloin myös virkistyskäyttäytymisen taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset tekijät huomioitaisiin aiempaa korostuneemmin.

Retkeilijöiden voidaan nähdä edustavan retkeilyä harrastaville henkilöille eräänlaista viiteryhmää, johon he haluavat samaistua. Tähän viittaa mm. se, että retkeilijät noudattivat yleisesti kohtaamistilanteeseen liittyviä sosiaalisia normeja kuten tervehtimistä ja keskustelua sekä edellyttivät retkeilytradition mukaisten normien noudattamista esimerkiksi autiotuvilla. Lisäksi retkeilijät pitivät retkeilyä harrastavia henkilöitä yleensä miellyttävinä ja samankaltaisina, joskin tässä suhteessa retkeilijöiden välillä havaittiin myös eroja.

Retkeilyn yhteisöllisiä piirteitä voidaan tarkastella yhteisökäsitteen kolmen ulottuvuuden, sosiaalisen vuorovaikutuksen, symbolisen yhteisyyden ja alueellisuuden näkökulmasta. Kiinteä sosiaalinen vuorovaikutus ylläpitää retkeilyyn liittyviä käyttäytymissääntöjä, jotka määrittävät retkeilijöiden suhtautumisen eri tyyppisiin kohtaamistilanteisiin. Retkeilijöiden välinen sosiaalinen vuorovaikutus ilmentää faktuaalista identifikaatiota, ts. toimijakeskeisesti rakentuvaa

yhteisöllistä käytäntöä. Sosiaalinen vuorovaikutus myös rakentaa yhdessä eräkirjallisuuden ja median kanssa retkeilyn ideaalista – mielikuviin perustuvaa – yhteisöllisyyttä. Retkeilyn yhteisöllisyyden faktuaalisen ja ideaalisen ulottuvuuden voidaan ymmärtää ylläpitävän ja uusintavan retkeilytraditiota.

Retkeilyn yhteisöllisten piirteiden tarkempi tutkiminen edellyttäisi sensitiivisempää tutkimusotetta ja laadullisten menetelmien korostuneempaa käyttöä kuin tämän tutkimuksen yhteydessä on käytetty. Myös retkeilyn motiivien ja niiden taustatekijöiden tarkempi selvittäminen edellyttäisi laadullisia menetelmiä. Retkeilyn sosiaalisen sisällön ja yhteisöllisten piirteiden perusteella tutkimuksessa käytettyjen kysymysten ei voida ainakaan täysin nähdä mittaavan todellisia retkeilymotiiveja vaan pikemminkin yleisesti tunnettuja kulttuurisia stereotyyppioita retkeilyn luonteesta ja sen motiiveista.

Vyöhykkeittäisen tarkastelun tarkoituksena oli pyrkiä osoittamaan sosiaalisen kapasiteetin määrittymisen aluesidonnaisuus, ja tulosten perusteella sosiaalista kapasiteettia voidaan pitää aluesidonnaisena käsitteenä. Haastattelujen ulottaminen kansallispuiston itäosiin olisi luultavasti selventänyt tätä entisestään. Sosiaalisen kapasiteetin määrittymiseen vaikuttaa olennaisesti alueen erämaisyyden kokeminen. Tähän tilan ja paikan kokemiseen liittyen sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksessa tulisi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota erämaakäsitteen sisältöön ja siihen liittyviin mielikuviin (Paasi 1980; Vaske ym. 1982; Moore ym. 1990; Kliskey & Kearsley 1993). Sosiaalisen kapasiteetin määrittymiseen vaikuttavat myös monet psykologiset tilannetekijät (Lyytinen 1992), joita tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu eikä pyritty kontrolloimaan.

Retkeilyä ei ole sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksen yhteydessä aiemmin tarkasteltu yhteisöllisenä toimintana. Tulosten voidaan katsoa vastaavan pääosin tutkimuksen teoreettista viitekehystä ja sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksessa saatuja tuloksia. Aiempiin tutkimuksiin verrattuna tulokset eivät retkeilyn sosialisointia ja ryhmäkoon normien osalta olleet täysin yhteneväisiä. Tähän saattaa olla syynä paitsi tutkimusasetelmaan mahdollisesti liittyvät heikkoudet myös menetelmälliset erot. Aiemmissa sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksissa retkeilyn sosialisointia ja ryhmäkoon normeja on tarkasteltu pääsääntöisesti strukturoitujen kyselytutkimusten avulla. Niissä saatuja tuloksia ei voida pitää täysin vertailukelpoisina haastattelututkimuksiin nähden (Hirsjärvi & Hurme 1982). Lisäksi koko tutkimukseen liittyen on huomattava, että aiemmat sosiaalisen kapasiteetin tutkimukset on suoritettu pääasiassa Pohjois-Amerikassa, jossa virkistysalueiden kävijämäärät ja retkeilytraditio ovat Suomen oloista poikkeavia (Lucas & Stankey 1988), mikä saattaa vaikuttaa tulosten vertailtavuuteen.

Sosiaalisen kapasiteetin tutkimuksella pyritään tuottamaan tietoa virkistysalueiden suunnittelun ja käytännön hallinnon tarpeisiin. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ollut laatia Urho Kekkosen kansallispuiston käytön ja hoidon suunnittelulle suunnattuja toimenpide-ehdotuksia tms. vaan tarkastella sosiaalisen kapasiteetin käsitteeseen liittyvää problematiikkaa ja luoda perustaa jatko-

tutkimukselle. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, että tutkimustuloksia olisi mahdollista soveltaa virkistysalueiden suunnittelun yhteydessä. Tätä ilmentää mm. se, että tutkimuksessa häiritseväksi havaittu maastopyöräily on sittemmin (kesällä 1993) kielletty kansallispuiston vilkkaimmilla retkeilyreiteillä, ja tulevaisuudessa maastopyöräily pyritään ohjaamaan kokonaan Urho Kekkonen kansallispuiston alueen ulkopuolelle. Myös rakenteiden tarpeellisuuteen ja häiritsevyyteen liittyen tuloksia on mahdollista hyödyntää käytännön suunnittelussa. Lisäksi yleisellä tasolla voidaan ajatella, että luontomatkailun mahdollinen kasvu ja sen aiheuttamat häiriövaikutukset olisi pyrittävä ennakoimaan, jotta mahdollisimman monilla ja eri tyyppisillä retkeilijöillä olisi tilaisuus saada erämaakokemuksia vielä tulevaisuudessakin. Samalla turvataisiin matkailun kestävän ja pitkäjänteisen kehittämisen edellytykset (Butler 1980; Choy 1992; Grenier ym. 1993; Tapio 1993).

13 YHTEENVETO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella Urho Kekkonen kansallispuiston retkeily-ympäristön viihtyvyyttä sosiaalisen kapasiteetin käsitteen avulla. Sosiaalinen kapasiteetti määriteltiin kuvaamaan sitä virkistysalueella tapahtuvan retkeilijöiden välisen vuorovaikutuksen määrää ja luonnetta, jonka retkeilijät sietävät ilman, että se merkittävästi heikentää heidän alueelta saamiaan virkistyskokemuksia. Näin määriteltynä retkeilyn sosiaalisen sisällön ja yhteisöllisten piirteiden merkitys korostui tutkimuksessa.

Tapaustutkimuksen aineisto koostuu kesällä 1992 Urho Kekkonen kansallispuistossa retkeilleille henkilöille suoritetuista haastattelusta. Haastatteluja tehtiin yhteensä 311 kappaletta, joista päiväretkelijoita oli 167 ja eräretkelijoitä 144 kappaletta. Lisäksi aineiston hankinnassa käytettiin hyväksi teemahaastattelua ja osallistuvaa havainnointia sekä kansallispuiston vieraskirjamerkintöjä.

Retkeilijöiden motiiveissa korostuivat luonto- ja erämaakokemukselle tyypilliset piirteet kuten rauhallisuuden ja erämaisyyden kokeminen. Retkeilymotiiveja kuvaavista muuttujista muodostettiin viisi faktoria, jotka kuvaavat retkeilyn taustalla vaikuttavia tekijöitä. Faktorit nimettiin seuraavasti: sosiaalisuus, yksityisyys, henkinen latautuminen, ryhmäkeskeisyys ja uuden kokeminen. Muodostettu faktoriratkaisu selittää motiivien vaihtelusta 58.1 %. Faktoripisteiden latausten perusteella retkeilymotiivien havaittiin olleen melko yhtenäisiä.

Retkeilijöiden erämaamielikuva oli melko yhtenäinen. Mielikuvassa korostuivat sekä alue- että paikkakäsitteelle ominaiset piirteet. Kansallispuiston erämaisyyden kokemiseen vaikuttivat voimakkaasti retkeilijöiden kokeneisuus, retken vaihe sekä etäisyys Saariselän ja Kiilopään matkailukeskuksista. Kokemattomimmat eräretkelijät pitivät haastattelupaikan lähiympäristöä erämaisimpana retkensä keskivaiheessa, jolloin he olivat kauimpana retkensä lähtö- ja paluupaikasta. Kokeneempien eräretkelijöiden kohdalla ei havaittu

vastaavaa riippuvuutta, vaan he kokivat kansallispuiston sitä erämaisempänä mitä kauempana matkailukeskuksista haastattelu suoritettiin.

Retkeilijät sietivät sitä vähemmän kohtaamisia, mitä erämaisempänä he kokivat kohtaamispaikan ympäristön. Tämä vastaa hypoteesissa yksi esitettyä oletusta, jonka mukaan kohtaamistiheyden ja ryhmäkoon normit on määritelty sitä tiukemmin mitä erämaisemmaksi kohtaamispaikan ympäristö koetaan. Siedettäviin ryhmäkokoihin liittyen hypoteesille ei löytynyt tukea.

Sosialisaatiolla ei havaittu olevan merkittävää vaikutusta retkeilijöiden kohtaamistiheyden ja ryhmäkoon normien yhtenäisyyteen. Kohtaamistiheyden osalta hypoteesia kolme voidaan pitää osittain perusteltuna eräretkeilijöiden suhteen, sillä kokeneempien eräretkeilijöiden kohdalla kohtaamistiheyden ja ryhmäkoon normien havaittiin olevan hieman yhtenäisempiä kuin kokemattomammilla eräretkeilijöillä. Ryhmäkoon normatiivisuuden suhteen hypoteesi kolme ei saanut tukea.

Pääosa haastatelluista piti retkeilijöiden kohtaamista yleensä miellyttävänä ja toivoi kohtaavansa muita retkeilijöitä, mikä tukee hypoteesia kaksi. Retkeilijät pitivät pienten ryhmien kohtaamista miellyttävämpänä kuin suurten. Samoin suomalaisten retkeilijöiden kohtaaminen oli haastatelluista miellyttävämpää kuin ulkomaalaisten kohtaaminen. Tämän oletettiin tutkimuksessa johtuvan siitä, ettei ulkomaalaisten kanssa muodostunut kohtaamistilanteessa yhtä kiinteää sosiaalista vuorovaikutusta kuin suomalaisten retkeilijöiden kanssa. Tähän liittyen kielen oletettiin toimivan suomalaisia ja ulkomaalaisia retkeilijöitä erottavana tekijänä. Lisäksi ulkomaalaisten nähtiin olevan jossain määrin tietämättömiä suomalaisesta retkeilyperinteestä, mikä koettiin tietyissä tilanteissa, kuten autiotuvilla yövyttäessä häiritsevänä.

Kohtaamistilanteessa häiritsevimmiksi tekijöiksi retkeilijät kokivat moottoriajoneuvot, maastopyöräilijät ja suuret, yli kymmenen hengen ryhmät. Häiritsevinä pidettyjen retkeilymuotojen ja retkeilyn häiriötekijöiden voidaan olettaa edustavan toiseutta, retkeilynormistosta ja käyttäytymissäännöistä poikkeavaa retkeilyä.

Retkeilijöiden suhtautuminen kohdattavaan retkeilijään tai retkeilyryhmään havaittiin perustuvan retkeilytraditioon ja omaan retkeilytyyppiin. Suhtautuminen eri ryhmäkokoihin perustui retkeilytraditioon ja sen mukaisiin sosiaalisiin normeihin. Retkeilytyyppittaiset erot perustuivat tradition lisäksi myös kohtaavien retkeilijöiden tai ryhmien samankaltaisuuteen. Mitä samankaltaisempia kohtaavat retkeilijät olivat, sitä miellyttävämpänä kohtaamistilanne koettiin. Hypoteesin neljä havaittiin saavan tukea retkeilijätyyppien osalta, mutta ei ryhmäkookoon liittyen.

Eri tyyppisten retkeilijöiden voidaan olettaa edustavan retkeilyä harrastaville eräänlaisia viiteryhmä, joihin he haluavat samaistua. Tulosten perusteella retkeilyä voidaan pitää varsin sosiaalisena toimintana, ja retkeilyyn todettiin liitty-

vän sellaisia sosiaalisia merkityksiä, jotka viittaavat yhteisölliseen toimintaan. Retkeilyn yhteisöllisillä piirteillä havaittiin olevan sekä faktuaalinen että ideaalinen sisältö. Sosiaalisen kapasiteetin alueellisen ja retkeilijätyypittäisen vaihtelun taustalla ovat nähtävissä sekä alueen aktiivinen luonne että retkeilyn sosiaalisen sisällön ja yhteisöllisten piirteiden merkitys.

LÄHTEET

- Ajzen, I. & Driver, B.L. (1991). Prediction of Leisure Participation from Behavioral, Normative, and Control Beliefs: An Application of the Theory of Planned Behavior. – *Leisure Sciences* 13:185–204.
- Alasuutari, P. (1993). *Laadullinen tutkimus*. – Vastapaino, Tampere. 269 s.
- Allardt, E. (1983). *Sosiologia*. 2. painos. – WSOY, Porvoo. 278 s.
- & Starck, C. (1981). *Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta*. – WSOY, Porvoo. 290 s.
- Altman, I. (1975). *The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territoriality, Crowding*. – Brooks/Cole Publishing Company, Monterey. 256 s.
- Andereck, K.L. & Becker, R.H. (1993). Perceptions of Carry-Over Crowding in Recreation Environments. – *Leisure Science* 15:25–35.
- Anderson, D. & Brown, P.J. (1984). The Displacement Process in Recreation. – *Journal of Leisure Research* 16:61–73.
- Borg, P. (1992). *Ihmisten iloksi ja hyödyksi: Vastuun luonnonsuojelupolitiikkaa rakennemuutos-Suomessa*. – Suomen Luonnonsuojelun Tuki Oy, Helsinki. 200 s.
- Brown, P.J. (1983). Defining the Recreation Experience. – Teoksessa: Rowe, R. & Chestnut, L.G. (toim.), *Managing Air Quality and Scenic Resources at National Parks and Wilderness Areas*, 3–12. Westview Press, Boulder.
- & Haas, G.E. (1980). Wilderness Recreation Experiences: The Rawah Case. – *Journal of Leisure Research* 12(3): 229–241.
- Burch, W.R. & Wenger, W.D. (1967). The social characteristics of participants in three styles of family camping. – *USDA Research Paper PNW-48*, 30 s.
- Butler, R.W. (1980). The Concept of Tourism Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. – *Canadian Geographer* 24(1):5–12.
- Caugley, G. (1976). Wildlife management and the dynamics of ungulate populations. – Teoksessa: Coaker, T.H. (toim.), *Applied biology I*: 183–246. Academic Press, London.
- Choy, D.J. L. (1992). Life Cycle Models for Pacific Island Destinations. – *Journal of Travel Research* 30(3): 26–31.

- Durkheim, È. (1963). *The Rules of Sociological Method*. 8. painos. – The Free Press, New York. 146 s.
- (1977). *Sosiologian metodisäännöt*. 19. painos. – Tammi, Helsinki. 148 s.
- (1979). *Suicide*. 8. painos. – Routledge & Kegan Paul. 404 s.
- Erämaakomitean mietintö. – Komiteamietintö 1988:39. Helsinki 1988. 238 s.
- Eskola, A. (1971). *Sosiaalipsykologia*. – Tammi, Helsinki. 247 s.
- Festinger, I. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. – Harper & Row, New York.
- Fisher, A.C. & Krutilla, J.V. (1972). Determination of optimal capacity of resource-based recreation facilities. – *Natural Resources Journal* 12:417–444.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. – Polity Press, Oxford. 256 s.
- Goffman, E. (1990). *The Presentation of Self in Everyday Life*. 4. painos. – Penguin Books, London. 251 s.
- Gold, J. (1980). *An Introduction to Behavioral Geography*. – Oxford University Press, New York. 290 s.
- Graefe, A.R. (1988). *Social Psychological Carrying Capacity*. – Teoksessa: *Outdoor Recreation Benchmark 1988: Proceedings of the National Outdoor Recreation Forum, General Technical Report SE-52, 451–454*. USDA, Forest Service.
- , Donnelly, M.P. & Vaske, J.J. (1986). *Crowding and specialization: a reexamination of the crowding model*. – Teoksessa: *Proceedings – National Wilderness Research Conference: Current Research, General Technical Report INT-212, 333–338*. USDA, Forest Service.
- Greist, D.A. (1976). *The Carrying Capacity of Public Wild Land Recreation Areas: Evaluation of Alternative Measures*. – *Journal of Leisure Research* 8:123–128.
- (1977). *A Reply to Heberlein and Shelby*. – *Journal of Leisure Research* 9:149–150.
- Grenier, D., Kaae, B.C, Miller, M.L & Mobley, R.W. (1993). *Ecotourism, landscape architecture and urban planning*. – *Landscape and Urban Planning* 25(1):1–16.

- Hakkarainen, R. (1993). Luontomatkailu valittiin pohjoisen erikoistuotteeksi. – Kaleva 12.2.1993.
- Hallikainen, V. (1990). Luonnon virkistyskäytön perusteet. – Valtion painatuskeskus, Helsinki. 119 s.
- (1992). Näkökohtia erämaan käsitteestä ja erämaakokemuksesta. – Arktisen keskuksen tiedotteita 6:17–45.
- (1993). Erämaan käsite ja kokeminen, Suomalaisten erämaamielikuva, erämaiden virkistyskäyttö ja arvostus. – Lisensiaattitutkielma. Metsänhoitotiede, Joensuun yliopisto. 247 s.
- & Jokimäki, J. (1992). Suomen erämaatutkimusohjelma 1993–1996. – Arktisen keskuksen tiedotteita 7, 72 s.
- Hammit, W.E. (1980). Outdoor Recreation: Is It A Multi-Phase Experience. – Journal of Leisure Research 12:107–115.
- (1982a). Cognitive dimensions of wilderness solitude. – Environment and Behavior 14:478–493.
- (1982b). Psychological dimensions and Functions of Wilderness Solitude. – Teoksessa: Boteler, F. E. (toim.), Wilderness Psychology Group. Proceedings of third annual conference, 50–60.
- & Cole, D.N. (1987). Wildland recreation: ecology and management. – John Wiley and Sons, New York. 341 s.
- , McDonald, G. & Noe, F.P (1984). Use Level and Encounters: Important Variables of Perceived Crowding Among Nonspecialized Recreationists. – Journal of Leisure Research 6:1–8.
- & Madden, M.A (1989). Cognitive Dimensions of Wilderness Privacy: A Field Test and Further Explanation. – Leisure Sciences 11:293–301.
- & Patterson, M.E. (1991). Coping Behavior to Avoid Visitor Encounters: Its Relationship to Wildland Privacy. – Journal of Leisure Research 23:225–237.
- Heberlein, T.A. (1973). Social Psychological Assumptions of User Attitude Surveys: The Case of the Wildernism Scale. – Journal of Leisure Research 5:18–33.
- & Shelby, B. (1977). Carrying Capacity, Values, and the Satisfaction Model: A Reply to Greist. – Journal of Leisure Research 9:142–148.

- Hendee, I.C, Stankey, G.H. & Lucas, R.C. (1978). *Wilderness management*. Washington. 381 s.
- Hirn, S. & Markkanen, E. (1987). *Tuhansien järvien maa: Suomen matkailun historia*. – Matkailun Edistämiskeskus & Suomen Matkailuliitto, Helsinki. 376 s.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1982). *Teemahaastattelu*. – Gaudeamus, Helsinki. 144 s.
- Hokkanen, M. (1994). *Metsähallituksen luonnonsuojelualueet. Toimintakertomus 1993*. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B:11. 41 s.
- Hoogersteger, M. (1976). *Kasvillisuuden muuttuminen Koilliskairan autiotupien ympärillä*. – *Silva Fennica* 10(1):40–53.
- Hull, R.B., Stewart, W.P & Yi, Y.K. (1992). *Experience Patterns: capturing the Dynamic Nature of a Recreation Experience*. – *Journal of Leisure Research* 3:240–252.
- Häyrinen, U. (1979). *Salomaa*. – Kirjayhtymä, Helsinki. 232 s.
- (1989). *Koilliskaira: Urho Kekkosen kansallispuisto*. – Otava, Helsinki. 174 s.
- Iso-Ahola, S. (1980). *The Social Psychology of leisure and recreation*. – Wm. C. Brown Company Publishers, Dubuque. 436 s.
- Ivy, M., Stewart, W.P. & Lue, C-C. (1992). *Exploring the Role of Tolerance in Recreation Conflict*. – *Journal of Leisure Research* 24:348–360.
- Jackson, E.L. (1986). *Outdoor recreation participation and attitudes to the environment*. – *Leisure Studies* 5:1–23.
- (1989). *Perceptions and Decisions*. Teoksessa: Wall, G. (toim.), *Outdoor Recreation in Canada*: 75–132. – John Wiley & Sons, Toronto.
- & Wong, R.A.G. (1982). *Perceived Conflict Between Urban Cross-Country Skiers and Snowmobilers in Alberta*. – *Journal of Leisure Research* 14:47–62.
- Juusela, J. & Vuoristo, K-V. (1985). *Matkailu, majoitus*. – *Suomen kartasto* 261–263: 19–25.
- Kaakinen, K. (1990). *Autotie uhkaa Saanaa*. – *Suomen Luonto* 3:7.

- Kalliola, R. (1958). Suomen luonto mereltä tuntureille. – WSOY, Porvoo. 604 s.
- Kaltenborn, B.P. (1993). Outdoor recreation in Norway – some myths and issues. – Norsk geografisk Tidsskrift 47(1):11–19.
- Kangas, O. (1994). Rationaalisen valinnan teorit. – Teoksessa: Heiskala, R. (toim.), Sosiologian teorian nykysuuntauksia: 63–87. Gaudeamus, Helsinki.
- Kaplan, R. (1974). Some psychological benefits of an Outdoor Challenge Program. – Environment and Behavior 6:101–106.
- & Talbot, J.F. (1983). Psychological benefits of a wilderness experience. Teoksessa: Altman, I. & Wohlwill, J.F (toim.), Behavior and the natural environment: 163–203. – Plenum Press, New York.
- Karlsson, A. & Lappalainen, I. (1991). Väistykö kaamos Lapista? – Suomen Luonto 1:22–25.
- Katila, P. (1987). Virkistysalueisiin kohdistuvat odotukset. – Ympäristön- ja luonnonsuojeluosaston julkaisuja, Sarja A 60. 94 s.
- Kearsley, G.W. (1990). Tourism development and user's perceptions of wilderness in Southern New Zealand. – Australian Geographer 12(1):127–140.
- Kelttikangas, V. (1977). Seitsemän tuntia erämaata. – WSOY, Porvoo. 189 s.
- Kemppinen, K. (1962). Poropolku kutsuu. 2. painos. – WSOY, Porvoo. 278 s.
- (1966). Eräretkeily. – WSOY, Porvoo. 532 s.
- (1967). Lumikuru. 4. painos. – WSOY, Porvoo. 246 s.
- (1975). Naskama. – WSOY, Porvoo. 213 s.
- Kinnunen, I., Muilu, T. & Rusanen, J. (1991). SAS-ohjelmisto alueellisessa tutkimuksessa. – Oulun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja 11. 59 s.
- Kinnunen, P. (1993). Ympäristömatkailusta ehkä ratkaisu. – Kaleva 3.11.1993.
- Kliskey, A.D. & Kearsley, G.W (1993). Mapping multiple perceptions of wilderness in Southern New Zealand. – Applied Geography 13(2):203–223.
- Knopp, T.B. & Tyger, J.D. (1973). A Study of Conflict in Recreational Land Use: Snowmobiling vs. Ski-Touring. – Journal of Leisure Research 5:6–17.

- Kojo, R.O. (1977). Lapin retkeilyopas. – WSOY, Porvoo. 416 s.
- (1983). Eräretkeilijän Lappi. Teoksessa: Lappi 1: 215–265. – Karisto, Hämeenlinna.
- Kolkka, M. (1986). Eräretkeilyn sosiaalipsykologiaa. – Väliraportti eräretkeilystä Urho Kekkosen kansallispuistossa. 56 s.
- Koukila, A. (1993). UKK-puiston erämaat turmeltu. – Lapin Kansa 10.11.1993. S. 9.
- Kuentzel, W.F. & Heberlein, T.A. (1992). Cognitive and Behavioral Adaptations to Perceived Crowding: A Panel Study of Coping and Displacement. – Journal of Leisure Research 24:377–393.
- Käyttäjryhmätutkimus Urho Kekkosen kansallispuistossa 1993 (1993). – Matkailun koulutus- ja Tutkimuskeskus, Lapin yksikkö, Rovaniemi. 53 s.
- Lee, R.G. (1977). Alone with others: The paradox of privacy in wilderness. – Leisure Sciences 1:3–19.
- , Field, D.R. & Burch Jr., W. (1990). Introduction: Forestry, Community and Sociology of Natural Resources. Teoksessa: Lee, R.G., Field, D.R. & Burch Jr., W. (toim.), Community and Forestry: 3–14. – Westview Press, Boulder.
- Lehtinen, A. (1991). Northern natures: a study of the forest question emerging within the timber-line conflict in Finland. – Fennia 169:57–169.
- Lehtonen, P. (1990). Yhteisö. – Vastapaino, Tampere. 272 s.
- Linkola, M. (1985). Lapin erämaamaiseman arvostuksen synty. – Lapin tutkimusseura, vuosikirja XXVI:46–53.
- Lucas, R.C. (1987). Perspectives on the history of wilderness research. – Proceedings–National wilderness research conference: Issues, state-of-knowledge, future directions. General Technical Report INT-220. 15–28 s. USDA, Forest Service.
- & Stankey, G.H. (1988). Shifting trends in wilderness recreational use. – Teoksessa: Outdoor Recreation Benchmark 1988: Proceedings of the National Outdoor Recreation Forum, General Technical Report SE-52, 357–367. USDA, Forest Service.
- Luhta, J. (1992). Kun kansallispuistoa ei tullutkaan...: Turismi, metsästys ja hakkuut pilaavat alueita, jotka piti suojella. – Suomen Luonto 5:20–25.

- Luoma, K.K. (1992). Tonttien kova kysyntä synnytti lomakaupungin. – Teoksessa: Partanen, S. (toim.), Saariselkä: 89–92. Suomen Matkailuliitto, Helsinki.
- Luonto vetonaulaksi (1992). – Kaleva 31.10.1992.
- Lyytinen, T. (1991). Erävaeltajien suhde luontoon. – Kehityopsykologian progradu-tutkielma. – Psykologian laitos, Jyväskylän yliopisto. 71 s.
- (1992). Erävaeltajien suhde luontoon. – Teoksessa Lyytinen, T. & Vuolle, P. (toim.), Ihminen – Luonto – Liikunta: 47–60. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 81, Jyväskylä.
- Manning, R. E. (1985). Crowding Norms in Backcountry Settings: A Review and Synthesis. – *Journal of Leisure Research* 17:75–89.
- & Ciali, C.P. (1980). Recreation Density and User Satisfaction: A Further Exploration of the Satisfaction Model. – *Journal of Leisure Research* 12:329–345.
- Mansfeld, Y. (1992). From Motivation to Actual Travel. – *Annals of Tourism Research* 19(3):399–419.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. – *Psychological Review* 50:370–396.
- Mead, G. H. (1962). *Mind, Self, Society: from the Standpoint of Social Behaviorist*. 14. painos. – The University of Chicago Press, Chicago. 401 s.
- Merigliano, L.L. (1990). Indicators to Monitor the Wilderness Recreation Experience. – Teoksessa: Lime, D. (toim.), *Managing America's Enduring Wilderness Resources*: 156–162. University of Minnesota, St. Paul.
- Mill, R. & Morrison, A.M. (1985). *The Tourism System: An Introductory Text*. – Prentice-Hall International, London. 457 s.
- Mitchell, L.S. & Murphy, P.E. (1991). Geography and Tourism. – *Annals of Tourism Research* 18(1):57–70.
- Moore, S.D., Shorley, J.W & Brickler, S.K (1990). Social Encounters as a cue for determining wilderness quality. – Teoksessa: Vining, J. (toim.), *Social Sciences and Natural Resource Recreation Management*, 69–79. Westview Press, Boulder.
- Murphy, P.E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. – Methuen, New York. 200 s.

- Nash, R. (1967). *Wilderness and the American Mind*. – Yale University Press, London. 256 s.
- Nenonen, S. (1990). *Matkailu ja ympäristö*. – Lapin seutukaavaliiton julkaisu 108. Sarja A. 63 s.
- Nykysuomen sanakirja 1. – WSOY, Porvoo 1985.
- Oelschleger, M. (1991). *The idea of wilderness*. – Yale University Press, New Haven. 477 s.
- Oinonen, R. (1971). *Talvinen eräretkeily Saariselällä*. – Ympäristönsuojelun pro gradu -työ maatalous- ja metsätieteiden kandidaatin tutkintoa varten, Helsingin yliopisto. 72 s.
- Paasi, A. (1980). *Tilapreferenssitutkimukset perseptiomaantieteessä*. – Terra 92(1):40–46.
- (1986a). *The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emerge of regions and constitution of regional identity*. – Fennia 164:105–146.
- (1986b). *Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä*. – Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 8. 345 s.
- (1991a). *Ympäristötutkimuksen kielestä ja metodologisista implikaatioista: teoriaa ja empiirisiä esimerkkejä*. – Terra 103(3):226–241.
- (1991b). *Muuttuvat aluekäsitteet maantieteen kehityksen heijastajana*. – Terra 103(4):293–308.
- (1991c). *Deconstructing regions: notes on the scales of spatial life*. – Environment and Planning A 23:239–256.
- Partanen, S. (1992). *Saariselkä*. – Suomen Matkailuliitto, Helsinki. 144 s.
- Patterson, M.E. & Hammitt, W.E (1990). *Backcountry Encouter Norms, Actual Reported Encounters, and Their Relationship to Wilderness Solitude*. – Journal of Leisure Research 22:259–275.
- Pearce, P. (1982). *The Social Psychology of Tourism Behavior*. – Pergamon Press, Oxford. 155 s.
- Pohtila, E. (1994). *Viimeinen latu Koilliskairassa*. Teoksessa: Korhonen, A-K. (toim.), *Merellä ja metsässä*: 37–40. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 510.

- Pred, A. (1984). Place as historically contingent process: structuration and the time-geography of becoming places. – *Annals of the Association of American Geographers* 74:279–297.
- (1985). The social becomes the spatial, the spatial becomes the social. – Teoksessa: Gregory, D. & Urry, J. (toim.), *Social Relations and Spatial Structures*: 337–365. MacMillan Publishers Ltd., London.
- Priest, S. & Bugg, R. (1991). Functions of Privacy in Australian Wilderness Environments. – *Leisure Sciences* 13:247–255.
- Rannikko, P. (1977). Monimuuttujien ja reaali maailman välisestä suhteesta. – *Turun yliopisto, Sosiologisia tutkimuksia* 88. 29 s.
- Ranta, E., Rita, H. & Kouki, J. (1992). *Biometria. Tilastotiedettä ekologeille*. 4. painos. – *Yliopistopaino, Helsinki*. 569 s.
- Relf, E. (1976). *Place and Placelessness*. – Pion, London. 156 s.
- Reunala, A. & Heikinheimo, M. (1987). *Taistelu metsistä*. – *Kirjayhtymä, Helsinki*. 188 s.
- Roggenbuck, J.W., Williams, D.R., Bange, S.P. & Dean, D.J. (1991). River Float Trip Encounter Norms: Questioning the use of the Social Norms Concept. – *Journal of Leisure Research* 23:133–153.
- Rovamo, P. (1993). Tuonne taakse metsämaan.... – *ARG* 3:23–30.
- Ruhkanen, M. (1993). *Metsähallituksen luonnonsuojelualueet: toimintakertomus 1992*. – *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja B* 3. 29 s.
- Saarijärvi, J. (1994a). Erämaaluonteisten virkistysalueiden sosiaalinen kapasiteetti. Esimerkkinä Urho Kekkosen kansallispuiston retkeilijät. – *Tutkielma, Oulun yliopiston maantieteen laitos*. 133 s.
- (1994b). Suojelu- ja virkistysalueiden sosiaalisen kapasiteetin tutkimus. – *Folia Forestalia* 2 (käsikirjoitus 19 s.).
- Saastamoinen, O. (1972). *Saariselän-Itäkairan alueen virkistyskäyttö*. – *Lisensiaattitutkimus. Kansantaloudellisen metsäekonomian laitos, Helsingin yliopisto*. 171 s.
- (1982). Economics of the multiple-use forestry in the Saariselkä fell area. – *Communicationes Instituti Forestalis Fenniae* 104. 102 s.

- Salminen, P. (1983). Lapin kansallis- ja luonnonpuistot. – Teoksessa: Lappi 1: 115–131. Karisto, Hämeenlinna.
- Sepponen, P. & Lohiniva, S. (1993). Luontomatkailu – uusi tutkimuskohde. – Teoksessa: Sulonen S. & Kangas J. (toim.), Näkökohtia metsien monikäyttöön: 113–122. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 488.
- Short, R. (1991). *Imagined country*. – Routledge, London. 253 s.
- Smith, S. (1983). *Recreation geography*. – Longman, London. 220 s.
- Stankey, G.H. (1982). *Recreational Carrying Capacity Research Review*. – Ontario Geography 19:57–72.
- & Manning, R.E. (1986). *Carrying Capacity of Recreational Settings*. – Teoksessa: A Literature Review: The President's Commission On Americans Outdoors: 47–57. U.S. Government Printing Office.
- , McCool, S.F. & Stokes, G.L. (1990). *Managing for Appropriate Wilderness Conditions: The Carrying Capacity Issues*. – Teoksessa: Hendee, I.C., Stankey, G.H. & Lucas, R.C. (toim.). *Wilderness management*: 215–239. 2. painos. International Wilderness Leadership Foundation, Colorado.
- Stokols, D. (1972). On the distinction between density and crowding: some implications for future research. – *Psychological Review* 79:275–277.
- STV (Suomen tilastollinen vuosikirja) (1993). Tilastokeskus, Helsinki 1993.
- Tapio, T-J. (1993). Pelkkiin kulisseeihin perustuvat matkakohteet hättää kärkeä. – *Kaleva* 29.1.1993. s.11.
- Tikkanen, E. (1995). *Kuolan saastepäästöt Lapin metsien rasisitteena. Itä-Lapin metsävaurioprojektin loppuraportti (painossa)*.
- Tuan, Y-F. (1974). *Topophilia*. – Prentice–Hall Inc., New Jersey. 260 s.
- (1975). *Place: an experiential perspective*. – *Geographical Review* 65:151–165.
- Urho Kekkosen kansallispuiston runkosuunnitelma (1988). 3. painos. – Metsähallitus, Helsinki. 10 s.
- Wagar, A.J. (1964). *The carrying capacity of wildlands for recreation*. – *Forest Science Monograph* 7. 24 s.

- Wall, G. (1981). Research in Canadian recreational planning and management. – Teoksessa: Mitchell, B. & Sewell, W.R.D. (toim.), Canadian Resource Politics: Problems and prospects:233–261. Methuen, Toronto.
- (1989). The Nature of Recreation. – Teoksessa: Wall, G. (toim.), Outdoor Recreation in Canada:3–17. John Wiley & Sons, Toronto.
- Wallace, G.N. (1993). Wildlands and Ecotourism in Latin America. – Journal of Forestry 91:2, 37–40.
- Vaske, J.J., Graefe, A. & Dempster, A.B. (1982). Social and environmental influences on perceived crowding. – Teoksessa: Boteler, F., E. (toim.): Wilderness Psychology Group. Proceedings of third annual conference: 211–227.
- , Shelby, B., Graefe, A.R. & Heberlein, T.A. (1986). Backcountry Encounter Norms: Theory, Method and Empirical Evidence. – Journal of Leisure Research 18:137–153.
- Watson, A.E., Roggenbuck, J.W. & Williams, D.R. (1991). The Influence of Past Experience on Wilderness Choice. Journal of Leisure Research 23:21–36.
- Veal, A.J. (1992). Research Methods for Leisure and Tourism. – Longman, London. 227 s.
- Weckroth, K. (1992). Mustavalkoista sosiaalipsykologiaa. – Vastapaino, Tampere. 160 s.
- Williams, D. R. (1988). Great expectations and the limits to satisfaction: a review of recreation and consumer satisfaction research. – Teoksessa: Outdoor Recreation Benchmark 1988: Proceedings of the National Outdoor Recreation Forum, General Technical Report SE-52: 422–438. USDA, Forest Service.
- Vuoristo, K-V. (1983). Hankien kimallus. – Otava, Helsinki. 304 s.
- Young, R.A. & Crandall R. (1984). Wilderness Use and Self-Actualization. – Journal of Leisure Research 16:149–160.

	m1	m2	m3	m4	m5	m6	m7	m8	m9	m10	m11	m12	m13	m14	m15	m16	m17	m18	m19
m1	1																		
m2	0,61 ***	1																	
m3	0,56 ***	0,67 ***	1																
m4	0,28 ***	0,32 ***	0,41 ***	1															
m5	0,28 ***	0,23 ***	0,19 **	0,38 ***	1														
m6	-0,12 *	-0,15 *	-0,11	0,07	0,15 *	1													
m7	-0,21	-0,16 *	-0,11	0,09	0,11	0,52 ***	1												
m8	0,01	0,05	0,08	0,27 ***	0,26 ***	0,41 ***	0,42 ***	1											
m9	0,18 *	0,21	0,07	0,11	0,29 ***	0,42 ***	0,31 ***	0,44 ***	1										
m10	0,01	0,26	0,16 *	0,23 **	0,15 *	0,33 ***	0,41 ***	0,36 ***	0,21 **	1									
m11	-0,02	0,23	0,07	0,11	0,11	-0,02	0,11	0,18 *	0,17 *	0,02	1								
m12	-0,03	0,31	0,08	0,11	0,16 *	0,14 *	0,21 **	0,27 ***	0,25 ***	0,12 *	0,46 ***	1							
m13	0,08	0,04 *	0,12	0,14 *	0,32 ***	0,14 *	0,04	0,21 **	0,21 **	0,17 *	0,43 ***	0,31 **	1						
m14	0,14 *	0,01 ***	0,29 ***	0,29 ***	0,31 ***	0,11	0,18 *	0,26 ***	0,22 ***	0,21 **	0,24 ***	0,19 *	0,21 **	1					
m15	0,01	0,06	0,14 *	0,05	-0,07	0,08	0,02	-0,02	-0,03	0,05	0,16 *	0,07	0,12 *	0,21	1				
m16	0,22 *	0,02 *	0,31 ***	0,27 ***	0,14	0,09	0,09	0,14 *	0,08	0,13 *	0,35 ***	0,31 ***	0,23 ***	0,32 **	0,53 ***	1			
m17	0,13	0,06 *	0,25 ***	0,25 ***	0,17	0,01	0,11	0,18	0,07	0,21	0,19 *	0,16 *	0,12 **	0,23 **	0,19 **	0,25 **	1		
m18	-0,06	0,34	0,06	0,05	0,11	0,16 *	0,19 **	0,19 **	0,12 *	0,31 ***	0,18 *	0,14	0,24 **	0,18 **	0,21 **	0,18 **	0,31 ***	1	
m19	0,22 **	0,01 **	0,24 **	0,28 ***	0,27 ***	0,19 **	0,12 *	0,17 *	0,21 **	0,12 *	0,27 ***	0,11	0,12 *	0,22 **	0,23 **	0,24 ***	0,65 ***	0,36 *	1

- m1 =uusiin ihmisiin tutustuminen
- m2 =mahdollisuus keskustella muiden retkeilijöiden kanssa
- m3 =mahdollisuus keskustella retkestä jälkeenpäin muiden retkeilyä harrastavien henkilöiden kanssa
- m4 =kokea jännittäviä hetkiä
- m5 =omien voimien ja taitojen koettelu
- m6 =ympäristö jossa ihmiset eivät häiritse
- m7 =mahdollisuus olla itsekseen
- m8 =mahdollisuus päättää omista asioistaan, vapauden kokeminen
- m9 =omana itsenään oleminen ilman muiden ihmisten odotuksia
- m10=erämainen luonto
- m11=arkielämän paineiden purkaminen
- m12=työelämästä ja yhteiskunnasta erossa oleminen
- m13=henkisen ja fyysiden terveyden hoitaminen
- m14=yhteisten hetkien kokeminen ystävien kanssa
- m15=yhteisten hetkien kokeminen perheen kanssa
- m16=rentoutuminen ystävän/ystävien kanssa
- m17=uusiin asioihin/paikkoihin tutustuminen
- m18=luonnontarkkailu (kasvillisuus, eläimistö)
- m19=uuden oppiminen

Korrelaatiomatriisi

Aiemmin ilmestyneet Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

- No 1 Ruhkanen, Marja, Sahlberg, Sari & Kallonen, Seppo 1992: Suojellut metsät valtionmailla vuonna 1991. 90 s.
- No 2 Ravela, Heikki (Toim.) 1992: Metsähallituksen luonnonsuojelualueet. Toimintakertomus 1.1.1991–30.4.1992. 30 s.
- No 3 Lindholm, Tapio & Tuominen, Seppo 1993: Metsien puuston luonnontilaisuuden arviointi. 40 s. 2. painos 37 s.
- No 4 Hokkanen, Tatu & Ruhkanen, Marja 1992: Lintukuolemien vaikutus ruokki- ja tiirakantoihin Itäisen Suomenlahden kansallispuistossa vuonna 1992. 47 s. 2. painos 1994.
- No 5 Vauramo, Anu 1993: Korteniemen metsänvartijatila. 75 s.
- No 6 Hario, Martti & Jokinen, Markku 1993: Selkälökkitutkimus Itäisen Suomenlahden kansallispuistossa vuonna 1992. 16 s.
- No 7 Seppä, Heikki, Lindholm, Tapio & Vasander, Harri 1993: Metsäojitettujen soiden luonnontilan palauttaminen. 80 s. 2. painos 1994.
- No 8 Kurikka, Tuula & Lehtonen, Tanja 1993: Koloveden kansallispuiston kasvillisuus. 39 s.
- No 9 Leinonen, Reima 1993: Hiidenportin kansallispuiston, Porkkasalon ja Mustavaaran-Toivonsuon perhosinventointi vuonna 1992.
- No 10 Oulasvirta, Panu & Leinikki, Jouni 1993: Tammisaaren kansallispuiston vedenalaisen luonnon kartoitus. Osa I. 92 s.
- No 11 Kouki, Jari 1993: Luonnon monimuotoisuus valtion metsissä – katsaus ekologiin tutkimustarpeisiin ja suojelun mahdollisuuksiin. 88 s.
- No 12 Potinkara, Oiva 1993: Suomen suurilta saloilta. 142 s.
- No 13 Inkinen, Matti & Peura, Pekka 1993: Kansallispuistojen jätehuolto. Loppuraportti 15 kansallispuiston jätehuollon järjestämisestä ja strategioiden suunnittelusta. 38 s. 2. painos 1994.
- No 14 Toivonen, Heikki & Leivo, Anneli 1993: Kasvillisuuskartoituksessa käytettävä kasvillisuus- ja kasvupaikkaluokitus. Kokeiluversio. 96 s. 2. painos 1994.
- No 15 Järvi-Espoon Eräpartiolaiset ry. 1993: Nuuskinta '93. Retkeily Nuuksiossa. 80 s.
- No 16 Arponen, Aki 1993: Inarin hautumaasaaret. 38 s.
- No 17 Hokkanen, Tatu & Hokkanen, Marja 1993: Ruokin ja selkälökin vuoden 1993 pesintä ja pitkäaikainen kannankehitys Itäisen Suomenlahden kansallispuistossa. 36 s.
- No 18 Sulkava, Risto, Eronen, Päivi & Storränk, Bo 1994: Liito-oravan esiintyminen Helvetinjärven ja Liesjärven kansallispuistoissa sekä ympäröivillä valtionmailla 1993. 29 s.
- No 19 Haapasaari, Päivi 1994: Silakanpyytäjiä ja lohitalonpoikia – kalastusperinnettä Perämeren kansallispuistossa. 38 s.
- No 20 Mäkelä, Jyrki 1994: Kuusamon Valtavaaran seudun maalinusto – linnuston rakenne ja vuosivaihtelu vuosina 1988–1992. 52 s.
- No 21 Karjalainen, Eeva 1994: Maaston kulumisen Seitsemisen kansallispuistossa. 68 s.
- No 22 Laine, Sirkku 1994: Kaskeaminen Telkkämäen luonnonsuojelualueella. 32 s.
- No 23 Mäkivuoti, Markku 1994: Perämeren kansallispuiston kiinteät muinaisjäänneet. 38 s.
- No 24 Hanhela, Pertti 1994: Oulangan kansallispuiston tulvaniityt. 43 s.

- No 25 Luontotutkimus Enviro Oy 1994: Päijänteen kansallispuiston kasvillisuus. 75 s.
- No 26 Heinonen, Markku, Mikkola, Markku & Södersved, Jan 1994: Puurijärven – Isonsuon kansallispuiston luontoselvitys 1993. 89 s.
- No 27 Hirvonen, Heikki 1994: Laajalahden pesivän vesi- ja rantalinnuston muutokset vuosina 1984 –1993. 36 s.
- No 28 Lampolahti, Janne 1994: Euran Koskeljärven pesimälinnusto 1993. 42 s.
- No 29 Vauramo, Anu 1994: Linnansaaren torppa. 106 s.
- No 30 Peura, Pekka & Inkinen, Matti 1994: Lauhanvuoren ja Seitsemisen kansallispuistojen kävijät ja käyttö kesällä 1993. 51 s.
- No 31 Rytteri, Terhi & Tukia, Harri 1994: Fiskarsinmäen lehto- ja niittyalueen kasvillisuus ja hoito. 58 s.
- No 32 Salo, Pertti & Nummela-Salo, Ulla 1994: Perämeren kansallispuiston kasvillisuus ja kasvisto. 98 s.
- No 33 Eidsvik, Harold K. & Bibelriether, Hans B. 1994: Finland's Protected Areas – A Technical Assessment. 37 s. 2nd, revised edition 1994. 40 s.
- No 34 Kauhanen, Olli 1994: Ulko-Tammio – jatkosodan linnake. 81 s.
- No 35 Penttilä, Reijo 1994: Kainuun vanhojen metsien kääpälaajisto. 60 s.
- No 36 Grahn, Tiina 1994: Puurijärvi–Isosuo – kansallispuisto kulttuurimaiseman keskellä. 32 s.

Sarja B

- No 1 Metsähallitus 1993: Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Valtion omistamien luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat. 55 s.
- No 2 Metsähallitus 1993: Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. 46 s.
- No 3 Ruhkanen, Marja (Toim.) 1993: Metsähallituksen luonnonsuojelualueet. Toimintakertomus 1992. 29 s.
- No 4 Metsähallitus 1993: Laajalahden luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 34 s.
- No 5 Metsähallitus 1993: Koloveden kansallispuiston runkosuunnitelma. 52 s. 2. painos 1994.
- No 6 Metsähallitus 1993: Telkkämäen luonnonsuojelualueen runkosuunnitelma. 46 s.
- No 7 Peura, Pekka & Inkinen, Matti 1993: Kansallispuistojen jätehuolto. Jätehuolto-opas. 48 s.
- No 8 Metsähallitus 1994: Punassuon soidensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 14 s.
- No 9 Arkkitehtitoimisto Antti Pihkala 1994: Perämeren kansallispuisto. Rakentamisohjeet. 36 s.
- No 10 Finnish Forest and Park Service 1994: Principles of protected area management. 48 s.
- No 11 Hokkanen, Marja (Toim.) 1994: Metsähallituksen luonnonsuojelualueet. Toimintakertomus 1993. 41 s.
- No 12 Metsähallitus 1994: Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut 1972–30.6.1994. Forststyrelsens naturskyddspublikationer 1972–30.6.1994. 86 s.
- No 13 Heikkilä, Hanna & Lindholm, Tapio 1994: Seitsemisen kansallispuiston ojitettujen soiden ennallistamissuunnitelma. 127 s.
- No 14 Metsähallitus 1994: Vehoniemenharjun luonnonsuojelualueen luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelma. 19 s.
- No 15 Metsähallitus 1994: Perämeren kansallispuiston runkosuunnitelma. 42 s.
- No 16 Kyöstilä, Maarit, Lindgren, Leif, Vasama, Arja & Wolff, Lili-Ann 1994: Luontoppaan opas. 96 s.

- No 17 Metsähallitus 1994: Linnansaaren kansallispuiston runkosuunnitelma. 71 s.
- No 18 Kaksonen, Sirpa (toim.) 1994: Metsähallituksen luonnonsuojelun julkaisusarjat ja niihin kirjoittaminen. 54 s.
- No 19 Below, Antti 1994: Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tutkimus. 56 s.
- No 20 Metsähallitus 1994: Ruunaan luonnonsuojelualan runkosuunnitelma. 53 s.
- No 21 Metsähallitus 1994: Saaristomeren kansallispuiston runkosuunnitelma. 64 s.
- No 22 Metsähallitus 1994: Pisan luonnonsuojelualan runkosuunnitelma. 36 s.